

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

**ARCHITEKT FRANTIŠEK SAMMER A JEHO VÝZNAM PRO
PLZEŇ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Daniela Slepíčková

Specializace v pedagogice

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 20. dubna 2019

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji doc. PaedDr. Naděždě Morávkové, Ph.D. za odbornou pomoc při psaní bakalářské práce.

OBSAH

Úvod	1
1 OSOBNOST FRANTIŠKA SAMMERA	4
2 ARCHITEKTONICKÁ AVANTGARDA	5
2.1 LEVICOVÉ PŘESVĚDČENÍ	5
2.2 ARCHITEKTONICKÁ AVANTGARDA V ČESKÉM PROSTŘEDÍ	6
3 OBDOBÍ PŮSOBENÍ FRANTIŠKA SAMMERA V ZAHRANIČÍ	8
3.1 FRANCIE	8
3.2 SOVĚTSKÝ SVAZ	12
3.3 INDIE	17
3.4 V BOJÍCH DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	19
4 NÁVRAT DOMŮ	21
4.1 ZÁŘÍCÍ MĚSTA	21
4.2 SMĚRNÝ ÚZEMNÍ PLÁN, AUTOŘI KRIZE A SAMMER	23
4.2.1 Nabídka na plán	23
4.2.2 Představení nové plzně	24
4.2.3 Asanace širšího centra	28
4.2.4 Projednání směrného plánu	29
4.2.5 Ti druzí, třetí	32
4.2.6 Sedmdesát let poté	34
4.3 DALŠÍ PROJEKTY	35
4.3.1 Slovany	35
4.3.2 Amfiteátr	37
4.3.3 Studie přestavby části historického jádra	39
4.4 BUDOVÁNÍ KRAJSKÉHO MĚSTA	41
ZÁVĚR	42
RESUMÉ	44
SEZNAM ZKRATEK	45
SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	46
SEZNAM PŘÍLOH	50

Úvod

Nebylo v lidských dějinách mnoho období, kdy bylo možno postavit si své vlastní město. Nejvíce příležitostí pro to měli středověcí stavitelé. V případě města Plzně se to povedlo roku 1295 Václavu II. prostřednictvím lokátora Jindřicha na velkorysém šachovnicovém půdorysu, který vycházel z poučení a zkušeností předchozího vývoje gotických měst. Středověký ráz si Plzeň zachovala poměrně dlouho, téměř pět set let, až do poloviny 18. století, kdy se začalo s bouráním městského opevnění. Na původní historické jádro pak navázala tři městská předměstí, Saské, Jižní a Pražské. Jejich prvotní rychlý a nekoordinovaný rozvoj byl způsobený vysokým nárůstem počtu obyvatel z důvodu průmyslové revoluce a rozvoje plzeňského železničního uzlu. Vydání stavebního řádu roku 1864 uplatnilo v Plzni tzv. ukázkové zastavování města, které vycházelo ze stávající blokové struktury. Na tomto základě vznikly první regulační plány. Po roce 1918 se jako nezbytnost ukázala koncepce celoměstské regulace. Městskou radou byl ustanoven tzv. „regulační sbor“, který zadal zpracování generálního regulačního plánu města dr. Ing. arch. Vladimíru Zákrejsovi. Plán byl zpracován v letech 1929–1932.¹

Tvář současné Plzně ale nevznikla podle Zákrejsova návrhu, nýbrž podle návrhu, který vznikl až po druhé světové válce. V té době se totiž naskytl druhá šance postavit si „své město“, respektive přestavět si některé stávající. Město, které budou ovládat auta s mnohaproudovými komunikacemi a mnohaúrovňovými křižovatkami. Město, kde historické jádro bude považováno za překážku při realizaci velkorysých nových konceptů. Město, kde staré čtvrti ustoupí nové, lepší výstavbě.² Tehdejší pováleční plánovači, kteří se kromě řešení bytové otázky museli vypořádat i se zcela novým faktorem, automobilovou dopravou, těmto avantgardním teoriím naprosto podlehli. Kdo ale byli ti budovatelé socialistického města se sídlišti a čtyřproudými komunikacemi? Jestli socialismus v něčem vynikal dokonale, byla to anonymita. Město stavěli odborníci, kolektivy, masy, pracující, ale konkrétních jmen najdeme poskrovnu. Jedním z těch, kteří stáli na počátku poválečného plánování a jejichž jména zná jen pár zasvěcených, byl architekt František Sammer. Osoba Františka Sammera nebyla pro práci vybrána nahodile. V jeho osobě se totiž snoubí zajímavé životní osudy, zčásti nezaviněné, zčásti jím vybrané, spolu

---

1 PEKLO, Jaroslav. Historie územních plánů Plzně a jejich porovnání s vývojem a stavem města, *Územní plánování a urbanismus*, 1/ 1995, s. 24–25.

2 HRŮŽA, Jiří. *Hledání soudobého města*. Praha: Obelisk, nakladatelství umění a architektury, 1973, s. 85–86.

s významným podílem na formování soudobé Plzně. Jeho koncepce místy předurčila vzhled města trvale.

Cílem práce je zmapovat oba pohledy na Sammerovu osobu, přiblížit současníkovi nejenom Sammerovu architektonickou tvorbu, ale dát prostor i jeho myšlenkovým názorům, to zejména na poli politického smýšlení, které mělo nezpochybnitelný dopad na jeho rozhodování. Významným zdrojem pro zpracování práce budou archivní prameny z fondu arch. František Sammer a jeho blízcí 1815/1907 – 1973/1977, uloženém v archivu města Plzně a článek Mgr. Martiny Hrabové, Ph. D. v časopise Umění s názvem „*Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammera*“.

Sammerovy pracovní zkušenosti, které získával od počátku své pracovní kariéry v zahraničí, jsou dobře zdokumentované v desítkách dopisů, které psal svým rodičům (pro badatele přístupné právě ve fondu arch. František Sammer a jeho blízcí). Kromě informací o Sammerových pracovních zkušenostech z Francie, Sovětského svazu a Indie, podávají také velmi dobrý přehled o vývoji jeho politického smýšlení. Právě osobní rovina těchto sdělení může lépe osvětlit jeho pozdější názory na poli architektonickém. Chronologickému seřazení Sammerových zahraničních zkušeností, které svým významem přesahují zkušenosti běžného architekta tehdejší doby, bude, v kombinaci s nastíněním směřování architektury počátku 20. století, věnována první polovina práce.

Druhá polovina práce bude zaměřena tématicky na Sammerovo působení v Plzni. Pro toto období již není k velké škodě k dispozici takové množství osobní korespondence, výzkum se tedy zaměří zejména na dobové odborné časopisy, ve kterých byla Sammerova práce příležitostně publikována. Nejvíce pozornosti bylo tiskem věnováno *Návrhu směrného územního plánu*,³ který Sammer tvořil společně s kolegou Jindřichem Krisem mezi roky 1947-1950. K *Návrhu směrného územního plánu* je také ve fondu arch. František Sammer a jeho blízcí dostupné množství zápisů z jednání, průvodních zpráv a další korespondence. Tento stěžejní Sammerův počín na poli poválečného rozvoje Plzně bude vyhodnocen z hlediska jeho dopadů na město, realizací a také jak je zachován v současných koncepčních dokumentech města v oblasti územního plánování. Pro přehlednost budou autorkou vytvořeny i grafické přílohy srovnání návrhu a stavu rozvoje města.

---

³ Plzně (poznámka autorky).

Snahou autorky není zhodnotit Sammerovo architektonickou tvorbu na poli územního plánování, cílem je přiblížit životní osudy nadaného architekta v nejisté době plné zvrátů, ozřejmit důvody jeho rozhodnutí a také přiblížit jeho vizi moderního města, kterou se pokusil na Plzeň aplikovat, a která přetrvala v myslích jeho pokračovatelů dlouhou dobu.

1 OSOBNOST FRANTIŠKA SAMMERA

Architekt František Sammer se narodil 27. října 1907 v Plzni do rodiny obchodníka Jana Sammera.⁴ Zde také studoval na odborné škole stavitelské při první české průmyslové škole, kterou absolvoval v roce 1927.⁵ Ve studiu pak pokračoval ještě na ČVUT, záhy ale studia opustil a po návratu z vojenské služby začal pracovat ve stavebnictví jako dílovedoucí na stavbě silnic. Jeho snem ale byla práce v architektonické kanceláři, a tak se s podporou otce vydal v roce 1930 do Paříže. Studia dokončil souběžně s praxí přesně dle představ svého budoucího učitele Le Corbusiera. Právě v jeho ateliéru se Sammer v roce 1930 ocitl, aby se zde bez nároku na honorář učil od jedné z nejvýraznějších osobností architektury dvacátého století. Období strávené v pařížském ateliéru bylo pro Sammera neobyčejně přínosné a plodné nejenom po stránce architektury, ale také ho ovlivnilo v politickém přesvědčení. Sílicí levicové názory, podpořené světovou hospodářskou krizí, ho v roce 1933 zavedly do Moskvy, kde strávil následující čtyři roky. I zde se ocitl v týmech těch nejlepších architektů éry sovětského funkcionalismu.⁶ Zde ho také zastihl nástup fašistického hnutí v Evropě. Rusko opustil ve spěchu, ale do rodné země ještě nezamířil. Jeho novým působištěm se stalo japonské Tokio, kde byl zaměstnán u dalšího velikána světové architektury, Antonína Raymonda, architekta českého původu. Práce v ateliéru jej přivedla do Indie, země, která mu učarovala. Slibně rozjetá kariéra však byla přerušena celosvětovým válečným konfliktem. František Sammer se do bojů proti fašismu zapojil v říjnu roku 1942⁷ na druhém konci světa, ve východním Bengálsku,⁸ Barmě⁹ a Malajsku¹⁰. Zde byl také v roce 1944 těžce zraněn. Léčení se protáhlo na několik let až do roku 1947.¹¹ Jaké důvody vedly k rozhodnutí vrátit se zpět do vlasti, se můžeme jen dohadovat. Snad ho jako přesvědčeného komunistu lákala vidina nového státního zřízení a s ním spojené možnosti, nebo to byl jen stesk po domově. O svém návratu do Čech neměl pochybnosti, Plzeň pak nabídla možnost uplatnění získaných zkušeností na poli urbanismu, tvorbu směrného plánu. Směrný plán pro Plzeň byl zřejmě Sammerův největší architektonický počín v rodném městě. Jeho další kariéra se však zdaleka neodvíjela tak, jak si představoval.

⁴ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 1, křestní list Františka Sammera.

⁵ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 6, Česká státní průmyslová škola v Plzni.

⁶ Nikolaj Jakovlevič Kolli, Mojsej Jakovlevič Ginzburg.

⁷ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 35, František Sammer – důchod.

⁸ Jihovýchodní Asie, území rozprostírající se na území dnešního Bangladéše a Západního Bengálska.

⁹ Jihovýchodní Asie, dnes Myanmar.

¹⁰ Britské Malajsko bylo volné uskupení států na Malajském poloostrově.

¹¹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 36, odvolání proti návrhu výborové schůze 39. Uliční organizace KSČ v Plzni na vyškrtnutí Františka Sammera.

2 ARCHITEKTONICKÁ AVANTGARDA

2.1 LEVICOVÉ PŘESVĚDČENÍ

Levicové přesvědčení, které tak výrazně ovlivnilo Sammerova rozhodnutí a celý jeho život, nebylo v architektonických a uměleckých kruzích té doby rozhodně ničím výjimečným. Není možné pochopit Sammerovy názory bez stati o architektonické avantgardě, ke které Sammer bezpochyby patřil.

Avantgarda, slovo francouzského původu, původně znamenalo vojenskou hlídku. V přeneseném významu je tím myšlen proud moderního umění, jehož jednotlivé směry se radikálně distancovaly od tradičních hodnot.¹² Tolik výkladové slovníky. Ale avantgarda nebyla jen vymožeností 20. století, její přítomnost ve smyslu diferenciaci společnosti na část menšinovou – pokrokovou a většinovou – konzervativní, je od vzniku lidského společenství. Jako kulturní směr se ale zrodila až v druhé polovině 19. století. Novátorství této avantgardy spočívalo ve spojení pokroku ve svém oboru se společenskou kritikou, bojkotem formálních konvencí, institucí, a proklamací své nezávislosti. Světovým centrem tohoto nového a nezávislého směru se stala Paříž. Souvislost s historickým děním hledíme v prohrané prusko-francouzské válce a Pařížské komuně.

Nejprve se avantgarda projevila v umění výtvarném, literatuře a divadle. Architektura zůstávala za ostatními oblastmi umění trochu upozaděna. Samozřejmě, že i architekti měli snahu se odvrátit od historických slohů a vytvořit vlastní nové formy. Brzdění byli ale přáním stavebníků, svých nedílných partnerů, a také možnostmi realizace. Změna přišla s počátkem 20. století, v období mezi dvěma světovými válkami. Byla to právě architektonická avantgarda, která na popud svých pokrokově smýšlejících členů v čele s Le Corbusierem vytvořila v roce 1928 vlivnou internacionálu CIAM.¹³ Byla vytvořena její jednotlivá centra v různých zemích, jež se vzájemně ovlivňovala. V čem však CIAM vynikala nejvíce, byla její sociálně pokroková až socialistická koncepce.¹⁴ Za zmínku stojí zejména programy jejích prvních dvou kongresů. V roce 1929 se kongres CIAM konal ve Frankfurtu nad Mohanem, hlavním tématem se stalo *Bydlení pro sociálně slabé obyvatele*. Kongres z roku 1930 v Bruselu si za stěžejní téma vybral *Racionální zastavovací systémy*.¹⁵

¹² BARTÁK, Jan a kolektiv autorů. *Encyklopedický slovník*. Praha: Odeon, 1993, s. 80.

¹³ CIAM (Congrès International d'Architecture Moderne – Mezinárodní kongresy moderní architektury).

¹⁴ NOVÝ, Otakar. *Česká architektonická avantgarda*. Praha: Prostor, 2015, s. 22–24.

¹⁵ HRŮZA, Jiří. *Stavitelé měst*. Praha: Nakladatelství Agora, 2011, s. 129.

Zrodil se sen o novém poslání architektury a urbanismu. Od této chvíle byla architektura vnímána jako služba celé lidské společnosti, kladla si za cíl vyrovnat podmínky pro bydlení širokým vrstvám obyvatel. Nejenom bydlení v soukromé sféře, ale také dostupné veřejné stavby, sportoviště a parky. To vše byla jasná budoucnost v podání architektonické avantgardy, která, (slovy Otakara Nového) „*věřila sociálnímu a kulturnímu pokroku, perspektivám socialismu a zároveň nevyčerpatelným možnostem průmyslu a techniky.*“¹⁶ Sympatie většiny architektonické avantgardy (a obecně avantgardy), k politické levici a socialismu, byly mezinárodní, české prostředí nevyjímaje. Naděje v uspořádání sociálně spravedlivého, svobodného a demokratického světa bez vykořisťování byla jejich mezinárodním pojátkem.¹⁷

2.2 ARCHITEKTONICKÁ AVANTGARDA V ČESKÉM PROSTŘEDÍ

Avantgardní hnutí meziválečných let v Československu, od samého počátku levicově zaměřené, sdružovalo literáty, teoretiky, výtvarníky, divadelníky a samozřejmě i architektky. Celé toto široké spektrum uměleckého světa bylo sdruženo do spolku Devětsil.¹⁸ Spolek byl založen 5. 10. 1920 a předsedou byl spisovatel Vladislav Vančura. Sekretářem se stal Karel Teige,¹⁹ v té době student filozofie²⁰ a v budoucnu významný teoretik architektury a polemik s názory Le Corbusiera. Nejsilnější složku Devětsilu pak tvořili Architekti Devětsilu (ARDEV). Samotný Devětsil existoval pouze necelé desetiletí, ale zajímavě shrnul názorovou jednotu jeden z jeho členů, Karel Honzík: „*Všichni bez výjimky věřili v brzkou revoluční proměnu světa a jejich vznikající dílo i myšlení bylo jakoby ozářeno z Východu jsoucností velké říše, prokopávající cestu k socialismu. V tomto směru nebylo v polovině dvacátých let sporu.*“²¹

Počátek třicátých let sebou přinesl nejenom těžkou hospodářskou krizi, ale také vznik Levé fronty,²² organizace mající za úkol do svých řad soustředit inteligenci a studenty. V případě architektů se to podařilo dokonale. Nejenom, že byli od začátku

¹⁶ Tamtéž, s. 17.

¹⁷ NOVÝ, Otakar. *Česká architektonická avantgarda*. Praha: Prostor, 2015, s. 245.

¹⁸ Název údajně vzešel z myšli Karla Čapka, když byl devíti zakladateli tohoto spolku požádán, aby vymyslel jeho název.

¹⁹ Oba byli komunisté.

²⁰ NOVÝ, Otakar. *Česká architektonická avantgarda*. Praha: Prostor, 2015, s. 248.

²¹ HONZÍK, Karel. *Ze života avantgardy*. Praha: Československý spisovatel, 1963, s. 84.

²² Levá fronta byla organizace českých levicově orientovaných intelektuálů. K jejímu založení došlo v roce 1929 a nahradila činnost Svazu moderní kultury Devětsil. Jejím cílem bylo propagovat socialistickou kulturu a organizovat spolupráci pokrokové inteligence s dělnickou třídou. Mezi její členy profesně spjatých s architekturou patřili Karel Teige, Karel Honzík, Jiří Kroha, Lubomír Linhart, Jiří Novotný atd. Její činnost byla ukončena v roce 1938.

velmi aktivní až vůdčí, ale také záhy vytvořili samostatnou sekci.²³ Proč ten zájem, ta téměř masová účast? Byla to právě architektonická profese, která nedostala příležitost k realizacím. Nedostala příležitost teď, ani v dobách Devětsilu. Bohužel tehdejší doba téměř nevyužila k naší velké škodě tvůrčího potenciálu této meziválečné generace architektů a nechala vznikat celé nové čtvrti bez architektonické a urbanistické kvality.²⁴ Společnost jejich práci nepotřebovala, čelili marnosti a prohlubující se hospodářské krizi.

---

²³ HONZÍK, Karel. *Ze života avantgardy*. Praha: Československý spisovatel, 1963, s. 192.

²⁴ Tamtéž, s. 148.

3 OBDOBÍ PŮSOBENÍ FRANTIŠKA SAMMERA V ZAHRANIČÍ

3.1 FRANCIE

Nově vzniklé Československo záměrně přerušilo spolupráci s metropolemi bývalé habsburské monarchie a svoji politickou a kulturní orientaci soustředilo jiným směrem. Výsadní postavení v tomto směru se dostalo Francii. Došlo zde ke vzácné shodě mezi vládnoucí garniturou a mladou uměleckou reprezentací, neboť právě Francie mohla nabídnout silnou koncentraci novodobých směrů a pokrokových umělců. Možnost pobytu ve Francii byla usnadněna stipendii ze strany ČSR i Francie. Do Paříže tak odjely celé desítky výtvarníků, umělců, hudebníků, novinářů a architektů,²⁵ aby zde studovali na univerzitách nebo pracovali jako stážisté u významných umělců a architektů.²⁶ Asi největší personou, která přitahovala české architekty, byl Le Corbusier.²⁷

Stáž u Le Corbusiera nebyla placená a muselo se u něj velice tvrdě pracovat. Přesto byla zejména mladými českými architekty velice žádaná a brala se jako ceněné zvýšení kvalifikace. Jedním z těchto mladíků, dychtících po získávání zkušeností praxí, se stal v roce 1930 František Sammer. Podobně jako většina jeho vrstevníků řešil Sammer svým odchodem do Francie hned dvě pro něj životně důležité věci. Především naučit se architekturu (v pravém slova smyslu) praxí a zkušenostmi. Druhým, nikoliv podružným důvodem, bylo řešení hospodářské krize a nemožnost získat odpovídající práci ve vlasti. *„Ten čas, který teď mám, chci skutečně ztrávit (sic!) studiem architektury. Nemyslím tím žádnou školu, ale práci v kanceláři, spojovat teorii s praxí. Tedy spojovat, ani teorii samu ani praxi.“*²⁸

V době, kdy Sammer začal u Le Corbusiera pracovat, sídlil jeho ateliér v ulici de Sèvres 35.²⁹ Vystřídalo se zde několik desítek architektů, ale pouze dva z nich byli pro Le Corbusiera zásadní. Jednou z těchto veledůležitých osob se stal Pierre Jeanneret, Le Corbusierův bratranec, vynikající architekt a kreslíř, který s Le Corbusierem tvořil

²⁵ František Kupka, Josef Šíma, Toyen (Marie Čermínová), Bohuslav Martinů.

²⁶ Ve Francii to byli A. Perret, Le Corbusier.

²⁷ Le Corbusier, vlastním jménem Charles – Edouard Jeanneret, byl významný architekt první poloviny dvacátého století. Přestože nikdy nezískal architektonické vzdělání, pro svůj talent a nový pohled je považován za ikonu moderní architektury. Svými velkorysími urbanistickými koncepcemi a teoriemi doslova šokoval celý svět. Jeho zásadními principy bylo volné zastavění v zeleni. Zřejmě největším Corbusierovým přínosem bylo omezení nosné konstrukce budovy na pouhé dva prvky – podpory a desky. Tím se zrušila závislost vnitřního uspořádání na konstrukci.

²⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 9. 3. 1932.

²⁹ HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammerna, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 139.

pracovní tým již od roku 1922.³⁰ Druhou, neméně významnou částí týmu, byla Charlotte Perriand, která se věnovala zejména vybavení interiérů.³¹ V květnu 1931³² k nim přibyl František Sammer. „Projektanti, kteří museli být v práci dlouho před svým šéfem, sbírali síly, aby nějak přestáli kritickou bouří, jež se měla krátce před polednem snést na návrhy, s nimiž se předchozího dne v potu tváře mořili až do pozdních nočních hodin. Chvály se dočkali zřídka: Le Corbusier je peskoval jako malé děti za to, jak málo jsou výkonní, a pokud došlo ke skutečnému výbuchu, mohli být na hodinu propuštěni.“³³

Sám Sammer byl na sklonku svých padesáti let požádán svým kolegou Karlem Honzíkem, aby o svém působení v Le Corbusierově ateliéru zavzpomínal do Honzíkem připravované knihy *O životě avantgardy*.³⁴ Sammer však na jeho žádost nereagoval a v knize jsou zaznamenány pouze vzpomínky Karla Stráníka, jenž ale zdaleka nestrávil v pařížském ateliéru tak dlouhou dobu jako Sammer.³⁵

Sammer se brzy vypracoval na platného člena. Projevem důvěry a ocenění schopností mladého architekta bylo například rozpracovávání Le Corbusierových skic, neboť tento úkol byl svěřován pouze bližším spolupracovníkům.³⁶ „Je to radostná práce, ruku v ruce s oběma kapitány Corb a Jean. Jsem školák, ale mají mne oba rádi, a když všichni, kteří společně pracujeme, v úzké spolupráci ve spěchu večeríme, o překot povídajíc (sic!), abychom se brzy vrátili, jsme kamarády par excellence.“³⁷ Projekt, který tak usilovně pomáhal v pařížském ateliéru tvořit, byl soutěžní návrh na Palác Sovětů.³⁸ Přestože byla Sammerovi svěřována odpovědná práce, na živobytí si vydělával jinde³⁹ a také neustále spoléhal na finanční výpomoc otce. Tento stav Sammera samozřejmě velice trápil a nemožnost získat odpovídající uplatnění ve svém oboru za odpovídající mzdu několikrát rozebíral v dopisech rodičům. Na konci roku 1931 se již také vážně začal zaobírat myšlenkou na odjezd do Ruska. „K tomu, že pojedu do Ruska, jsem dospěl po zralé úvaze, rozhodl jsem se a pojedu. Víím, že ten můj podnik má budoucnost skoro ve

³⁰ HRŮZA, Jiří. Stavitelé měst. Praha: Nakladatelství Agora, 2011, s. 114.

³¹ FLINT, Anthony. Le Corbusier. Brno: Barrister & Principal, 2017, s. 38.

³² HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammera, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 139.

³³ FLINT, Anthony. Le Corbusier. Brno: Barrister & Principal, 2017, s. 41 -42.

³⁴ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 117, Honzík, Karel.

³⁵ HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammera, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 168.

³⁶ Tamtéž, s. 168.

³⁷ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 27. 10. 1931.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

všech směrech. Jsem si jist tím, že se nebudu mít v Rusku hůře, než v měsících, které budou následovat nyní zde.“⁴⁰

Jaro roku 1932 bylo ve znamení práce na regulaci Alžíru a Sammer se dokonce odhodlal Le Corbusiera požádat o placené zaměstnání. „Ale jeho stanovisko je, že pomáhá radou a známostmi, ale porušit princip nemůže. Totiž nemůže dělati se mnou výjimku a platiti mne, poněvadž pak by musil platiti všechny. Stará se o to hodně, aby pomohl, a ptá se, doporučuje ale všechno prozatím marné.“⁴¹ Ke změně v Le Corbusierově postoji došlo záhy, pravděpodobně v souvislosti s prací na regulaci Alžíru. Sammer se tak stal možná jediným placeným dobrovolníkem v týmu.⁴² Plat činil 1000 franků, dle Sammerových slov nebyla částka srovnatelná v korunách, ale byl šťasten.⁴³ Třebaže to byl obrovský posun a jisté ocenění Sammerovy práce, jeho plány s Ruskem tím nebyly přehodnoceny. Ostatně v tomto rozhodnutí měl i podporu samotného Le Corbusiera. O práci v Rusku začala uvažovat i Charlotte Perriand. Ta jako jediná disponovala i finančními prostředky, a tak se v březnu roku 1932 vydala zjistit podmínky. „Zítřka jede Charlotte Perriand do Moskvy opatřit práci. Doufám, tati, že mi ještě na tu cestu pomůžeš. Viš, vydělal bych si hrozně rád sám, ale vždyť v tomto režimu lidi mřou hladu, nemůžou dostat práci - pro zlato. Všechny nabídky, které jsem poslal, jsou na nic – Co má člověk dělat. Čekat, až se to tu převrátí, dát se na vojnu? Pojedu do Ruska, tam se pracuje a přitom se mají, tam to jde nahoru a ne dolů. Jak může být v Rusku liberálnější vláda. Jak může Rusko jít na zpátek (sic!), když je vidět hospodářské proměny, které se lepší, když pracovně Rusko dnes dominuje v celém světě? Všechny ty hrozné články, které můžete číst v Národních listech, jsou pitomou kampaní!“⁴⁴

Ani Sammer v přípravách nezhálel. V ateliéru se seznámil s Hanou Kučerovou,⁴⁵ která mu přes svého manžela Dr. Vladimíra Kučeru pomohla s potřebnými formalitami k vycestování. Díky práci v Le Corbusierově ateliéru měl možnost také získat osobní

⁴⁰ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 11. 11. 1931.

⁴¹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 31. 1. 1931 (poznámka autorky: dopis je datován v roce 1931, ale pravděpodobně šlo o chybu v letopočtu, dle souvislosti byl dopis psán 31. 1. 1932).

⁴² KRISE, Jindřich. Zemřel František Sammer, *Architektura ČSR*, ročník XXXIII, 1974, č. 3 -74 s. 140.

⁴³ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 78, dopis tetě Anně Schwarzové ze dne 9. 3. 1932.

⁴⁴ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 16. 3. 1932.

⁴⁵ Hana Kučerová-Záveská, architektka a návrhářka nábytku. Autorka dvou vil v Praze 6, Osada Baba. S manželem, Dr. Vladimírem Kučerou, žila od roku 1937 do své smrti v roce 1944 ve Švédsku, kde působil jako velvyslanec.

kontakt s významnými ruskými architekty Kollim a bratry Vesninovými.⁴⁶ Veškerá korespondence na téma jeho rozhodnutí pracovat v Rusku se nesla v silné názorové neshodě s otcem, podnikatelem a sociálním demokratem.⁴⁷ Nebál se otci vytýkat zastaralé názory a nedostatečnou argumentaci, otec ho zase varoval před poměry v Rusku a komunismem. „*Nevím, jak si představuješ změnu vlády v Rusku. Píšeš: liberální – ne. Režim, který v Rusku panuje, tedy přesně naprostý komunismus, vytrvá. Budou se měnit hospodářské podmínky. Pro Rusko k lepšímu.*“⁴⁸ „*Představ si, že bych pro nějakou příčinu více méně sentimentálního rázu nebyl účasten na velké změně, která zpřevrátil svět se všemi principy, které nejsou správné. Kdyby ty principy byly správné, nebylo by Rusko tam, kde je teď. Není možno čekat. Budu-li čekat a budu-li rád, že jsem tam, kde jsem, převrátí mne to také. A protože věřím, že to co je v Rusku, je jediná správná budoucnost, chci tam jít a chci pracovat na tom, čemu věřím.*“⁴⁹

Po návratu Charlotte Perriand z Moskvy v květnu roku 1932 začal Sammer své plány na základě Charlottiných informací v dopisech rodičům konkretizovat. Charlotte se vrátila s reálnými přísliby k práci, nabízela se urbanizace Moskvy, Palác Sovětů, Centrosojuz a další. Architekt Kolli, se kterým Charlotte v Moskvě jednala, jim doporučil přijet ve skupině šesti lidí a vytvořit pracovní buňku. Nabízený plat měl být v rublech, 500 rublů na měsíc. Údajně to nebyla vysoká částka, ale na byt a stravu měla stačit. Sammerovy plány s Ruskem byly ale závislé na otcově finanční podpoře, potřeboval uhradit výdaje na cestu a na roční pobyt, jednalo se o částku 5 000 korun. Zpočátku plánoval odjet na rok, ale ve své fascinaci si dovedl Rusko představit jako zemi, v níž bude žít navždy. Charlotte si z Ruska také přivezla spoustu konkrétních zážitků.⁵⁰ „*Vypravovala o nepořádku a frontách na potraviny jako o věcích, které bijí do očí a které připomínají válečný stav. Vypravovala ale také o práci a úsilí, jaké se vynakládá na to, aby všechna ty nedostatky byly změněny.*“⁵¹

Sammerovo přesvědčení bylo nezviklatelné. Jeho politické smýšlení se během pařížského pobytu dostalo do extrémní polohy a nikdo a nic ho nemohlo od jeho rozhodnutí odradit. Stavěl samozřejmě také na svých zkušenostech z práce týkající se soutěžního projektu na Palác Sovětů v Moskvě. O projektu dokonce vznikl dokumentární

⁴⁶ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 7. 2. 1932.

⁴⁷ HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammerna, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 150.

⁴⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 28. 3. 1932.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 2. 5. 1932.

⁵¹ Tamtéž.

film ruského režiséra Nikolaje Ekka.⁵² Sám Le Corbusier uvedl Sammerovo jméno v prohlášení o spolupráci na soutěžním návrhu, které pak odeslal do Moskvy společně s výslednými výkresy.⁵³

Ještě na počátku roku 1933 pracoval Sammer pro Le Corbusiera. Dokončili projekt Alžírů a začaly práce na nové zakázce pro Stockholm. Na jaro roku 1933 plánoval Sammer návštěvu Španělska a také se chtěl před odjezdem zúčastnit architektonické soutěže na urbanizaci Antwerp v Anglii. Antwerpy už ale tvořil jako Le Corbusierův konkurent⁵⁴ a jeho mysl se upínala jen na Rusko. Plán odjezdu do Moskvy měl jasný. Na začátku června se měl konat v Moskvě kongres moderní architektury a právě návštěva kongresu se jevila pro některé členy skupiny jako jediná možnost, jak se do Moskvy dostat.⁵⁵ V dubnu roku 1933 psal Sammer rodičům ze svého pobytu v Anglii, o Rusku se ale moc nerozepsal. Na okraj tohoto dopisu si Sammerův otec poznamenal: „*Bylo by dobře, kdybys napsal také něco o jistotě pobytu v Rusku, byli bychom klidnější.*“⁵⁶ Kongres, o kterém se Sammer zmiňoval v dopise z 16. 2. 1933, byl kongresem již zmiňované internacionály CIAM a nakonec se uskutečnil na lodi plující z Marseille do Athén a zpět.⁵⁷ Na základě těchto skutečností a pravděpodobně problémů s povolením pro ostatní členy skupiny se Sammer rozhodl odjet do Ruska sám. Cestou ještě navštívil rodiče v rodné Plzni.⁵⁸ „*Jsem dosti zvědav na Prahu a na Plzeň také. Ale doufám, že se nebudu muset zdržet dlouho. Je tolik práce, které je nutno vykonat a konec konců, když se člověk na něco připraví a naučí se, vidí, že ještě schází mnoho k tomu, aby si mohl udělat obraz o světě. Zvláště nyní, v naší době, která mění sociální řády. Rusové jsou pašáci.*“⁵⁹

3.2 SOVĚTSKÝ SVAZ

Rozhodnutí jet do Sovětského svazu⁶⁰ nemělo základ jen Sammerově silně levicové politické orientaci. V době po první světové válce se ohlas sovětské avantgardy rozšířil

⁵² HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammery, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 151.

⁵³ Tamtéž, s. 151.

⁵⁴ HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammery, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 153.

⁵⁵ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 16. 2. 1933.

⁵⁶ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 15. 4. 1933.

⁵⁷ Na tomto kongresu byla přijata tzv. Aténská charta – soubor zásad funkcionalistického urbanismu.

⁵⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 9. 5. 1933.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Od svého pobytu v Rusku začíná Sammer používat název SSSR (Svaz sovětských socialistických republik), nebo Sovětský svaz, autorka vychází ze Sammerovy terminologie.

do celého světa. Řada sovětských avantgardních umělců se vrátila do vlasti a ztotožnila se s cíli socialistické revoluce. Jejich činnost byla také podpořena vládou. Jen v letech 1918–1921 bylo v SSSR zřízeno 36 muzeí věnovaných avantgardní tvorbě. Sovětská revoluční vláda využila avantgardní umělce s jejich nepřeborným množstvím nápadů jako nástroj propagace mladého socialistického státu mezi intelektuály a umělci v celé Evropě. Hnutí sovětských avantgardních architektů také dalo název evropské avantgardní architektuře, konstruktivismu.⁶¹ Jako první jej definoval sovětský architekt M. J. Ginzburg v roce 1924 a v roce 1928 doporučil přejmenování na funkcionalismus.⁶² Sammer rozhodně nebyl jediným českým a už vůbec ne světovým architektem, jemuž sovětský konstruktivismus učaroval. „*S dvojnásobným okouzlením přijímali čeští avantgardní umělci díla sovětských konstruktivistů. Viděli v nich především projev nové socialistické orientace revolučního Ruska a dále návod k revolučním architektonickým a dalším uměleckým koncepcím ve vlastní zemi.*“⁶³

Do Moskvy dorazil Sammer v červenci roku 1933.⁶⁴ Splnil si tím svůj sen. Jediným problémem se stalo načasování, přijel do Sovětského svazu o pár let později, než by z hlediska architektury pro něj bylo záhodno.

V roce 1932 proběhla první mezinárodní soutěž o vítězný projekt Paláce sovětů. Sám Sammer měl prostřednictvím týmu Le Corbusiera možnost se soutěže zúčastnit.⁶⁵ Právě soutěž na Palác sovětů, korunu pětiletého plánu, můžeme považovat za zlomový přelom ve vývoji sovětské architektury. Přelom, kdy se v architektuře místo konstruktivismu a funkcionalismu znovu přihlásil klasicismus. Pro vysvětlení se musíme vrátit ještě o rok zpět, do června roku 1931, kdy Stalin ve svém projevu k hospodářským pracovníkům stanovil podmínky vstupu starým technickým specialistům. Ti sice přinesli do stavebnictví své technické a řemeslné zkušenosti, ale také teorie propagující návrat ke klasicismu. Soutěž na Palác sovětů, do jejíhož průběhu zasáhl Stalin, je toho zářným příkladem. V prvním kole zvítězil návrh Ivana Žoltovského, v kole druhém návrh Borise Jofana, který pojnal palác jako 80 m vysoký sokl k soše V. I. Lenina.⁶⁶ Klasicismus zvítězil nad avantgardou.⁶⁷ Nad avantgardou nejenom sovětskou, ale i zahraniční. U Paláce sovětů to

⁶¹ Název konstruktivismus přijal s nadšením i Le Corbusier.

⁶² NOVÝ, Otakar. *Česká architektonická avantgarda*. Praha: Prostor, 2015, s. 181–183.

⁶³ NOVÝ, Otakar. *Česká architektonická avantgarda*. Praha: Prostor, 2015, s. 236.

⁶⁴ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 24. 7. 1933.

⁶⁵ Příloha č. 1.

⁶⁶ NOVÝ, Otakar. *Česká architektonická avantgarda*. Praha: Prostor, 2015, s. 389.

⁶⁷ Mezinárodní organizace moderní architektury CIRPAC (Comité international pour la Réalisation des Problèmes d'Architecture Contemporaine) posílala dokonce do Moskvy protesty. Jeden z bratrů Vesninů, Viktor, jako přední architekt avantgardy prohlásil: „*Jde o velmi nebezpečný jev, podle mne možná*

nejenom začalo, ale pro sovětskou avantgardu i skončilo. Soutěž totiž vyvolala náhlý názorový obrat u většiny představitelů levého architektonického křídla a odvrácení se od moderních architektonických principů. Prohra avantgardy v Sovětském svazu byla dokonána. Výjimku, která zůstala věrna funkcionalistické koncepci, tvořil jen M. J. Ginzburg a bratři Vesninové.⁶⁸

To ale Sammer ve svém počátečním nadšení neřešil. Začal pracovat v týmu architekta N. J. Kolliho.⁶⁹ Ten znal Sammerovu práci z pařížského ateliéru a byl mu v prvních měsících nápomocen. Na sovětské realitě Sammer neshledal jedinou chybu, i na přidělovém systému dokázal najít klady – vedl lidi k uvědomělosti.⁷⁰ „*Pracuje se. Hospodářské vyhlídky zdají se býti všem jasné. Mohu říci, že po několika dnech, které zde žiji, jsem dokonale utvrzen ve svých předpokladech. Stejně v práci rozhodně najdu uspokojení, které, jak se zdá, předčí očekávání. Byl jsem na své přání přidělen na začátek Coliho brigádě na projektování skromného stadionu, který má být hotov v létě 34. Tedy do roka.*“⁷¹

Sammer se podle svých předpokladů zapracoval velice dobře. Jeden z velkých úkolů, který řešil společně s Kollim, byla de facto dohra minulosti. Zajišťoval totiž pro Le Corbusiera stavbu Centrosojuzu. Administrativní budova Centrosojuzu se stavěla od roku 1929 právě pod vedením Kolliho⁷² a od roku 1933 na stavbu dohlížel i Sammer.⁷³ Kolli v té době už ale zdaleka nerespektoval čistotu Le Corbusirova slohu a během realizace činil úpravy dle vlastních návrhů. I Sammer vypracoval některé návrhy interiérů, ale s Kollim se příliš neshodl.⁷⁴ V dopise adresovaném Chartotte Perriand o průběhu prací na Centrosojuzu píše: „*Řešení hodné této budovy v žádném případě přijato nebude, a tak se snažím vyhnout tomu nejhoršímu: leštěnému dřevu (jak to někdo chtěl) a používám co*

---

nebezpečnější než historismus.“ Také Le Corbusie nešetřil kritikou: „*Není snadné souhlasit s tím, že se postaví věc tak neobvyklá (nevzhledná, nesmyslná, vybočující z řádu) jako ta, které jsou nyní plně časopisy.*“ PAPERNYJ, Vladimír. *Kultura 2/ Architektura stalinské epochy*. Praha: Arbor vitae, 2014, s. 29.

⁶⁸ TEIGE, Karel – KROHA, Jiří. *Avantgardní architektura*. Praha: Československý spisovatel, 1969, s. 66–68.

⁶⁹ Nikolaj Jakovlevič Kolli byl významným představitelem sovětské avantgardy. V letech 1929–1936 spolupracoval s Le Corbusierem na projektu Centrosojuzu, jehož výstavbu pak vedl. Byl vedoucím 6. Architektonického ateliéru Mosprojektu, kde se řešily stanice moskevského metra a také poválečné obnovy sovětských měst. Také se věnoval pedagogické činnosti. Po roce 1931 se od avantgardního výrazu v architektuře odklonil, stejně tak učinilo i mnoho jeho dalších sovětských kolegů.

⁷⁰ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 24. 7. 1933.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² ŠVÁCHA, Rostislav. *Le Corbusier*. Praha: Odeon, 1989, s. 47.

⁷³ HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammera, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 157.

⁷⁴ Tamtéž, s. 157.

*nejvíce skla – rozdílné základní barvy. Červená – zelená – bílá – samozřejmě v harmonii s malbou. Kolli je trochu proti tomu.*⁷⁵

Možná už tehdy Sammer tušil určitou názorovou rozdílnost, se kterou se v pařížském ateliéru nesešel, ale nutno dodat, že skutečně dostal prostor k plnému uplatnění v praxi. Na jaře roku 1934 se zapojil do projektové činnosti na moskevskou podzemní dráhu. Společně s Kollim dokonce získali za jednu ze stanic metra hlavní cenu.⁷⁶ „*V neděli je celá Moskva na staveništích a pomáhá pracovat, aby 8. listopadu tohoto roku první podzemní linka byla hotova. To bude slávy, až první vlak projede. Jistě se tento plán podaří. Nadšení je všeobecné.*“⁷⁷ Stanicí metra, k jejímuž autorství se společně s Kollim Sammer v pozdějších dokumentech,⁷⁸ hlásil, byla stanice Mjasnickaja, později Kirovskaja, dnes Čistyje prudy.^{79, 80} U Kolliho pracoval Sammer ještě do dubna 1936⁸¹ a je pravděpodobné, že se podílel na většině prací, které v té době pod Kolliho vedením vznikly. Korespondence z tohoto Sammerova období již není tak častá a také je jen velice málo sdílná o konkrétních projektech. Sammerův otec dokonce vyjádřil obavy, zda se syn může svobodně vyjadřovat. „*To tak milý tati není. S.S.S.R. se kritiky nebojí a ve skutečnosti je velmi málo přátel Sovětů, kteří jsou připraveni posílat navenek nějaké takové pikantní politické historky, které by vás tam asi moc a moc zajímaly. Prostě z toho důvodu jich neposílají, protože jich není. Je zde seriózní (sic!) boj, jde se bez křiku a nadávek kupředu.*“⁸² V závěru tohoto dopisu si také poprvé dovolil jistou kritiku místních poměrů. „*Je jediná věc, s kterou zde nejsem spokojen. Totiž doposavadním vývojem architektury. To se ovšem změní, až budeme mít více materiálů skutečně moderních a kvalitních na moderní konstrukce. Také jakost konstruktérské práce je špatná. To ovšem je věc času a toho se dočkáme dřív než brzy.*“⁸³ Ale vzápětí už chrlil jen obecné fráze o množství práce. „*Methody způsobu práce jsou skvělé. Naprostá shoda v užívání času. Práce je programová – plánovitá. Závisí od tebe, abys svůj plán splnil v určité kvalitě a určité době. Prostředky*

⁷⁵ Tamtéž, s. 157.

⁷⁶ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 9. 4. 1934.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1792, i. č. 141, korespondence s Vitem Procházkou o své činnosti v SSSR.

⁷⁹ DOFKOVÁ, Jekaterina. *Disertační práce, Avantgarda 20–30. let Praha – Moskva.* [online] Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2016, s. 83 [cit. 2018-09-01].

⁸⁰ Příloha č. 2.

⁸¹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1792, i. č. 141, korespondence s Vitem Procházkou o své činnosti v SSSR.

⁸² Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 5. 10. 1934.

⁸³ Tamtéž.

*možno zvolit jakékoliv, pracovní hodiny také. Staví se velmi mnoho a já mám velmi mnoho práce.*⁸⁴

Sammer sice psal rodičům, že má mnoho práce, ale přeci jenom si dovolenou udělal. V létě roku 1935 se vypravil do Japonska, kde se měl setkat se svojí budoucí ženou Agnes,⁸⁵ jež se rozhodla přestěhovat za ním do Moskvy z Paříže. Jak důležitá byla tato dovolená pro jeho budoucí osobní i profesní život se ukázalo o dva roky později. V Japonsku se totiž společně s Agnes setkali s architektem Antonínem Raymondem,⁸⁶ který na Sammera udělal veliký dojem.⁸⁷

Přechod do ateliéru Ginzburga⁸⁸ v létě roku 1936 komentoval Sammer slovy: *„U M. J. Ginsgurga se pracovalo svobodněji než u Kolliho, který kupodivu se až příliš opíral o dědictví renesance (pracoval dlouho u Žoltovského). U Vesninů⁸⁹ a Ginsgurga se rovněž hledalo v oblasti „obohacení výrazu“, to se muselo, to byla linie, ale vycházely nám věci celkem svěží, Vaňkovi Leonidovi⁹⁰ až pohádkově poetické.“⁹¹* Sammer ctil dobrou architekturu. Architekturu, která navazovala na Le Corbusiera a vycházela z funkcionalistické koncepce. A takovou už u Kolliho dělat nemohl.

U Ginzburga dostal nové příležitosti, zejména v oblasti urbanismu. Spolupracoval na územním plánu jižního pobřeží Krymu a také společně s kolegou Viktorem Kalininem⁹² projektoval dvě sanatoria v Gagře.⁹³ Tato práce ho přivedla na kavkazskou riviéru Černého moře. V té době dokonce uvažoval, že sem společně s Agnes přesídlí.⁹⁴ Bohužel ani jedno ze sanatorií v Gagře zrealizováno nebylo.⁹⁵

Jeho odjezdu ze SSSR zdánlivě nic nenasvědčovalo, snad jen stále složitější situace v Evropě. Ještě v dubnu roku 1937 psal rodičům o postupu prací na projektu sanatoria

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Agnes Larsson, sochařka, se kterou se Sammer poznal ještě ve Francii. Svůj vztah ukončili ještě za jeho pobytu v Moskvě.

⁸⁶ A. Raymond, architekt českého původu působící zejména v USA a Japonsku.

⁸⁷ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 27. 7. 1935.

⁸⁸ Mojsěj Jakovlevič Ginzburg byl významným představitelem sovětské avantgardy. Ve své tvorbě se zabýval především urbanismem. Stal se vedoucím ateliéru Narkomzdrav, který řídil společně s bratry Vesninovými. Ve třicátých letech se věnoval zpracování regulačního plánu jižního pobřeží Krymu se sanatoriem v Kislovodsku. Jako jeden z mála sovětských architektů si společně s bratry Vesniny udržel původní názor na architekturu a zůstal věrný konstruktivismu.

⁸⁹ Bratři Vesninové, Leonid, Viktor a Alexandr, vedoucí osobnosti sovětského konstruktivismu.

⁹⁰ Ivan Leonidov, vedoucí osobnost sovětského konstruktivismu.

⁹¹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1792, i. č. 141, korespondence s Vítem Procházkou o své činnosti v SSSR.

⁹² S Kalininem udržoval styky i po návratu do vlasti.

⁹³ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1792, i. č. 141, korespondence s Vítem Procházkou o své činnosti v SSSR.

⁹⁴ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 6. 10. 1936.

⁹⁵ HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammera, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 158.

v Gagře a s tím spojenou pracovní cestou na Jaltu.⁹⁶ Ale už v červnu téhož roku oznámil rodičům, že z Moskvy odjíždí a že přijal práci u Antonína Raymonda⁹⁷ v Tokiu. Otec si na okraj jeho dopisu poznamenal: „Píšeš, že je vše v pořádku, o čemž však nejsem úplně přesvědčen. Je nám velmi těžko se orientovati v té spleti zpráv co píšou noviny o SSSR a vůbec si nemůžeme udělat představu, proč tak najednou se pro tebe vše změnilo.“⁹⁸ Důvody náhlého odjezdu vysvětloval Sammer v korespondenci s Vitem Procházkou v roce 1970. „Když se v roce 1937 připozdívalo a schylovalo k válce, bylo mi dáno na vybranou: buď zůstat v SSSR a zažádat si o občanství anebo odjet – tedy jsem odjel.“⁹⁹

O tom, jak nebezpečná situace v SSSR byla a jak velké měl Sammer štěstí, že se mu odtamtud podařilo dostat, svědčí osud dalšího českého architekta Antonína Urbana. Ten se do SSSR dostal ve společnosti Hannese Meyera,¹⁰⁰ u něhož studoval v Bauhausu v roce 1930. Urban se v SSSR i oženil a přijal občanství. V roce 1938 byl po obvinění ze špionáže popraven, v roce 1958 došlo k rehabilitaci.¹⁰¹ Když Sammer v roce 1970 dostal dopis od kolegy Víta Procházky, zdali by nemohl podat pár informací o své činnosti v SSSR, zazněla v dopise i konkrétní jména architektů působících ve stejné době v SSSR, jméno Antonína Urbana však mezi nimi není.

3.3 INDIE

Zatímco se v Evropě schylovalo k válečnému konfliktu, Sammer v roce 1937 narychlo odešel ze SSSR. Pomocnou ruku mu nabídl architekt Antonín Raymond. S Raymondem a jeho ženou Noemi¹⁰² se Sammer seznámil při své cestě do Japonska v létě roku 1935¹⁰³

⁹⁶ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 2. 4. 1937.

⁹⁷ Antonín Raymond, vlastním jménem Antonín Reimann, byl světoznámý architekt českého původu. Narodil se v roce 1888 v Kladně, odkud odešel do USA. Zde se také seznámil se svou budoucí ženou Noemi, díky které získal kontakty na architektonický ateliér Lloyda Wrighta. Díky němu se Raymond dostal jako stavební dozor do Tokia a Japonsko se mu stalo druhým domovem. Založil zde projekční kancelář a také zde v letech 1926–1937 vykonával funkci honorárního konzula Československé republiky. Mezi jeho stěžejní díla patřily zejména objekty sakrální architektury.

⁹⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 7. 6. 1937.

⁹⁹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1792, i. č. 141, korespondence s Vitem Procházkou o své činnosti v SSSR.

¹⁰⁰ Ředitel Bauhausu, který společně se svými sedmi kolegy (studenty) z důvodu své prolevicově orientované politiky byl z Bauhausu propuštěn a odešel do SSSR.

¹⁰¹ DOFKOVÁ, Jekaterina. *Disertační práce, Avantgarda 20 – 30. let Praha – Moskva*. [online] Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2016, s. 78 [cit. 2018-09-01].

¹⁰² Raymondova manželka Noemi byla zároveň Raymondovou spolupracovnicí zejména na interiérech. MERTA, Dan. *7x Antonín Raymond*. Praha: Galerie Jaroslava Fragnera, 2015. s. 21.

¹⁰³ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 27. 7. 1935.

a s oběma našel společnou řeč. Ještě v roce 1968 po jejich obnovené korespondenci mu Raymond píše: „*Noemi a já jsme tě skutečně milovali*“¹⁰⁴

Za Raymondem do Japonska odjel Sammer přes Marseille 13. 7. 1937, do Yokohamy dorazil 17. 9.¹⁰⁵ Dvouměsíční cestu absolvoval bez manželky Agnes¹⁰⁶ a po celou cestu se věnoval studiu angličtiny. „*Jestli skrachuju (sic!), tak budu aspoň mít možnost žebrať ve všech jazycích.*“¹⁰⁷ psal z cesty. Sammer nezkrachoval ani nežebrať, ale naopak usilovně pracoval v Raymondově tokijském ateliéru, tato etapa však nebyla nikterak dlouhá. Už v prosinci roku 1937 psal rodičům o možnosti odjet pracovat do Indie. „*Asi v první polovici ledna pojedeme do Pondichéry.*“¹⁰⁸

Zakázka, kterou Raymond získal v indické Pondichéry, se týkala noclehárny pro komunitu soustředěnou kolem filozofa Šrí Aurobindo.¹⁰⁹ Na zakázce v indické Pondichéry, kam dorazil Sammer na jaře roku 1938, už ale nepracoval jako Raymondův zaměstnanec.¹¹⁰ Zakázka, kvůli které Sammer nakonec v Indii strávil čtyři roky, pro něj měla význam hned ve dvou aspektech.¹¹¹ Z hlediska profesního se jednalo o zcela unikátní stavbu z betonu, v Indii vůbec první. Stavba také dokonale odpovídala tamnímu tropickému klimatu, umožnila proudění vzduchu bez mechanické pomoci a obytné místnosti na jižní straně byly odsazené průchozím koridorem a chráněné dřevěnými žaluziemi.^{112, 113} Druhým aspektem, který mladého architekta a jeho spolupracovníky ovlivnil, bylo oslovení samotným Aurobindovým učením. Pro Sammera to byl další stupeň ideální společnosti, po které tak toužil v Evropě a kterou hledal i v SSSR.

Při stavbě samé byla hlavním zadáním kvalita objektu, většinu dělníků tvořili členové komunity vedení architekty. Byli spolu v denním a intenzivním kontaktu a

¹⁰⁴ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1792, i. č. 143, dopis A. Raymonda Sammerovi ze dne 13. 5. 1968.

¹⁰⁵ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 7. 8. 1937.

¹⁰⁶ Agnes byla tou dobou ve Vídni a za Sammerem dorazila později.

¹⁰⁷ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 5. 9. 1937 (poznámka autorky, na dopise je uvedeno špatné datum 5. 8. 1937, dle souvislostí se muselo jednat o září).

¹⁰⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 14. 12. 1937.

¹⁰⁹ Šrí Aurobindo, indický politik, jenž bojoval za osvobození Indie od britské koloniální nadvlády. Po uvěznění kvůli podezření z teroristických útoků odešel do francouzské enklávy v Indii – Pondichéry. Jeho učení bylo založeno na rovnosti všech lidí a národů bez závislosti na hmotném vlastnictví. Komunita v sousedství Pondichéry (v Auronville) funguje dodnes na principu lidské jednoty a rovnosti. HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammera, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 161.

¹¹⁰ Raymondovým zaměstnancem byl od 10. 10. 1937 do 10. 2. 1938. HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammera, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 160.

¹¹¹ Příloha č. 3.

¹¹² HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammera, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 162.

¹¹³ Příloha č. 4.

Sammer mnoho technických řešení vymýšlel takzvaně za pochodu a v závislosti na místních podmínkách a klimatu. Když v roce 1942 Pondichéry opouštěl, byla dokončena hrubá stavba. Sammer na pokračování stavby vypracoval podrobné instrukce a ještě v následujících letech byl komunitě k dispozici svými korespondenčními radami.¹¹⁴

Sammer si Indii zamiloval. Zamiloval se i do Aurobindovy filozofie a nechal se jí ovlivnit i do dalších let. Ještě v na sklonku šedesátých let, v důchodovém věku, trochu až poníženě, žádal o možnost vycestovat do Pondichéry ministra vnitra Jana Pelnáře.¹¹⁵ „*Jsem přesvědčen, že bych Československé socialistické republice hanbu neudělal, jsem také přesvědčen, že oficiální pozvání, kterého se mi dostane, může obsahovat požadované záruky a bude-li třeba i vládního ověření.*“¹¹⁶ Jeho plánem bylo strávit v Indii každoročně s manželkou několik měsíců, jako záruku svého návratu domů uváděl syna Petra, který by zůstal v ČSR jako student.¹¹⁷ Odpověď přišla téměř po roce. Byla zamítavá.¹¹⁸

3.4 V BOJÍCH DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Sammer s nelibostí sledoval dění v Evropě a nástup nacismu, situaci několikrát rozebíral ve svých dopisech adresovaných otci. „*Francie se zdá být ovládnuta Anglií a nástrojem anglické prosperity. Osud Francie je smutný, tím více, že jednoho dne Francie bude v posici Č. S. R. Tedy dnes je to skutečně Anglie, která rozhoduje společně s Německem o osudu Evropy. Vidiš, tati, já myslím, že politika Č.S.R. nemohla být logičtější. My jsme se nemohli spojit s Německem. Byli jsme v důsledku toho vydáni na milost a nemilost Francie a zvláště Anglie, která nás prodala, protože jsme „národ o kterém nic nevíme“, jak pravil Chamberlain.*“¹¹⁹ Ale on sám byl příliš daleko a příliš zaměstnán prací v Indii, než aby se ho válka přímo dotýkala.

Druhá světová válka se Sammera začala osobně týkat až po vpádu nacistického Německa do SSSR v roce 1941. Krátce poté se pokusil vstoupit do Rudé armády, aby se mohl zapojit do boje proti fašismu, ale jak sám konstatoval, bylo to nemožné. Poté se

¹¹⁴ HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammera, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 164.

¹¹⁵ Jan Pelnář od roku 1948 působil na Krajském národním výboru v Plzni a pravděpodobně se Sammerem znali osobně.

¹¹⁶ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1792, i. č. 162, žádost Janu Pelnářovi o možnost vycestování do Indie ze dne 13. 11. 1969.

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 87, zamítavá odpověď k žádosti o vycestování do Indie ze sekretariátu ministra vnitra ze dne 22. 10. 1970.

¹¹⁹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 73, dopis rodičům ze dne 3. 11. 1938.

obrátil na český konzulát v Bombaji, přes který se mu podařilo od října roku 1942 stát se členem Britské armády, nastoupil do sboru Royal Engineers.¹²⁰ Přímých bojů se zúčastnil v západní Barmě roku 1943, kde bojoval proti Japoncům.¹²¹ Později byl nasazen ještě v Malajsii a zbytek války strávil v Singapuru. Během války se ještě pokusil přes československý konzulát v Bombaji zapojit do bojů v Evropě, zmiňoval zejména Sovětský svaz nebo Anglii, ale nebylo mu vyhověno.¹²²

Konec roku 1945 Sammera zastihl ve špatném zdravotním stavu. Během bojů utrpěl vážná vnitřní zranění, která se nedostatečně zhojila a později vyvolala komplikace. V prosinci roku 1945 Sammerovi singapurští lékaři navíc diagnostikovali benigní nádor na plicích. Hned v lednu roku 1946 byl převezen do Anglie, kde došlo k operaci.¹²³ Rekonvalescence trvala poměrně dlouho, v Anglii se zdržel až do dubna 1947, kdy mu byla přiznána trvalá invalidita, a byl demobilizován v hodnosti kapitána.¹²⁴

Již během rekonvalescence, která trvala více než rok, přemýšlel o své budoucnosti. Válka mu přinesla spoustu ztrát. Zemřel Sammerův otec a sestra Milka, se kterou měl velmi blízký vztah, byla popravena nacisty.¹²⁵ S Agnes se rozvedl ještě před vstupem do armády a cesta do rodné vlasti, k rodině, se kterou neměl několik let žádný kontakt, byla pro něho jasnou volbou.¹²⁶ Nejenom stesk po svých blízkých, ale také možnosti, které podle Sammera nabízela poválečná Evropa, ho vedly do Čech. *„Co se týče mé budoucí práce, jak jsem již psal, nejraději bych zůstal doma – věřím, že náš vývoj doma bude takový, že bude zapotřebí každého z nás. Myslím, že Antonín Raymond by mě chtěl v Americe, ale já o Ameriku mnoho nestojím. Kdyby u nás nic nebylo, radši bych pracoval v Sovětském Svazu, ale nejraději ovšem byl doma zvláště ve Zlaté Praze. Proto, co maminka píše o Plánovacím úřadě, je velmi zajímavé“*¹²⁷

¹²⁰ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 12, vlastní životopis z let 1942 až 1947.

¹²¹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 77, dopis matce ze dne 9. 12. 1945.

¹²² Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 12, žádost československému konzulátu v Bombaji.

¹²³ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 77, dopis matce ze dne 10. 1. 1946.

¹²⁴ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 12, vlastní životopis z let 1942 až 1947.

¹²⁵ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 67, o popravě Miloslavy Gschwindové, rozené Sammerové nacisty.

¹²⁶ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 77, dopis matce ze dne 24. 3. 1946.

¹²⁷ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 77, dopis matce ze dne 8. 2. 1946.

4 NÁVRAT DOMŮ

Plánování měst, urbanismus, se skutečně stalo Sammerovým osudem po zbytek jeho profesního života. Nebyla to ale Praha, nýbrž rodná Plzeň, do jejíhož plánování se s vervou pustil hned po návratu do vlasti na jaře roku 1947. Sammer nebyl v urbanismu žádným nováčkem, po boku Le Corbusiera zpracoval urbanistickou regulaci Alžíru, v době jeho působení v SSSR se zpracovával generální plán Moskvy. Měl zkušenosti, pracoval u architektů nejzvučnějších jmen. Mohl být snad někdo povolanejší? To, co by v jiném oboru mohlo být nespornou výhodou, tedy znalost nejmodernějších metod, se ukázalo z dnešního pohledu jako největší chyba v poválečném rozvoji měst. Nechyboval však pouze Sammer, nýbrž i většina architektů.

4.1 ZÁŘÍCÍ MĚSTA

Urbanistická struktura většiny evropských měst se v průběhu staletí měnila jen minimálně, ve svém středověkém systému vytrvala až do poloviny 18. století. Průmyslová revoluce, rozvoj železnic a dalších druhů dopravy s sebou přinesl i prudký rozvoj průmyslu a s ním spojený příliv obyvatel do měst. Města ovládl chaos v nekoordinované výstavbě průmyslových areálů úzce spjatých s chudinskými čtvrtěmi na periferiích měst. Bylo třeba začít plánovat nejenom viditelnou novou tvář města, ale také myslet na novou technickou infrastrukturu, na vodovodní a kanalizační řady, na plynofikaci a elektrifikaci, na veřejnou kolejovou dopravu. To vše byly úkoly pro znovuobjevenou nedílnou součást architektury – územní plánování, urbanismus. Jedním z prvních počínů je známá Haussmannova přestavba Paříže z poloviny 19. století spojená s asanací zchátralých čtvrtí, založením širokých bulvárů a městské zeleně nejen v podobě parků, ale také v podobě alejí lemujících ulice, vybudováním rozsáhlé technické infrastruktury. Tento přerod byl vzorem pro nadcházející přestavbu mnoha evropských velkoměst. U Haussmanna se však moderní urbanismus nezastavil, naopak byl svými nástupci spíše odsouzen. Přišli noví architekti se

Zahradními městy¹²⁸ jako samostatnými satelity, které skutečně začaly jako obytné satelity vznikat na začátku 20. století, nebo další utopisté s Průmyslovými¹²⁹ a Novými městy.¹³⁰

Urbanismus hledal tvář moderního města. Město se vylilo z hradeb. Byly asanovány celé čtvrtě a vznikly nové široké bulváry s několikapatrovými činžovními domy, vznikly zahradní čtvrtě s vilkami, ale nic z toho neovlivnilo tvář města tak, jak to udělal nástup funkcionalismu.

Bloková struktura, tedy to, co tvořilo tvář kompaktního města po staletí, bylo zavrženo a nastala éra rozvolněné zástavby. Právě Le Corbusier, Sammerův učitel, hlásal „smrt koridorové ulici“ a ovlivnil myšlení avantgardních architektů urbanistů na desetiletí dopředu. Le Corbusier věnoval urbanizaci měst velkou část své teoretické tvorby. Vypracoval dva plány ideálního města. Nejprve se jednalo o *Soudobé město pro tři miliony obyvatel*, které představil v roce 1922 na Podzimním salónu.¹³¹ Základ tvořilo 24 mrakodrapů na křížovém půdorysu rozmístěných v přesných rozestupech v zeleni. Stavby měly sloužit pro administrativu a obchodování, bytovou otázku řešil kolektivními domy. Na základě Soudobého města pak v roce 1925 vypracoval plán přestavby centra Paříže, tzv. *Plan Voisin de Paris*.^{132,133} V návrhu Zářícího města z roku 1930 své vize ještě zdokonalil.¹³⁴ Celé ideální město, založené na zelené louce, bylo rozděleno do několika pásem.¹³⁵ Centrum města tvořil obchodní, administrativní a kulturní okrsek, po jehož stranách byly umístěny obytné bloky v zeleni. Jižně od pásu pro bydlení se nacházela průmyslová zóna napojená na železnici, severní pás tvořilo 14 mrakodrapů zajišťujících prostory pro správní fungování. Tyto monofunkční pásy od sebe oddělovaly pásy zeleně a měly neomezenou možnost rozšiřování do stran.¹³⁶

---

¹²⁸ Ebenezer Howard, utopický socialista, autor konceptu Zahradních měst. Svými nápady chtěl omezit přesun obyvatel do velkoměst a tím vysídlování venkova. Zahradní města s přesně určenou rozlohou a lidnatostí měla vyrůst na městských (obecních) pozemcích a v jejich majetku také zůstat. Součástí měst měla být i průmyslová a zemědělská výroba, kterou Howard zamýšlel zamezit odliv pracovních sil do velkoměst. Realizovány byly obytné satelity zejména v Anglii a USA. NOVÝ, Otakar. *Česká architektonická avantgarda*. Praha: Prostor, 2015. s. 81–86.

¹²⁹ Toni Garnier, vycházel z podobné teze jako Howard – satelitní město na obecních pozemcích oddělené železnicí na část průmyslovou a obytnou.

¹³⁰ Antonio Sant'Elia – ve své studii Nového města nadřadil dopravu obytné funkci.

¹³¹ Výstava, která se koná každoročně v Paříži od roku 1903.

¹³² Le Corbusier byl jediným, kdo ocenil Haussmannovu přestavbu Paříže, důvodem byla ale pouze touha v započatém díle pokračovat dle vlastních představ. NOVÝ, Otakar. *Česká architektonická avantgarda*. Praha: Prostor, 2015. s. 85.

¹³³ Příloha č. 5.

¹³⁴ Příloha č. 6 a 7.

¹³⁵ Le Corbusier se zde nechal inspirovat sovětským avantgardním architektem Nikolajem Miljutinem a jeho projektem Pásového města – Socgorodu. ŠVÁCHA, Rostislav. *Le Corbusier*. Praha: Odeon, 1989. s. 42.

¹³⁶ ŠVÁCHA, Rostislav. *Le Corbusier*. Praha: Odeon, 1989. s. 39–42.

Smělost takové koncepce nebylo jednoduché prosadit ani pro tak významnou osobu architektury, jakou byl Le Corbusier.¹³⁷ Zářící města budoucnosti zůstávala jen na papíře. Jedním z nich se měl stát Alžír, urbanistický projekt,¹³⁸ kterým se Le Corbusier zabýval od roku 1931 až do roku 1942 a na kterém s ním Sammer významně spolupracoval a kde také přejímal Le Corbusierovy urbanistické principy.¹³⁹

Co tedy vlastně avantgardní architekti chtěli po obrazu moderního města? Dostatek zeleně, vzduchu a slunce. Tak by se daly shrnout základní principy rozvolněného města, principy, které se architekti snažili uplatnit i na stávající urbanistickou strukturu města a které naprosto změnilly tvář mnohých měst, Plzně nevyjímaje. Pováleční architekti urbanisté dostali v troskách měst možnost vybudovat si svá Zářící města. Rozdíl byl pouze v tom, že v západní Evropě dostali prostor cca dvaceti let, zatímco v zemích východního bloku to bylo zhruba dvojnásobně.

4.2 SMĚRNÝ ÚZEMNÍ PLÁN, AUTOŘI KRIZE A SAMMER

4.2.1 NABÍDKA NA PLÁN

Sammer nakonec nezakotvil na plzeňském plánovacím úřadě, ale do plánování Plzně se pustil ještě jako soukromá osoba jen několik měsíců po svém návratu. Nabídku na urbanistický průzkum a návrh určovacího plánu statutárního města Plzně zaslal Sammer společně se svým kolegou a přítelem z mládí Dr. Ing. arch. Jindřichem Krisem¹⁴⁰ v září roku 1947.¹⁴¹ Cenová nabídka se vyšplhala na 987 tisíc Kčs a byla stanovena dle sazebníku inženýrské komory.

Práce se rozdělily do několika skupin. Průzkumné práce měly zahrnovat krajinné průzkumy, diagramy hustoty a rozvrstvení obyvatel dle povolání, stanovení bonity půdy, klasifikaci silnic a železnic, stavební průzkumy dle stáří, výšky, účelu a stavu budov a také architektonický průzkum s vymezením prostorových a hmotových celků.¹⁴² Druhou částí měly být práce návrhové, tedy návrh krajinného plánu, plánu plošného využití a směrný plán. Návrhová část měla určit dělení ploch na zastavitelné a nezastavitelné, zastavitelné

¹³⁷ Le Corbusier postupně vypracoval urbanistické studie Ria de Janeira, Alžíru, Stockholmu, Antwerp, Velkého Zlína a Hellocourtu. Jediná realizace ale proběhla až v roce 1951 v indickém Čandigarhu. NOVÝ, Otakar. *Česká architektonická avantgarda*. Praha: Prostor, 2015. s. 204.

¹³⁸ Příloha č. 8.

¹³⁹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Le Corbusier*. Praha: Odeon, 1989. s. 42.

¹⁴⁰ Ing. arch. Jindřich Krise byl v době prací na směrném plánu asistentem stolice pro stavbu měst při ČVUT.

¹⁴¹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 190, Nabídka na urbanistický průzkum a návrh určovacího plánu statutárního města Plzně.

¹⁴² Příloha č. 9.

pak dále dělit na rekreační, průmyslové a pro bydlení. Dále se měl návrh zabývat umístěním veřejných budov a využitím volných ploch a návrhem sítí technické infrastruktury. Plánovací podklady a speciálních průzkumy dodaly projektantům městské organizace v průběhu prací. Spolupráce s městem měla být zároveň i ve využití stávajících pracovníků plánovacího úřadu výhradně pro úzkou spolupráci s architekty Sammerem a Krisem.¹⁴³ O tom, že byla jejich nabídka přijata, svědčí *Pamětní zápis o vypracování směrného a základního upravovacího plánu města Plzně* ze dne 2. 4. 1948. Kromě odsouhlasení rozsahu průzkumných a návrhových prací byla určena nutná spolupráce s plánovacím referátem ZNV,¹⁴⁴ plánovacím oddělením technických úřadů ÚNV¹⁴⁵ a plánovacími komisemi ÚNV. Termín dokončení se stanovil na 30. 9. 1949, cena za směrný a základní upravovací plán byla vyčíslena na 839 tisíc Kč. Nutno ale dodat, že z této sumy mělo celkem 377 tisíc Kč náležet dalším spolupracovníkům návrhu, Krisemu se Sammerem mělo připadnout pouze 462 tisíc Kčs.¹⁴⁶

4.2.2 PŘEDSTAVENÍ NOVÉ PLZNĚ

Sammer s Krisem začali práce na plánu neodkladně, už 22. 7. 1948 (necelé čtyři měsíce po zahájení prací) referovali o názorovém přístupu na ustavující schůzi poradního sboru pro plánování města Plzně. Vzhledem k objemu prací předeslaných nabídkou a vzhledem k novému pohledu na rozvoj města se jedná o velice malý časový prostor. Podle jejich názoru se další rozvoj města mohl ubírat pouze dvěma směry, zachováním stávajícího vnitřního města i s předměstími, na která navážou další plochy pro zástavbu, nebo se přistoupí k celkové asanaci města, zboření nevyhovujících domů a výstavbě nových urbanistických celků v blízkém okolí.¹⁴⁷ Zatímco prvnímu směru odpovídala varianta *Návrhu generálního upravovacího plánu Plzně*, zpracovaná Ing. Zákřejsem v letech 1929–1932,¹⁴⁸ Sammer s Krisem se vydali směrem druhým.¹⁴⁹

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ Zemský národní výbor (ZNV) je označení národních výborů, které vykonávaly v Československu v letech 1945–1948 správu zemí.

¹⁴⁵ Ústřední národní výbor statutárního města Plzně, zřízen 10. 10. 1946, fungoval do 26. 6. 1949, kdy byl nahrazen JNV – Jednotným národním výborem, BRICHTA, Vladimír – BĚLOHLÁVEK, Miloslav – GLOSER, Hynek. *Plzeň 1945–1970*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 138.

¹⁴⁶ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 193, Pamětní zápis o vypracování směrného a základního upravovacího plánu.

¹⁴⁷ Tamtéž, Plzeňská pravda 25. 7. 1948.

¹⁴⁸ ANDERLE, Jan a kolektiv. *Historický atlas města Plzně*, Statutární město Plzeň – Historický ústav Akademie věd ČR, 2009. List č. 25, mapa č. 39.

¹⁴⁹ Příloha č. 10

Tak, jak už bylo předesláno v jejich nabídce na vypracování plánu, jejich pohled na nový rozvoj města byl skutečně komplexní. Pracovali s vlastními prognózami o vývoji automobilizace, o nárůstu počtu obyvatel a o způsobu životního stylu. Neměli relevantní průzkumy a prognózy, přesto ale plánovali město na 30 až 50 let dopředu. Nikdo před nimi neměl zkušenost s tak překotným vývojem.

Tvář Plzně roku 1948 stanovila jasné vstupní podmínky. Obytné plochy města byly tvořeny centrální oblastí, na niž přímo navazovala předměstí Jižní a Petrohrad.¹⁵⁰ V odtržené poloze (odtrhnutí způsobeno krajinnými prvky nebo prvky technické infrastruktury) se nacházely zárodky městských částí Lochotín a Doubravka. V těsné návaznosti na tyto obytné plochy byla historicky založena dvě velká průmyslová území. V západním sektoru města to byly Škodovy závody, na východě areál pivovaru spolu se seřaďovacím nádražím. Oba tyto průmyslové areály téměř navazovaly na samotné historické jádro, a významně tak omezily možnosti rozvoje širšího centra. Dalšími danostmi byla soustava plzeňských řek, plzeňský železniční uzel tvořený šesticí tratí a v neposlední řadě sedm hlavních silničních tahů sbíhajících se do historického jádra, které tvořily komunikační kříž na náměstí.^{151, 152}

Pro vymezení stávajících obytných čtvrtí a vytvoření nových bylo nejprve nutno změnit komunikační schéma. Stávající trasa pro silniční dopravu ve směru východ-západ byla vedena od Prahy ulicí Rokycanskou,¹⁵³ poté Pražskou ulicí přes náměstí Republiky do Solní ulice a následně ulicí Skvrňanskou na západ. Trasa sever-jih měla jednoznačný průběh od severu a přivedla dopravu do centra přes Rooseveltův most na náměstí Republiky a pokračovala ulicí Františkánskou. Doprava směrem na jih pak mohla pokračovat ulicí Slovanskou nebo Klatovskou. Propojení mezi nimi zajišťovala Americká ulice, významný tah byl také ulicí Solní na Klatovskou. Pro Sammera s Krisem bylo nejdůležitější odstranit hlavní křížení tras, což se dělo na křižovatce ulic Pražská a Rooseveltova, a vymístit tak tranzitní dopravu z náměstí Republiky. Průtah východ-západ měl stále řešení formou ulice Rokycanská směrem až k řece Radbuze. Zde měla vzniknout nová křižovatka (v současné době zrealizovaná křižovatka U Jána) a most přes řeku Radbuze, který by vedl na novou komunikaci (v současné době zrealizovaná ulice

¹⁵⁰ Pro oblast Petrohradu užívají také názvy Budějovické předměstí, nebo Pražské předměstí.

¹⁵¹ KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování krajského města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, 1950, č. 4, zvláštní otisk.

¹⁵² Příloha č. 11.

¹⁵³ Pro snazší orientaci uvádí autorka současné názvy ulic a některé názvy z důvodu zjednodušení zobecňuje na celý průběh ulice, např. Rokycanská (vynechán název U Prazdroje) nebo Skvrňanská (vynecháno Palackého náměstí a Přemyslova) atd.

Tyršova) severně od historického jádra. Ta měla podél řeky Mže pokračovat na ulici Skvrňanskou a odtud dále západním směrem. Pro trasy od severu navrhovali projektanti vybudování dvou nových mostů, oba přes řeku Mži. Jeden se měl vybudovat v prodloužení ulice Klatovská (v současné době zrealizovaný most Generála Pattona), druhý měl vzniknout v oblasti Kalikova mlýna, kde by celou nivu řeky Mže překonávala estakáda. Právě v této oblasti, u Kalikova mlýna, měla vzniknout nová mimoúrovňová křižovatka („superkřižovatka“), zcela zásadní pro tranzitní trasy ve všech směrech. Pokračování jižní trasy mělo být prostřednictvím ulice Korandova a podél západní hranice vilové čtvrti Bezovka ven z města. Tato nová jižní trasa měla ulevit zatížené Klatovské ulici. Zároveň ale koncepce potvrdila Slovanskou ulici jako druhou dopravní tepnu na jih a zaústila ji do nové křižovatky s ulicí Rokycanská (v současné době zrealizovaná křižovatka U Jána). Obě nové trasy měly sloužit dopravě tranzitní, hlavními vnitroměstskými tepnami se měly stát ulice Klatovská s pokračováním na sever a Americká ulice s pokračováním ulicí Tylova.

Dopravní koncepce myslela i na propojení budoucích obytných území okružní trasou. Poblíž stávající křižovatky Hřbitovní–Rokycanská měla vzniknout nová mimoúrovňová křižovatka. Její jižní rameno pokračovalo kolem Lobež do ulice Částkova, Slovanská ulice byla překonána opět mimoúrovňově a odsud pokračovala novou trasou do ulice 17. listopadu, dále po jižním okraji Škodových závodů až k ulici Domažlická. Pokračování severním směrem mělo procházet obcí Radčice, dále kolem košutecké cihelny a Boleveckého rybníka, v prodloužení překonat řeku Úslavu a prudkým stočením na jih se dostat na Rokycanskou ulici.¹⁵⁴

Návrh předpokládal vznik zcela nových ploch pro bydlení. Zásadní význam mělo mít Skvrňanské předměstí, které díky své výhodné poloze vůči Škodovým závodům a příznivé konfiguraci terénu nabízelo dle architektů velký potenciál a možnost řešení bytové otázky v blízké době. Podle stanovených prognóz zde mělo najít bydlení 12 tisíc obyvatel.

Lochotínské předměstí se mělo dělit na dvě centra. Jejich předěl měla tvořit popsaná okružní trasa. Jižní část tohoto území, Lochotín, měla být dalším předměstím a měla sloužit jako čtvrť univerzitní a nemocniční. Západní část pod Sylvánem byla určena pro bydlení. Severní území, Bolevec, měl tvořit již samostatný satelit s převažující funkcí bydlení.

---

¹⁵⁴ Příloha č. 12.

Území Doubravky u Újezda považovali Sammer s Krisem za téměř dokončené a nepředpokládali zde nárůst bytového fondu.

Větší změny měly nastat na Jižním předměstí a na Petrohradě. Obě předměstí se měla dostavět jižním směrem, u Jižního předměstí to bylo směrem k Doudlevcům a také se počítalo s přebudováním ploch nemocničního areálu. Oblast Petrohradu nabízela možnosti na plochách bývalých pískoven. Plochy jižně od Částkovy ulice měly být vyhrazeny pro Stavařov, taktéž obytné území s vyhrazenou bytovou výstavbou pro zaměstnance ve stavebnictví. Hlavními třídami městského významu se měly stát ulice Klatovská na Jižním předměstí a ulice Koterovská na Petrohradě.

Každá obytná stávající čtvrť měla v návrhu vymezené plochy pro veřejné stavby, zejména školní budovy a sportoviště.

Návrh se věnoval i rozvoji průmyslových areálů. Sami autoři konceptu konstatovali nevhodnou polohu dvou největších průmyslových areálů v Plzni, Škodových závodů a pivovaru. Jejich polohu, která zejména v případě Škodových závodů negativně ovlivňuje jak možnosti rozvoje centra, tak i životní prostředí, ale museli potvrdit. V případě Škodových závodů dokonce zpracovali samostatnou studii jejich rozvoje, kterou projednali s ředitelstvím závodu. Jeho rozšíření navrhli západním směrem podél ulice Domažlická. Trojúhelníkovitý prostor mezi ulicí Borská a vilovou čtvrtí Bezovka byl vyhrazen pro park a sportoviště. Západní hranici závodu, těsně navazující na širší historické centrum, od něj měla nově oddělovat tranzitní komunikace sever – jih a za ní byl navržen sto metrů široký zelený pás pro zmírnění dopadů výroby a dopravy na centrum města. Průmyslové území pivovaru navazuje na plochy dráhy a řeky Radbuzy (Berounky) a jeho vymezení bylo tímto dáno. Další rozvojové plochy byly určeny pro rozvoj Škodových závodů v Doudlevcích a v Koterově (myšleno za Slovanskou alejí), kde ale naráželi na stávající areál kasáren Světovar. Autoři nezapomněli ani na leteckou dopravu, plochy pro ni byly rezervovány jižně od areálu Škodových závodů za okružní trasou.

Volnými zelenými plochami zcela v duchu Zářících měst návrh nešetřil. Nahrávala tomu také samotná poloha města v povodí plzeňských řek. Právě údolí řek měla být těžištěm rekreačních ploch. Návrh vyzdvihoval zejména údolní nivu řeky Mže a její přechod na lochtínské stráně, kde byl navržen park kultury a oddechu. Krajské tělovýchovné středisko bylo také návrhem umístěno v inundaci řeky Mže v těsné návaznosti na historické jádro a Roudnou.¹⁵⁵

---

¹⁵⁵ Příloha č. 13 a 14.

4.2.3 ASANACE ŠIRŠÍHO CENTRA

Zřejmě největší dopad měl návrh na samotné širší centrum, zde se plně projevila základní myšlenka konceptu – asanace. Předmětem asanace se měly stát dvě oblasti těsně přiléhající k samotnému historickému jádru, tyto oblasti byly také v návrhu řešeny detailně. K celkové asanaci se vytypovala oblast Jižního předměstí vymezená ulicemi Tylova–Korandova–Skvrňanská. Zde mělo dojít k vybudování nového krajského střediska. Jednalo se volné seskupení správních budov v zeleni, dominantou se měly stát dvě vysoké stavby při Tylově ulici. Zhruba ve středu tohoto území byla navržena nezastavěná plocha – shromaždiště. Západní část území měl tvořit již zmíněný pás zeleně o šíři 100 metrů oddělující krajské středisko od areálu Škodových závodů a severojižní tangenty. Důraz architektů byl kladen i na samotnou budovu krajského úřadu umístěnou na samém severním okraji území. Z pohledu od Lochotína měla budova společně s historickým jádrem tvořit severní průčelí centrální oblasti města. Objekt byl návrhem zároveň položen mezi dva nové mosty přes řeku Mži, blíže však k mostu (v současné době zrealizovaný most Generála Pattona) v prodloužení Klatovské ulice. Právě výstavbu tohoto mostu architekti podmiňovali současnou výstavbou krajského úřadu tak, aby obě stavby byly v souladu. Na detailním řešení (viz Příloha č. 15) je také dobře patrný posun Klatovské ulice západně od historického jádra se zásahem do objektu synagogy, přestože autoři návrhu deklarovali ochranu památek nejenom historických, ale také výtvorů moderní architektury. Součástí řešeného území byl i trojúhelníkovitý prostor vymezený ulicemi Kotkova–Skvrňanská–Tylova. Tento prostor byl rovněž návrhem asanován, kromě plochy autobusového nádraží se zde měly nacházet další stavby veřejné správy. Právě asanace této části města s naprostou absencí bytů vytvářela tlak na obytný soubor Skvrňany, kam měli být také přemístěni obyvatelé asanované oblasti.¹⁵⁶

Druhá oblast určená návrhem k asanaci se nacházela východně od historického jádra. Lze ji vymežit východním okrajem historického jádra, tělesem železniční trati a prodloužením Lobežské ulice. Součástí území byl i prostor Americké ulice. Tvůrci zde opět zvolili soliterní objekty v zeleni se zrušením stávající blokové struktury. Cílem bylo plánovat území jako přírodní prostor. V této části města se také autoři věnovali výškovému řešení. Nová křižovatka (v současné době zrealizovaná křižovatka U Jána) v závěru Rokycanské ulice měla koncept ve dvou výškových úrovních. Také nová komunikace (v současné době zrealizovaná ulice Sirková) vedoucí z této křižovatky do Slovanské ulice

---

¹⁵⁶ Příloha č. 15 a 16.

podcházela nejenom železniční trať, ale i Americkou třídu, na jejich křížení tedy vznikla další mimoúrovňová křižovatka. Výrazné změny byly navrženy také na obou nábřežích. Obě nábřežní komunikace, Denisovo nábřeží a Anglické nábřeží, měly být nahrazeny komunikacemi pro pěší a podle návrhu podcházet pod Wilsonovým mostem. Z důvodu nižšího položení nábřeží snížili autoři v návrhu samotné nábřežní zdi řeky Radbuzy cca o 3m. Významný byl také zásah do oblasti Hamburku. Zde se měla nacházet vysoká dominantní budova. Východní část asanovaného území uzavírá přemostění Hlavního nádraží v prodloužení Lobežské ulice. Také tato oblast měla mít autobusový terminál (zde v kontaktu s nádražím vlakovým).^{157, 158}

4.2.4 PROJEDNÁNÍ SMĚRNÉHO PLÁNU

O projednávání návrhu směrného plánu máme záznamy ze tří schůzí sboru pro plánování města, všechny proběhly do konce roku 1949.¹⁵⁹ Sbor pro plánování měl 12 členů včetně Kriseho a Sammera, dále zde byl členem předseda ÚNV statutárního města Plzně Václav Pech, referent stavebního úřadu a plánování Ing. Prosek, a také zástupci plánovacího oddělení statutárního města Plzně, z nichž za zmínku stojí Ing. arch. Hausner, jenž se v budoucnu společně se Sammerem věnoval návrhu bytové výstavby na Slovanech. Kromě stálých 12 členů byli součástí sboru také zástupci a poradci, například významný plzeňský architekt Bohumil Chvojka¹⁶⁰ a jeho syn, taktéž architekt, Ing. Kudrna, ředitel dopravních podniků města Plzně, nebo členové plánovací komise ZNV se svým předsedou Ing. Fialou. Své zástupce vyslaly i Škodovy závody nebo České dráhy.

Kromě popisů návrhů ze strany Kriseho a Sammera, které byly představeny na každé ze schůzí, je v zápisech zaznamenána i diskuse a připomínky jednotlivých účastníků. Velká diskuse se týkala například Škodových závodů a jejich rozšíření a s tím spojeného vlivu na město. Zde se autoři odvolávali na zástupce Škodových závodů. S těmi chtěli vést diskuse na téma budoucí rozlohy závodu. Řešení se hledalo nejenom v plošných nárocích na

¹⁵⁷ KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování krajského města Plzně. *Architekt*, ročník XLVII, 1950, č. 4, zvláštní otisk.

KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování statutárního města Plzně. *Architekt*, ročník XLVII, č. 5-6, zvláštní otisk.

¹⁵⁸ Příloha č. 17, 18 a 19.

¹⁵⁹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 195, Zápisy poradního sboru pro plánování města Plzně.

¹⁶⁰ B. Chvojka byl významný plzeňský meziválečný architekt. Mezi jeho významná díla patří kostel Mistra Jana Husí na rohu ulic Borská a Němejčova, Okresní nemocenská pojišťovna a studentský dům na Denisově nábřeží – dnes poliklinika, soubor nájemních domů v ulici U Prazdroje, budova Okresního dětského domova – dnes Procházkův ústav lékařské fakulty UK, dům na náměstí Republiky č. p. 136, s jedním z interiérů A. Loose.

samotný průmyslový závod, autoři návrhu ale měli také navrhnout plochy pro bydlení pro 10–14 tis. zaměstnanců závodu, do té doby dojíždějících. Celkově byla bytová výstavba častým námětem diskuse. Nejenom průmyslové závody, ale také ubytování zaměstnanců ve stavebnictví a krajské správě kladlo na autory nároky ve vymezení ploch pro budoucí bytovou výstavbu. Sammer k tomu poznamenal, že právě z těchto důvodů přistoupili k plánování města nejen z pohledu města samotného, ale z pohledu celého regionu. V rámci stanovení budoucího počtu obyvatel považoval za nutné znát postavení Plzně z celostátního pohledu.

Také navržené komunikační schéma plně neodpovídalo představám účastníků. Autoři byli upozorněni na nerespektování připraveného komunikačního schématu plánovacím oddělením města Plzně,¹⁶¹ které údajně zachycovalo dopravu na objízděném okruhu vedeném po okraji souvislé zástavby. Kriseho a Sammerův návrh byl podle kritiků necitlivý ke stávající zástavbě, finančně příliš náročný a také potvrzoval tranzitní dopravu v centrální oblasti, třebaže v posunuté poloze. Arch. Sammer v reakci upozornil na objízděnou trasu vedoucí místy i mimo město. Samotné komunikační schéma bylo v květnu roku 1949 podrobena přezkoumání Ministerstvem techniky. Uvažovanou variantu shledali mimořádně nákladnou, nicméně se k tomuto řešení přiklonili za předpokladu odstranění např. mimoúrovňových řešení a nahrazení úrovněmi.¹⁶²

Patrně největší diskusi vyvolala oblast Denisova nábřeží v souvislosti s plánovanou přístavbou budovy Okresní pojišťovny, navrhovanou Ing. arch. Chvojkou. Nejasnost zde vyvolal zejména návrh vedení nábřežních komunikací (Anglické nábřeží, Denisovo nábřeží) v nové výškové úrovni tak, aby podešly pod Wilsonovým mostem. Nová budova ONP, navazující na stávající objekt dnešní polikliniky, by na změněnou výškovou úroveň Denisova nábřeží musela reagovat. Rozprava na toto téma byla letitá a nebyla mezi Chvojkou, Sammerem a Krisem dořešena.¹⁶³

Přístavba budovy Okresní pojišťovny nebyla nikdy zrealizována. Jedním z důvodů byl právě odpor Sammera, který chtěl situaci řešit celkovou asanací a dílčí výstavba před razantními vstupy do oblasti a vyřešením komunikační kostry by byla nežádoucí. Důvodem druhým byl nový zákon organizující lékařskou péči jiným způsobem.¹⁶⁴

¹⁶¹ Autorce se nepodařilo dohledat.

¹⁶² Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 195, Zápisy poradního sboru pro plánování města Plzně, vyjádření komunikačního oddělení ÚNV ze dne 14. 5. 1949.

¹⁶³ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 195, Zápisy poradního sboru pro plánování města Plzně.

¹⁶⁴ SKÁLA, Adam a kolektiv autorů. *Dějiny města Plzně 3*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018, s. 633.

Zajímavý je Sammerův dopis krajskému tajemníku KSČ Hanuši Lomskému¹⁶⁵ z ledna roku 1951. Zde si Sammer¹⁶⁶ stěžoval na údajnou dohodu na poradě KNV, která se měla zabývat členy plánovací komise města Plzně. Dohoda snad měla spočívat k nepřivání Sammera do této komise z důvodů jeho zamítavého postoje k přístavbě ONP. „*Soudruhu, o této věci jsem hovořil se soudruhem Kolenou a s okresním prokurátorem ve formě výslechu, ale této strašné viny si vědom nejsem. Já jsem si přál, aby budova ONP byla důstojným a krásným doplňkem Plzně a k tomu jsem pracoval.*“¹⁶⁷ O tom, že Sammer s Krisem skutečně chtěli řešit toto území komplexně, svědčí i jejich vyjádření k situování Stalinova pomníku na nábřeží u Wilsonova mostu z roku 1950. Návrh pomníku doporučují řešit v širších souvislostech, a to nejen kompozičních, ale i výškových, s ohledem na plánované veřejné budovy včetně přístavby ONP a s ohledem na změněné komunikační řešení.¹⁶⁸

Poválečné roky spolu s významnými změnami na tváři města přinesly i změny ve fungování státu. Ještě v dubnu roku 1948 podepisoval zakázku na směrný plán Sammer jako soukromá osoba, v únoru roku 1949 vstoupil do nově vzniklého krajského urbanistického ateliéru Stavoprojektu.¹⁶⁹ V březnu roku 1949 tak Sammer s Krisem, jenž se rovněž stal členem tohoto krajského ateliéru, převedli práce na směrném plánu do Stavoprojektu, na kterém měli jako zaměstnanci ateliéru dále pracovat. Práce měly být i nadále prováděny dle zadání, změna se týkala finančního vyrovnání. Do této doby měli podle zadání Krise se Sammerem dostávat měsíčně částku 20 tisíc Kč jako zálohu. Zbýlý honorář do dohodnutých 462 tisíc Kč měl být vyplacen jednorázově po dokončení plánu. Nová finanční dohoda přešla zcela mimo autorský tým, veškeré úhrady plánu ze strany ÚNV měly být hrazeny přímo Stavoprojektu.¹⁷⁰ Už v srpnu 1949 se ale práce na příkaz KNV pozastavily, důvodem bylo přezkoumání komisí JNV¹⁷¹ a také Ministerstvem techniky. Obě organizace však uznaly, že nedošlo k porušení zásad hospodářské soutěže a

¹⁶⁵ Lomský byl v roce 1954 obviněn ve zkonstruovaném politickém procesu, Totalita. cz [online] [cit. 2018-08-22] Dostupné z: www.totalita.cz/.

¹⁶⁶ Člen KSČ od 4. 3. 1947, Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 36, odvolání proti návrhu výborové schůze 39. Uliční organizace KSČ v Plzni na vyškrtnutí Františka Sammera.

¹⁶⁷ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 202, Zastavovací plán I. etapy nové městské čtvrti ve Skvrňanech.

¹⁶⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 228, Úvaha o situování Stalinova pomníku na nábřeží Wilsonova mostu v Plzni.

¹⁶⁹ Státní projekční organizace Stavoprojekt vznikla v průběhu roku 1948. Nově vzniklá organizace v sobě sdružila většinu architektů a projektantů té doby. Dětila se na dílčí krajská a oblastní střediska.

¹⁷⁰ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 96, Rada ÚNV statutárního města Plzně.

¹⁷¹ Jednotný národní výbor, zřízen od 26. 6. 1949 do 21. 5. 1949, kdy byl nahrazen Městským národním výborem, BRICHTA, Vladimír – BĚLOHLÁVEK, Miloslav – GLOSER, Hynek. *Plzeň 194–1970*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 138.

doporučily pokračovat v pracích.¹⁷² V červnu roku 1950 byl Sammer JNV vyzván, aby dokončil práce na směrném plánu a nejpozději do 15. 7. 1950 ho dokončený předložil JNV.¹⁷³ Většina prací byla nakonec dokončena až k 30. 11. 1950¹⁷⁴ s tím, že dle JNV zbývá autorům doplatit ještě 101 tisíc Kčs, podmínkou bylo zkontrolování objemu prací dle zadání a schválení plánu.¹⁷⁵

Ze schvalovacího procesu směrného plánu se zachoval zápis z jednání odborné skupiny pro posouzení návrhu směrného plánu Velké Plzně ze dne 15. 1. 1952. Odborná skupina jednala ve složení zástupců KNV, JNV, Masarykova akademie práce Praha, Vysoká škola architektury Praha, Státní úřad plánování Praha, Stavoprojekt a Komunální podniky Plzeň. Byl zde nastíněn další postup projednávání, plán měl být schválen nejprve JNV a poté i KNV.¹⁷⁶ Schvalovací proces na JNV se uskutečnil mimořádnou schůzí rady ze dne 3. 4. 1952, kdy byl směrný plán schválen a doporučen ke schválení KNV.¹⁷⁷ K tomu ale již nedošlo.¹⁷⁸

4.2.5 TI DRUZÍ, TŘETÍ...

Když v roce 1966 vyšlo v časopise *Architektura ČSR* několikastránkové pojednání o čerstvě schváleném směrném územním plánu města Plzně, vyjádřili se autoři článku, kteří byli zároveň i autory návrhu, k nápadům svých předchůdců poměrně lakonicky. *„Po druhé světové válce bylo zpracováno různými autory několik směrných územních plánů.“*¹⁷⁹

Ve vyjádření nespatříme ani jedno jméno, ani zmínku o původní koncepci, přestože při letném srovnání je inspirace Sammerem a Krisem zcela zřejmá.¹⁸⁰

Autory konečně schváleného směrného územního plánu města Plzně byl kolektiv pracovníků Krajského projektového ústavu, Stavoprojektu Plzeň, vedeným Zbyňkem

¹⁷² Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 195, Zápisy poradního sboru pro plánování města Plzně.

¹⁷³ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 81, JNV Plzeň.

¹⁷⁴ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 195, Zápisy poradního sboru pro plánování města Plzně.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 203, Písemné doklady o jednání po skončení prací na směrném plánu města Plzně.

¹⁷⁸ Příloha č. 20.

¹⁷⁹ SÝKORA, Miloslav – TICHÝ, Zbyněk. Směrný územní plán města Plzně, *Architektura ČSSR*, ročník XXV, 1966, č. 7, s. 46.

¹⁸⁰ Příloha č. 21.

Tichým a Miloslavem Sýkorou. Sammer ani Krise už v té době ve Stavoprojektu nepracovali a ani jeden z nich tedy není uveden jako externí spolupracovník.

Ještě v roce 1955 ale byli Krise se Sammerem požádáni Komisí pro směrný plán, aby vyložili základní kompozici stavby města dle jejich pojetí.¹⁸¹ V roce 1957 byl Sammer vyzván, aby vypracoval oponentskou zprávu ke směrnému plánu města Plzně (stav plánování srpen 1957).¹⁸² Ten zhotovil v letech 1954–1957 Ing. arch. Hausner.¹⁸³ Hned na úvod své oponentury Sammer vyjádřil zklamání nad dlouhým časovým obdobím, které v plánování nepřineslo žádný pokrok. Právě absenci vize do budoucnosti města a její naplňování považoval za největší chybu poválečné výstavby. Ve své zprávě připomíná výstavbu předbíhající plány a improvizovaná řešení, která jsou determinující na dlouhou dobu, nebo se stanou řešeními konečnými. Plán architekta Hausnera nebyl nikdy dokončen, k jeho neschválení došlo „*vlivem okolností ležících mimo možnosti kraje i zpracovatele.*“¹⁸⁴

Když byl v roce 1966 (téměř po dvaceti letech) od započetí prací směrný územní plán autorů Tichého a Sýkory schválen, byl Sammer rád. V obnovené korespondenci se svým bývalým zaměstnavatelem Antonínem Raymondem mu adresát na informaci o směrném plánu píše: „...a pak jsi začal tu práci v Plzni a ještě jsi na tom a těší Tě to, že se to přeci jenom podařilo – a že jste tak nějak připravili těm mladíkům nynější generace.“¹⁸⁵

V roce 1958 měl Sammer možnost znovu navštívit Moskvu jako účastník V. kongresu mezinárodní Unie architektů.¹⁸⁶ Součástí kongresu byla i mezinárodní putovní urbanistická výstava *Výstavba a přestavba měst 1945 – 1957*. Československá republika se zúčastnila samostatnou národní expozicí představující směrné plány hned sedmi československých měst.¹⁸⁷ Směrný plán Plzně mezi nimi nebyl, přestože spoluautor návrhu Krise prezentoval návrh směrného plánu města Plzně několikrát na mezinárodních

¹⁸¹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 208, Výklad k základní kompozici stavby města.

¹⁸² Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 209, Oponentská zpráva ke směrnému plánu města Plzně – stav plánování srpen 1957.

¹⁸³ BRICHTA, Vladimír – BĚLOHLÁVEK, Miloslav – GLOSER, Hynek. *Plzeň 1945–1970*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 53.

¹⁸⁴ PEKLO, Jaroslav. Historie územních plánů Plzně a jejich porovnání s vývojem a stavem města, *Územní plánování a urbanismus*, 1/ 1995, s.25.

¹⁸⁵ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1792, i. č. 143, dopis A. Raymonda Sammerovi ze dne 13. 5. 1968.

¹⁸⁶ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1795, i. č. 239, Zpráva účastníka kongresu mezinárodní Unie Architektů v Moskvě v červenci a srpnu 1958.

¹⁸⁷ *U.I.A. Moscou 1958, dokumentační výstavní katalog*. Brno: Grafia, 1958. Neustránkováno.

kongresech urbanistů, kde návrh vzbudil pozornost pro svoji jednoduchost, funkčnost a realizovatelnost.¹⁸⁸

4.2.6 SEDMDESÁT LET POTÉ

Na schválený směrný územní plán z roku 1966 navázal v socialistické éře ještě plán z roku 1988. Po listopadu 1989 vznikly další dvě verze územního města Plzně¹⁸⁹, všechny ale musely chtít nechtít se Sammerovo konceptí pracovat.¹⁹⁰

Zcela byla naplněna Kriseho a Sammerova koncepce pěti předměstí určených pro bydlení. Zde ale nešlo o průkopnické myšlenky, podobný systém už můžeme vyčíst ze Zákrejsova plánu. Kriseho a Sammerovo plány se jednoznačně naplnily, pokud jde o Východní a Jižní předměstí a také o Doubravku. Skvrňany nebyly postaveny zdaleka v takovém rozsahu, jak je autoři plánovali, a ani neřešily bytovou otázku v takovém objemu. Tu nakonec vyřešila až výstavba Severního předměstí, čtvrti, která vznikla nejdéle od jejich konceptu. Právě zde došlo k největším změnám. Sammer s Krisem tuto oblast navrhovali jako nemocniční, univerzitní a bytovou. Univerzita nakonec vznikla v jižním sektoru města, nemocniční areál se posunul východním směrem. Kromě navržených rozvojových ploch pro bydlení byla nakonec pro řešení bytové otázky postavena ještě sídliště Košutka a Vinice.¹⁹¹

Asi nebude překvapením, že nejvíce se Kriseho a Sammerova koncepce naplnila v oblasti komunikací. Vliv na to měly zejména dvě věci. Sammer s Krisem byli první urbanisté, kteří museli předpokládat výrazný vliv automobilové dopravy na fungování města. Jako první museli vyznačit koridory budoucích komunikací. Druhým důvodem byla v zásadě jednoduchá majetková příprava staveb ve smyslu pozemkovém. Nikdy nebylo jednodušší plánovat bez ohledu na vlastnictví pozemků. Bohužel, nebo bohudík, tu existoval ještě faktor třetí, a tím se staly finanční možnosti. Ani socialistické zřízení je nemělo bez limitu.

Bohudík tomu tak bylo v případě výstavby tranzitních komunikací s jejich dostředným systémem. I tak nám ale jejich plány nechaly nepěkné dědictví. V duchu vysocekapacitních dopravních staveb se přestavěly ulice Rokycanská a Skvrňanská.

¹⁸⁸ KRISE, Jindřich. Zemřel František Sammer, *Architektura ČSR*, ročník XXXIII, 1974, č. 3 -74 s. 143.

¹⁸⁹ Vzhled Plzně ovlivnil žák Le Corbusiera, *Radniční listy, zpravodaj města Plzně*, ročník XXI, říjen 2016, s. 1–3.

¹⁹⁰ Útvar koncepce a rozvoje města Plzně. Územní plán Plzeň. [online] [cit. 2018-08-05] Dostupné z: <https://ukr.plzen.eu/uzemni-planovani/uzemni-plan-plzen/>.

¹⁹¹ Příloha č. 30

Vznikla velká křižovatka U Jána pro pokračování průtahu na západ, který olemoval ze severu historické jádro jakým je Tyršova ulice apod. K jejímu pokračování směrem ke Kalikovskému mlýnu a s tím spojenou výstavbou „superkřižovatky“ už ale naštěstí nedošlo. Jižní rameno křižovatky U Jána podle Sammerovy koncepce vytvořila ulice Sirková, postavena na počátku devadesátých let. Tranzit sever–jih, jímž chtěl Sammer odlehčit Klatovské třídě, nebyl vyjma úseku dálnice D5 – Sukova realizován vůbec. Jeho průmět je ale držen i v současném Územním plánu.

Bohužel to bylo v případě okružních komunikací. Tato idea se také začala naplňovat až mnohem později. Ve velice podobné stopě byly zrealizovány ulice Folmavská, Regensburská a Studentská. Podobná je i trasa spojení Regensburské ulice se Studentskou, v současnosti plánovaná západní část městského okruhu. Východní část okruhu měli Sammer s Krisem plánovanou ve vzdálenější poloze, až za čtvrtí Doubravka. Přesto i současný návrh, který využívá souběhu se železniční tratí, odkazuje k jejich plánu, jen se v jejich pojetí jednalo o významnou komunikaci, nikoliv o okruh. Za zmínku dále stojí přemostění Hlavního nádraží v prodloužení Lobežské ulice a ulice Na Chmelnicích, obě tyto stavby nalzáme již v Kriseho a Sammerovo návrhu.¹⁹²

4.3 DALŠÍ PROJEKTY

4.3.1 SLOVANY

Přestože Sammerův a Kriseův směrný územní plán Plzně schválen nebyl, rozvoj města to zastavit nemohlo. Jedním z nejpálčivějších poválečných problémů města se stalo řešení bytové otázky. Ta ale přišla na řadu až v druhé polovině padesátých let.¹⁹³ Krise se Sammerem chtěli řešit bytovou krizi zástavbou ploch dnešního sídliště Skvrňany. Pro intenzivní zastavění z jejich pohledu hovořil zejména rovinatý terén a také blízkost největšího zaměstnavatele ve městě a tím také poptavatele po bytových jednotkách pro své zaměstnance, Škodových závodů.¹⁹⁴ Podle jejich předpokladů zde mohlo najít bydlení až 12 tisíc obyvatel. Sammer se jako zaměstnanec Stavoprojektu věnoval plánování Skvrňan již v průběhu prací na směrném plánu. V letech 1949 až 1950 vypracoval studii

---

¹⁹² Příloha č. 31

¹⁹³ Po roce 1948 se hospodářské plány dělily podle časových období. V letech 1956 až 1960 se jednalo o období tzv. 2. pětiletky, která měla být zaměřena zejména na bytovou výstavbu. *Plzeň 1945–1975*, Plzeň: Národní výbor města Plzně, 1975, s. 31.

¹⁹⁴ Dne 21. 12. 1951 byl dosavadní název Škodovy závody Plzeň, n. p. změněn ministrem těžkého strojírenství na Závody V. I. Lenina Plzeň, n. p. SKÁLA, Adam a kolektiv autorů. *Dějiny města Plzně 3*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018, s. 483.

zastavovacího plánu *Dlouhé záhony*, která měla být I. etapou výstavby skvrňanského sídliště.¹⁹⁵

S výstavbou na Skvrňanech bylo nakonec započato až v roce 1968,¹⁹⁶ Sammer se ale v období druhé pětiletky podílel na vzniku jiného plzeňského sídliště – Slovan. Oblast bývalých pískoven navazovala svou polohou na zastavěnou část Východního předměstí, tedy od ulice Tábořská.¹⁹⁷ Sammer s Krisem ve svém návrhu směrného plánu nejenom doporučovali tyto plochy k bytové zástavbě, ale zároveň ještě v průběhu těžby apelovali na to, aby se těžba vedla způsobem, který bude terén spíše srovnávat a nedevastovat.^{198, 199} Pro bytovou zástavbu se vybralo poměrně rozsáhlé území navazující na oblast Petrohradu, zakončené průmyslovými plochami za Slovanskou alejí a Jasmínovou ulicí. Výstavba trvala 10 let a rozdělila se do pěti etap²⁰⁰, na kterých lze dobře sledovat vývoj hromadné bytové výstavby v ČSSR, tedy od tradičních zděných domů až k nástupu panelové výstavby. Do roku 1963 zde bylo realizováno 6414 bytů pro více než 24 tisíc obyvatel Plzně.²⁰¹ Autoři jednotlivých etap se měnili, etapy byly různé i co do kvality. Také fáze výstavby jednotlivých etap v poměrně dlouhém časovém období neumožnily uplatnit jednotný urbanistický koncept. Výhodou ale můžeme seznat v různorodosti a pestrosti zástavby, slovanské sídliště se tak odlišuje od monotónního vyznění jiných plzeňských sídlišť, jakým je např. Košutka. Jako první byla zastavěna část vymezená nám. M. Horákové a Jasmínovou ulicí, dnes označovaná jako etapa Slovan II.²⁰² Jako druhá v pořadí, ale s označením Slovan I., byla zastavěna plocha vymezená ulicemi Strnadova, Ruská, Slovanská Alej a Francouzská.²⁰³ Právě tato etapa vznikla na základě Sammerova projektu a lze ji považovat za urbanisticky nejzdařilejší. V této fázi si také urbanisté uvědomili nutnost podrobného územního plánu pro celé území.²⁰⁴

¹⁹⁵ *Stavoprojekt, reprodukce vybraných prací z let 1949–1950*. Neustránkováno.

¹⁹⁶ BRICHTA, Vladimír – BĚLOHLÁVEK, Miloslav – GLOSER, Hynek. *Plzeň 1945–1970*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 55.

¹⁹⁷ Sammer s Krisem používali název Pražské předměstí zhruba po ulici Částkova, dále Budějovické předměstí.

¹⁹⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 219, Zpráva o plánování pražského předměstí s ohledem na rozšíření pískovišť, 1948.

¹⁹⁹ Příloha č. 23.

²⁰⁰ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie – ŠVÁCHA, Rostislav – NOVOTNÁ, Eva – JIRKALOVÁ, Karolina. *Paneláci I*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2016. s. 108.

²⁰¹ Tamtéž, s. 108.

²⁰² Jako první vznikl okrsek Slovan II v letech 1950 – 1956, Sammerův okrsek – Slovan I vznikl až v letech 1953 – 1957. SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie – ŠVÁCHA, Rostislav – NOVOTNÁ, Eva – JIRKALOVÁ, Karolina. *Paneláci I*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2016. s. 109.

²⁰³ Příloha č. 24.

²⁰⁴ Příloha č. 25.

Byla to právě Sammerova koncepce, jež svým řešením umožnila vznik nové městské třídy – Francouzské ulice. Jeho koncept „superbloku“ tvořil pevný uliční koridor, ale zároveň umožnil vytvořit vnitřní klidové prostory vnitrobloku. Dominantou návrhu je monumentální blok domů podél ulice Francouzská (zmíněný „superblok“). Ten byl navržen stejně jako ostatní domy v této etapě dle platných architektonických norem v duchu socialistického realismu.²⁰⁵ Tento architektonický směr měl za cíl „povyšit“ architekturu na nositelku ideologických poselství. Paradoxně vzešly tuzemské stavby v duchu socialistického realismu často z rýsovacích per bývalých funkcionalistických architektů, jejichž umělecký směr socialistický realismus odsuzoval. Sammer samozřejmě nebyl výjimkou, ale i on se musel podřídit oficiální doktríně, a tak na jeho „superbloku“ můžeme dodnes s úsměvem zhlédnout pětici hvězdu ve společnosti renesančních ornamentů. Co ale socialistický realismus přinesl pozitivního, byla změna v urbanistickém pojetí. Architekti se vrátili k sevřenější kompozici a k souvislému obestavení koridorové ulice. Právě tento prvek, v Sammerově pojetí ještě dle sovětského vzoru s přidáním čestným dvorem, povyšuje slovanské sídliště nad jiná. Návrat k tradičnímu městu s klasickou koridorovou lící a obchodním parterem je z dnešního pohledu největším kladem Slovan.²⁰⁶

Snaha o co nejmasovější bytovou výstavbu spojená s typizací se ale hrubě rozcházela dekorativností, jak ji předepisoval socialistický realismus. Sammerovy domy ještě ani nebyly dostavěny, když zmíněný rozpor, který nedovoloval větší typizaci a industrializaci ve stavebnictví, odstranil v roce 1954 ve svém projevu Stalinův nástupce Nikita Chruščov. Ten ve svém projevu nejenom odsoudil dekorativní prvky jako zbytečné mrhání finančními prostředky, ale zároveň nastolil éru prefabrikátů.²⁰⁷

4.3.2 AMFITEÁTR

Ve Stavoprojektu pracoval Sammer až do poloviny roku 1954. Z tohoto období se nám zachoval ještě jeden fyzický doklad jeho tvorby. V roce 1952 vyprojektoval Sammer areál

²⁰⁵ Architektonický směr vznikl výhradně na popud Stalina v SSSR ve třicátých letech 20. století. U nás je pro něj také používán termín SORELA, jenž vznikl kombinací slov socialistický realismus se jménem architekta Zdeňka Lakomého, což byl přední ideolog této oficiální kultury.

²⁰⁶ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie – ŠVÁCHA, Rostislav – KOUKALOVÁ, Martina - NOVOTNÁ, Eva. *Paneláci* 2. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2016. s. 67.

²⁰⁷ SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie – ŠVÁCHA, Rostislav – KOUKALOVÁ, Martina - NOVOTNÁ, Eva. *Paneláci* 2. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2016. s. 83. Příloha č. 26, 27, 28 a 29

přírodního divadla na Lochotíně,^{208, 209} dodnes funkční a oblíbené kulturní zařízení. O úmyslu využít svažující se terén lochotínských strání pro „park kultury a oddechu“ psali Sammer s Krisem již v návrhu směrného plánu.²¹⁰ Údolní niva Mže, rozsáhlá plocha luk v těsném sousedství centra města, byla podle nich skutečným bohatstvím Plzně. S realizací se začalo záhy po dokončení projektu, hned v roce 1953 v rámci akce *Budujeme novou Plzeň*.²¹¹ Dobrovolníci z celé Plzně zde strávili asi 400 tisíc hodin prací.²¹² K dokreslení budovatelského úsilí, které ale autorka nechce nikterak snižovat, a k dokreslení atmosféry doby citujme alespoň úryvek z pochodové písně:

Budujeme Lochotín

*Z hutí, dolů, továren
v rytmu kladiv zvučí hlas:
Po práci zve Lochotín,
k oddechu park volá nás:*

*Co v tom kraji široším
rostlo dílem, kvete mírem,
pojdte, braši, dovršit,
nový Lochotín chce žít!*²¹³

Amfiteátr a sídliště Slovany ale byly jediné hmatatelné doklady Sammerovy práce. V roce 1954 opustil Stavoprojekt a během dalších deseti let vystřídal několik zaměstnavatelů. V letech 1954 až 1957 pracoval pro Vojenský projektový ústav v Plzni jako hlavní architekt, od roku 1957 do roku 1960 pracoval pro Generálního investora Plzeň, poté pracoval na odboru výstavby Městského národního výboru v Plzni a posléze pro Vysokou školu strojní a elektrotechnickou.²¹⁴ Ve všech zaměstnáních stále pracoval

²⁰⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1791, i. č. 94, A – PRESS nakladatelské oddělení, Bratislava, 1971.

²⁰⁹ Příloha č. 32.

²¹⁰ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 200, Sammer, František – Krise, Jindřich: Průvodní zpráva k podrobnému územnímu plánu města Plzně – stav říjen 1949.

²¹¹ Akce byla založena na dobrovolné práci obyvatel města Plzně na výzvu KSČ. Od roku 1948 to byla akce 5 M, tj. 5 miliónů dobrovolně odpracovaných hodin, od roku 1951 akce Budujeme novou Plzeň a od roku 1955 akce Z. BRICHTA, Vladimír – BĚLOHLÁVEK, Miloslav – GLOSER, Hynek. *Plzeň 1945–1970*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. s. 61.

²¹² *Budujeme novou Plzeň*, Plzeň: JNV. Nedatováno, nestránkováno.

²¹³ Pochodová píseň *Budujeme Lochotín*. Hudbu složil: Josef Bartovský, napsal: F. S. Homolka. *Budujeme novou Plzeň*, Plzeň: JNV. Nedatováno, nestránkováno.

²¹⁴ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 36, odvolání proti návrhu výborové schůze 39. Uliční organizace KSČ v Plzni na vyškrtnutí Františka Sammera.

v oboru, ale o jeho práci nemáme mnoho dokladů. Návrat k územnímu plánování se mu podařil až v roce 1965, kdy byl zaměstnán Útvarem hlavního architekta města Plzně.²¹⁵

4.3.3 STUDIE PŘESTAVBY ČÁSTI HISTORICKÉHO JÁDRA

Jedna z posledních prací, na kterých měl Sammer podle vlastních slov na Útvaru hlavního architekta pracovat v letech 1966 – 1967, byla *Studie přestavby centrální oblasti Plzně*.²¹⁶ V archivním fondu lze dohledat textové přílohy, které se týkají *Užší soutěže na architektonické dořešení úprav nám. Republiky*,²¹⁷ dále průvodní zpráva ke *Studii centrální oblasti města Plzně*²¹⁸ a také *Studie přestavby historického bloku č. 9 v Plzni*.²¹⁹ Na poslední jmenované studii přestavby bloku č. 9 pracoval Sammer společně s Ing. arch. Josefem Langem. Blok 9 historického jádra města Plzně je vymezen ulicemi Dřevěná, Zbrojnická, náměstí Republiky a Křižíkovy sady a v jeho průvodní zprávě se uvádí, že slouží jako podklad pro PÚP regenerace historického jádra. Vedením *Podrobného územního plánu (PÚP) regenerace historického jádra Plzně* byl pověřen Ing. arch. Josef Lang a samotný plán byl dopracován v roce 1971²²⁰, dva roky po Sammerově odchodu do důchodu. Uvedený plán si slovo regenerace vyložil pouze jedním z jeho významů, a to jako znovuvytvoření. Jeho obsahem se stalo nebývale velké množství demolic a přestaveb celých bloků, blok č. 9 nevyjímaje.^{221, 222} Zde se plánovala demolice hned tří domů při severní straně Zbrojnické ulice, kde měl vzniknout nový obchodní dům s obuví. Plánu předcházela podrobná analýza jednotlivých objektů v historickém jádru a také je viditelně velice dobře graficky zpracován, obsahuje velké množství pohledů. Demolice, i když jen na papíře, se nevyhnuly žádnému z bloků samotného historického jádra. Největší zásahy se

²¹⁵ ÚHA, předchůdce dnešního Útvaru koncepce a rozvoje města Plzně.

²¹⁶ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 35, František Sammer – důchod.

²¹⁷ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 213, Užší soutěž na architektonické dořešení úprav nám. Republiky v Plzni /5 návrhů, návrh č. 2 – arch. František Sammer společně s. Jaroslavem Peklem a M. Toušem.

²¹⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 215, Studie centrální oblasti města Plzně. Variantní řešení. Průvodní zpráva. Útvar hlavního architekta města Plzně. /Podílel se také arch. Sammer jako vedoucí projektant/.

²¹⁹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 216, Sammer, František – Lang, Josef. – Macháček, Antonín: Průvodní zpráva studie přestavby bloku č. 9 v Plzni a Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 217, Sammer, František – Lang, Josef. – Macháček, Antonín: Studie přestavby bloku č. 9 v historickém jádru města Plzně.

²²⁰ *PÚP regenerace historického jádra Plzně*, Útvar hlavního architekta města plzně, 1971. Zdroj: Útvar koncepce a rozvoje města Plzně, spisovna.

²²¹ Příloha č. 34.

²²² Příloha č. 35.

týkaly ulic Riegrovy²²³ a Solní,²²⁴ dále východní části Veleslavínovy ulice²²⁵ či sadů Pětatřicátníků.^{226, 227}

O tom, že „regenerace“ historického jádra zpracovaná Ing. arch. Langem zcela odpovídala i Sammerově přístupu, svědčí i jeho *Zpráva o některých otázkách perspektivního plánu přestavby města Plzně*²²⁸ z roku 1961 (tedy o deset let dříve), kterou vypracoval pro Komisi výstavby vod. hospodářství a energetiky MěstNV v Plzni, kde v té době pracoval v sekci přestavby města.²²⁹ Při hodnocení stávajícího bytového fondu stanovil maximální životnost objektů na 80 let. Do roku 2030 tak počítal s obměnou prakticky veškeré výstavby před rokem 1950, výjimku měly tvořit jen objekty památkově chráněné. Objekty starší osmdesáti let se už v době zpracování zprávy týkaly oblastí Hamburk, Jižního předměstí, lokace kolem Přemyslovy ulice a velké části Petrohradu. Důvodem přestavby byla dle Sammera neekonomická, hygienicky závadná a „jinak nevyhovující“ současná zástavba. *„Důležitým činitelem při přestavbě měst je vyjasnění jeho hospodářského profilu a všech požadavků, které z toho vyplývají. Aby směr přestavby byl nesporný a jednoznačný, je správné vytýčit význačný hospodářský záměr, hlavní článek rozvoje. Jako příklad lze uvést Brno, kde hospodářský záměr veletržního města pomohl rozhodnout o přemístění I. Etapy výstavby do oblastí se značným podílem asanace. V Plzni to bude záměr vybudování krajského města jako správního a kulturního střediska s význačným průmyslem, a to zejména s důležitým závodem těžkého strojírenství, který bude usměrňovat komplexní přestavbu se zvýšeným trendem byt. výstavby a přestavby výrobních, dopravních a obslužných zařízení. Takový význačný hospodářský záměr se projeví v konkrétních požadavcích při přestavbě v jednotlivých zónách města. V zóně obytné kde dodnes dochází ke kumulaci funkcí, bude nutné odlišit a vymezit a to zejména zónu výrobní a dopravní. V Plzni se například neobejdeme bez zásahů, a to v nejbližší době – do stávající dopravní sítě. Nejdůležitější bude zásah do centrální oblasti města, kde bude nutné stanovit správné etapové zařazení jeho přestavby. S ohledem na význam Plzně jako krajského města by centrální oblast města měla splňovat především funkci obslužnou s uváženým podílem bydlení. Požadavek na redukci bydlení v centrech měst je všeobecný –*

²²³ Příloha č. 36.

²²⁴ Příloha č. 38.

²²⁵ Příloha č. 37.

²²⁶ V roce 1971 sady 5. května.

²²⁷ Příloha č. 39.

²²⁸ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 211, Sammer, František: Zpráva o některých otázkách perspektivního plánu přestavby města Plzně.

²²⁹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 32, Dohoda o provedení práce mezi Františkem Sammerem a urbanistickým střediskem města Plzně /+životopis/.

světový. Tento požadavek v Plzni se ztotožňuje i s redukcí bydlení v historickém jádru města, kde dojde k rozsáhlé akci uvolňování vnitřku bloků pro manipulační účely distribučních a jiných zařízení. V ostatních zbývajících částech obytného území se přestavba bude řídit tou zásadou, že struktura malých bloků bude uvolňována do větších obytných útvarů.²³⁰

4.4 BUDOVÁNÍ KRAJSKÉHO MĚSTA

A tak se budovalo, vytyčovalo, přestavovalo, zasahovalo, uvolňovalo a přemísťovalo. Něco skutečně, ale většinou naštěstí jen na papíře. Sammer sice v roce 1969 odešel do důchodu,²³¹ ale s Útvarem hlavního architekta, svým posledním zaměstnavatelem, spolupracoval i nadále. Svědčí o tom dohoda o provedení práce uzavřená 4. 12. 1972, tedy jen necelý rok před jeho úmrtím.²³² O jeho posledních pracích se nepodařilo najít konkrétní doklady. Mnohem podstatnější je, že přežily zejména jeho myšlenky „budování krajského města“, tj. přestavby téměř celé centrální oblasti.²³³ Studie představené autorkou mezi obrazovými přílohami bohužel postrádají dataci i autorství, jsou ale znamenitým dokladem „Zářících měst“ či jiných utopistických vizí. Vizí, které byly tak finančně náročné, že se je ani během cca 40 let budování socialistického krajského města Plzeň nepodařilo uskutečnit. Jako poslední doklad tohoto myšlenkového proudu lze uvést urbanistickou studii *HAMBURK – objekty ČSD* zpracovanou v roce 1987 v Krajské projektové organizaci Stavoprojekt Plzeň²³⁴.

²³⁰ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1793, i. č. 211, Sammer, František: Zpráva o některých otázkách perspektivního plánu přestavby města Plzně, s. 2-5.

²³¹ Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1790, i. č. 35, František Sammer – důchod.

²³² Architekt František Sammer zemřel 18. 10. 1973. Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1796, i. č. 297, Arch. František Sammer /zemřel 18. 10. 1973 Plzeň / Rodina.

²³³ Přílohy 40, 41, 42, 43.

²³⁴ Přílohy č. 44, 45.

ZÁVĚR

Při hledání vhodného tématu pro svou bakalářskou práci jsem si pro výběr stanovila dvě kritéria. Téma mělo být spojeno s mým rodným městem, Plzní, a mělo se dotýkat umění, nejlépe architektury. Obě tyto podmínky se mi podařilo naplnit v osobě architekta Františka Sammera, plzeňského rodáka. Přestože jsem díky své práci měla o Františku Sammerovi jisté povědomí, správnost výběru se potvrdila až po přečtení obsáhlého článku Mgr. Martiny Hrabové, Ph. D. v časopise *Umění* s názvem „*Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammera*“. Jak výstižný název Martina Hrabová pro svůj článek zvolila, jsem si uvědomila až při psaní samotné bakalářské práce a prostudování bohatého archivního materiálu. Byly to zejména Sammerovy dopisy rodičům z jeho zahraničního pobytu, které mi dovolily navázat s ním takřka osobní vztah a pochopit jeho názory a myšlenkové proudy.

Práci lze rozdělit na dvě oblasti bádání. První část se věnuje Sammerovu pobytu v zahraničí, druhá je věnována jeho práci v Plzni. Období, ve kterém Sammer žil a tvořil, bylo plné zvrátů a vlivů, která měly dopad na jeho rozhodnutí. Zažil celosvětovou hospodářskou krizi, druhou světovou válku a nástup komunismu. Právě hospodářská krize, která sužovala ve třicátých letech celou Evropu, vedla nejenom Sammera, ale i mnoho dalších osob z uměleckých kruhů, k opuštění ČSR. A Sammer v zahraničí jednoznačně uspěl. Pracoval u architektů zvučných jmen, placená stáž u Le Corbusiera je naprosto ojedinělým jevem a skutečně velikým uznáním jeho schopností. Tímto se nemůže pochlubit žádný z českých architektů, kteří tímto ateliérem prošli. Jeho práce zažily úspěch i v Sovětském svazu, kde pracoval ve společnosti uznávaných jmen, za zmínku také stojí následná spolupráce s Antonínem Raymondem. Sammer si uznání zasloužil zejména díky svému vysokému pracovnímu nasazení a vynikajícím kreslířským schopnostem.

Druhá část práce se věnuje návratu do rodného města, Plzně, a zhodnocení Sammerova vlivu na jeho dnešní podobu. Celosvětový válečný konflikt se stal zlomovým momentem pro mnoho lidí. I Sammer zatoužil po návratu do vlasti, chtěl být se svými blízkými a prosadit zde své silné levicové smýšlení, budovat socialismus v praxi si Sammer nemohl nechat ujít.

Hodnotit Sammerovo působení v Plzni není vůbec jednoduché. Tvář současné Plzně Sammer rozhodně ovlivnil. Návrh směrného územního plánu Plzně, který společně s Jindřichem Krisem po druhé světové válce vytvořil, nebyl jinými socialistickými koncepcemi překonán. Sammer s Krisem předložili jasnou vizi, na niž následující

architekti urbanisté navázali a převzali ji. O tom svědčí nejenom zrealizované zásadní úseky dopravních staveb v centrální části města, ale i soustavné plánování radikálních utopistických přestaveb širšího centra až do konce 80. let. Dopravní koridory vybudované na základě Sammerovy a Kriseho koncepce se jeví z dnešního pohledu jako problematické. Krise se Sammerem ale prostřednictvím své vize jen vyjádřili, zcela v duchu avantgardy, svou nespokojenost s existujícím hmotným i duchovním prostředím města. My se dnes musíme vypořádat s nedokončenými fragmenty této celoměstské vize a snažit se vytvořit vizi vlastní, nám bližší.

Jednoznačně kladně v očích odborníků i laiků vyznívají dva hmotné doklady Sammerovy práce v Plzni. Jedním z nich je slovanské sídliště, kde zejména Etapa I., Sammerova koncepce ulice Francouzská, se stala představitelkou dobře fungující části moderního města. Pomiňme ornamenty v duchu Sorely, vyzdvihneme čestný dvůr před Sammerovým „superblokem“, obchodní parter tolik chybějící na dalších plzeňských sídlištích, dvě řady alejí lemující Francouzskou ulici a celkový harmonický ráz oblasti. Druhým je lochotínský amfiteátr, místo, na které má vzpomínky snad každý občan Plzně. Přírodní divadlo je dodnes živým místem, kde se pořádá mnoho akcí a původně předimenzovaná kapacita se dnes jeví jako výhoda.

Architekt Sammer se nakonec zařadil po bok bezejmenných poválečných architektů, jejichž jména, stavby a životní osudy zná jen pár odborníků. Se svými zahraničními zkušenostmi, které mu mohl leckdo závidět, se nechlubil. To až dnešní doba vytahuje jeho jméno v souvislosti s Le Corbusierem a s údivem hledíme na jeho zajímavou profesní dráhu. František Sammer patřil především mezi lidi, kteří mají sen. Sen, jemuž bezmezně věřil. Věřil v poctivou práci a chtěl dělat kvalitní architekturu. Věřil v lepší budoucnost, v příležitost pro všechny, věřil v beztřídní společnost. Měl vize, které chtěl uplatnit, byl idealista, který podlehl ideologii.

RESUMÉ

The subject of the bachelor thesis is the person of a Pilsen native architect František Sammer. Architect Sammer was born in Pilsen in 1907 and the beginnings of his career fall into the era of the global economic crisis. The crisis and the lack of job opportunities in Czechoslovakia led him to the decision to leave for France, where he spent several years in the architectural studio of Le Corbusier, where he became a paid co-worker. It was also where his left-wing beliefs matured, and Sammer decided in 1933 to leave for the Soviet Union. There he continued to work in architecture, he worked in the studio of architect Nikolai Jakovlevitch Kolli on the project of Metro stations in Moscow and later he worked in the studio of architect Mojsej Jakovlevitch Ginzburg on the plans of the southern coast of the Crimea. Before the beginning of the Second World War, he was forced to leave the Soviet Union. He got a job offer in Tokyo, at Antonín Raymon, an architect of a Czech origin. Under his leadership, he worked on the construction of a dormitory in Pondicherry, India. The local community gathered around the philosopher Sri Aurobindo and his teachings had a strong influence on Sammer. In 1942, Sammer joined the British Army Royal Engineers and fought in World War II in the Western Burma where he was seriously injured. After the treatment in Great Britain, he returned to his native town, Pilsen, in 1947.

Almost immediately after his return, he and his colleague, Jindřich Kris, began to work on the Layout of the Pilsen Territorial Plan, which they completed two years later. Although the plan was never approved, the visions of the authors submitted by other urban designers and planners were adopted in an approved plan in 1964. In addition to the communication scheme whose elements were implemented in the upcoming decades, the plan was radical in particular in the opinion of a wider central area where he proposed a large number of demolitions, which involved whole blocks and the construction of the so-called regional centre, i.e. administrative buildings. However, his utopian visions were implemented by his followers until the late eighties. As clearly positive urban development in the city of Pilsen, we can consider Sammer's concept of the Slovany housing area where, in particular, the area of the French Street belongs to the symbols of a modern city. Sammer is also the author of the well-known natural theatre in Lochotín, which belongs to the iconic sights of the city.

SEZNAM ZKRATEK

ARDEV Architekti Devětsilu

CIAM Congrès International d'Architecture Moderne (Mezinárodní kongresy moderní architektury)

ČVUT České vysoké učení technické

JNV Jednotný národní výbor

KNV Krajský národní výbor

ONP Okresní národní pojišťovna

PÚP Podrobný územní plán

ÚHA Útvar hlavního architekta

ÚKRMP Útvar koncepce a rozvoje města Plzně

ÚNV Ústřední národní výbor

ZNV Zemský národní výbor

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ**Archivní prameny**

Archiv města Plzně

Fond arch. František Sammer a jeho blízcí 1815/1907 – 1973/1977.

Citováno z: LP 1790, LP 1791, LP 1792, LP 1793, LP 1794, LP 1795, LP 1796.

Spisovna ÚKRMP

LANG, Josef a kolektiv. *PÚP historického jádra Plzně*, Útvar hlavního architekta města Plzně, 1971.

KRÁL, Bohumil a kolektiv. *HAMBURK – objekty ČSD*, urbanistická studie, Krajská projektová organizace Stavoprojekt Plzeň, 1987.

Literatura

ANDERLE, Jan a kolektiv. *Historický atlas města Plzně*, Statutární město Plzeň – Historický ústav Akademie věd ČR, 2009, nestránkováno, ISBN 978-80-7286-141-5.

ANDERLE, Alois – KIESEWETTER, Zbyněk. *Rozvoj měst a obcí v Československé socialistické republice*. Praha: Svoboda, 1982. 176 s.

BARTÁK, Jan a kolektiv autorů. *Encyklopedický slovník*. Praha: Odeon, 1993, 1253 s., ISBN 80-207-0438-8.

BRICHTA, Vladimír a kolektiv. *Dějiny Plzně III*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. 469 s.

BRICHTA, Vladimír – BĚLOHLÁVEK, Miloslav – GLOSER, Hynek. *Plzeň 1945–1970*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1971. 223 s.

FLINT, Anthony. *Le Corbusier*. Brno: Barrister & Principal, 2017. 245 s., ISBN 978-80-7485-130-8.

HARENBERG, Bodo. *Kronika lidstva*. Praha: Fortuna Libri, 2011. 1319 s., ISBN 978-80-7321-601-6.

HONZÍK, Karel. *Cestou k socialistické architektuře*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960. 338 s.

HONZÍK, Karel. *Za obzorem věčnosti*. Praha: Arbor vitae, 2002. 151 s., ISBN 80-86300-30-7.

HONZÍK, Karel. *Ze života avantgardy*. Praha: Československý spisovatel, 1963. 244 s.

- HRŮZA, Jiří. *Hledání soudobého města*. Praha: Obelisk, nakladatelství umění a architektury, 1973. 138 s.
- HRŮZA, Jiří. *Stavitelé měst*. Praha: Nakladatelství Agora, 2011. 191 s., ISBN 978-80-86820-08-8.
- HRŮZA, Jiří. *Teorie města*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965. 327 s.
- KALIVODA, František. *U. I. A Moscou 1958, Československá expozice mezinárodní putovní urbanistické výstavy U.I.A., Dokumentační katalog*. Brno: Svaz architektů, 1958. Neustránkováno.
- KROHA, Jiří – HRŮZA, Jiří. *Sovětská architektonická avantgarda*. Praha: Odeon, 1973. 185 s.
- LE CORBUSIER – SAUGNIER. *Za novou architekturu*. Praha: Nakladatelství Petr Rezek, 2005. 233 s., ISBN 80-86027-23-6.
- MERTA, Dan. *7x Antonín Raymond*. Praha: Galerie Jaroslava Fragnera, 2015. 107 s., ISBN 978-80-905782-9-6.
- NÁRODNÍ VÝBOR MĚSTA PLZNĚ. *Plzeň 1945-1985, 40 let socialistické výstavby města Plzně*. Plzeň: Útvar hlavního architekta města Plzně. 39 s.
- NOVÝ, Otakar. *Česká architektonická avantgarda*. Praha: Prostor, 2015. 648 s., vydání druhé, ISBN 978-80-7260-321-3.
- PAPERNYJ, Vladimír. *Kultura 2/ Architektura stalinské epochy*. Praha: Arbor vitae, 2014. 335 s., ISBN 978-80-7467-077-0.
- PECHAR, Josef. *Československá architektura 1945-1977*. Praha: Odeon, 1979. 475 s.
- SEDLÁKOVÁ, Radomíra. *SORELA, Česká architektura padesátých let*. Národní galerie v Praze: 1994. 69 s., ISBN 80-7035-066-0.
- SKÁLA, Adam a kolektiv autorů. *Dějiny města Plzně 3*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. 1169 s., ISBN 978-80-87911-07-05 (3. svazek), ISBN 978-80-87911-01-3 (soubor).
- SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie – ŠVÁCHA, Rostislav – NOVOTNÁ, Eva – JIRKALOVÁ, Karolina. *Paneláci 1*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2016. 463 s., ISBN 978-80-7101-161-3.
- SKŘIVÁNKOVÁ, Lucie – ŠVÁCHA, Rostislav – KOUKALOVÁ, Martina - NOVOTNÁ, Eva. *Paneláci 2*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2016. 350 s., ISBN 978-80-7101-169-9
- SÝKORA, Miloslav – SUDA, Stanislav. *Tvořivá léta, profil architektonické a projektové tvorby Stavoprojektu Plzeň 1945-1973*. Plzeň: Stavoprojekt, 1974. Neustránkováno.

- SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura svědectví dob*. Praha: SNTL, 1974. 448 s.
- ŠVÁCHA, Rostislav. *Le Corbusier*. Praha: Odeon, 1989. 166 s., ISBN 80-207-0768-9.
- TEIGE, Karel – KROHA, Jiří. *Avantgardní architektura*. Praha: Československý spisovatel, 1969. 212 s.
- Budujeme novou Plzeň*, Plzeň: JNV. Nedatováno, nestránkováno
- Plzeň 1945–1975*, Plzeň: Národní výbor města Plzně, 1975. 75 s.
- Plzeň 1945–1970*, Plzeň: Národní výbor města Plzně, 1970. 124 s.
- Rozvoj města Plzně 1954 – 1956. Plzeň: Rada městského národního výboru, 1957. 32 s.
- Stavoprojekt, reprodukce vybraných prací z let 194 –1950*.
- Tvořivá léta – výstava k 25. Výročí KPO Stavoprojekt v Plzni*. Plzeň: Stráž, 1974. Nestránkováno.
- U.I.A Moscou 1958, dokumentační výstavní katalog*. Brno: Grafia, 1958. Nestránkováno.
- Vývoj sovětské architektury*. Praha: Orbis, 1953. Nestránkováno.

Periodika

- HRABOVÁ, Martina. Mezi ideálem a ideologií: paralelní světy Františka Sammera, *UMĚNÍ LXIV*, 2016, č. 2, s. 137–169.
- HRŮZA, Jiří. Mojsej Jakovlevič Ginzburg, *Architektura ČSR*, ročník XXXIII, 1974, č. 4 – 74, s. 191 – 196.
- KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování krajského města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, 1950, č. 4, zvláštní otisk.
- KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování statutárního města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, č. 5-6, zvláštní otisk.
- KRISE, Jindřich. Zemřel František Sammer, *Architektura ČSR*, ročník XXXIII, 1974, č. 3 -74 s. 140-144.
- PEKLO, Jaroslav. Historie územních plánů Plzně a jejich porovnání s vývojem a stavem města. *Územní plánování a urbanismus*, 1/ 1995, s. 24-25.
- PEKLO, Jaroslav. Zemřel Le Corbusierův žák, *Československý architekt*, ročník XIX, 1973, č. 23, s. 4.
- SÝKORA, Miloslav – TICHÝ, Zbyněk. Plzeňské sídliště Slovany, *Architektura ČSSR*, ročník XXV, 1966, č. 7, s. 81–92.
- SÝKORA, Miloslav – TICHÝ, Zbyněk. Směrný územní plán města Plzně. *Architektura ČSSR*, ročník XXII, 1963, č. 7, s. 463 – 475.

SÝKORA, Miloslav – TICHÝ, Zbyněk. Plzeň – založení a stavebně historický vývoj, *Architektura ČSR*, ročník XXXIII, 1974, č. 7 – 74, s. 317-335.

Vzhled Plzně ovlivnil žák Le Corbusiera, *Radniční listy, zpravodaj města Plzně*, ročník XXI, říjen 2016, s. 1–3.

Internetové zdroje

DOFKOVÁ, Jekaterina. *Disertační práce, Avantgarda 20 – 30. let Praha – Moskva*. [online] Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2016, 192 s. [cit. 2018-09-01] Dostupné z: <http://docplayer.cz/19045378-Avantgarda-20-30-let-praha-a-moskva-the-20-s-and-30-s-avant-garde-prague-and-moscow.html>

Mapový portál města Plzně. [online] [cit. 2018-08-20] Dostupné z: <https://mapy.plzen.eu/aplikace-a-mapy/tematicke-kategorie/historicke-mapy/projekt-stare-mapy.aspx>

Totalita. cz [online] [cit. 2018-08-22] Dostupné z: www.totalita.cz/

Útvar koncepce a rozvoje města Plzně. *Územní plán Plzeň*. [online] [cit. 2018-08-05] Dostupné z: <https://ukr.plzen.eu/uzemni-planovani/uzemni-plan-plzen/>

Orální prameny:

Ing. arch. Martin Krise. *Ústní sdělení autorce textu* (2018-11- 01).

Ing. arch. Anna Hostičková. *Ústní sdělení autorce textu* (2018-12-13).

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1	Le Corbusier, soutěžní projekt Paláce sovětů, spolupráce F. Sammer 1931.
Příloha č. 2	Stanice metra Kirovskaja.
Příloha č. 3	František Sammer s přáteli v Pondichéry - Indie.
Příloha č. 4	Noclehárna komplexu Šrí Aurobindo, Pondichéry, Indie.
Příloha č. 5	Plan Voisin, přestavba Paříže.
Příloha č. 6	Ville radieuse, Zářící město.
Příloha č. 7	Ville radieuse, Zářící město – model.
Příloha č. 8	Regulace Alžíru.
Příloha č. 9	Plzeň – návrh rekonstrukce, analýza stavu zástavby.
Příloha č. 10	Varianta návrhu generálního upravovacího plánu Plzně, 1929 – 1932.
Příloha č. 11	Plzeň – dnešní plán zastavění, součást návrhu směrného územního plánu, 1949.
Příloha č. 12	Plzeň – budoucí plán zastavění, součást návrhu směrného územního plánu, 1949. Schematicky zvýrazněn návrh komunikační sítě.
Příloha č. 13	Plzeň – budoucí plán zastavění, součást návrhu směrného územního plánu, 1949.
Příloha č. 14	Plzeň – budoucí plán zastavění, součást návrhu směrného územního plánu, 1949. Zvýrazněné navrhované plochy zástavby a schematicky zvýrazněn návrh komunikační sítě.
Příloha č. 15	Navrhovaná úprava západní části středu města s krajským střediskem.
Příloha č. 16	Navrhovaná úprava západní části středu města s krajským střediskem. Soutisk se stávající zástavbou.
Příloha č. 17	Navrhovaná úprava východní části středu města.
Příloha č. 18	Navrhovaná úprava východní části středu města s krajským střediskem. Soutisk se stávající zástavbou.
Příloha č. 19	Pohled od Wilsonova mostu směrem východním.
Příloha č. 20	Náčrt územního plánu, stav plánování 1. 9. 1948, doplněno 1. 2. 1949, doplněno 1. 9. 1949.

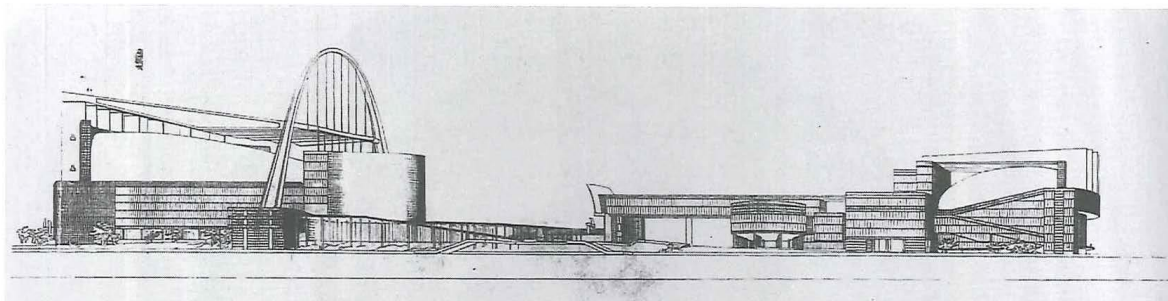
Příloha č. 21	Směrný územní plán města Plzně, 1966.
Příloha č. 22	Studie zastavovacího plánu Dlouhé záhony (Skvrňany) – I. etapa.
Příloha č. 23	Navrhovaná úprava území rozšířených pískoven na Petrohradě.
Příloha č. 24	Sídliště Slovany, Etapa I. a II.
Příloha č. 25	Celková koncepce sídliště Slovany.
Příloha č. 26	Pohled na „superblok“ z etapy Slovany I, Francouzská ulice.
Příloha č. 27	Detail výzdoby „superbloku“ z etapy Slovany I, Francouzská ulice.
Příloha č. 28	Boční část „superbloku“ z etapy Slovany I, Francouzská ulice.
Příloha č. 29	Nadhled na „superblok“ z etapy Slovany I, Francouzská ulice.
Příloha č. 30	Porovnání ploch pro zástavbu dle Krise – Sammer s mapou skutečné zástavby.
Příloha č. 31	Porovnání návrhu komunikační sítě dle Krise – Sammer s komunikacemi postavenými a plánovanými v Územním plánu Plzeň.
Příloha č. 32	Shromaždiště na Lochotíně, informativní náčrt, autor: F. Sammer, nedatováno.
Příloha č. 33	JNV PLZEŇ. Akce Budujeme novou Plzeň, 1952–1953.
Příloha č. 34	PÚP historického jádra Plzně, 1971. Přehled demolic.
Příloha č. 35	PÚP historického jádra Plzně, 1971. Architektonický návrh, základní výkres.
Příloha č. 36	PÚP historického jádra Plzně, 1971. Riegrova ulice – pohled na dnešní objekt ZČU, Galerie L. Sutnara.
Příloha č. 37	PÚP historického jádra Plzně. Veleslavínova ulice, východní část – pohled.
Příloha č. 38	PÚP historického jádra Plzně, 1971. Solní – pohled od Hlavní pošty.
Příloha č. 39	PÚP historického jádra Plzně, 1971. Sady Pětatřicátníků – pohled směrem k Prešovské ulici.
Příloha č. 40	Přehledná situace jedné z variant přestavby centrální oblasti města Plzně, nedatováno, předpoklad 1965–1980.
Příloha č. 41	„Krajské centrum“ při východní straně Klatovské ulice, mimoúrovňová křižovatka „čtyřlístek“ na křížení ulic Americká – Klatovská, nedatováno, předpoklad 1965–1980.

Příloha č. 42	Další z variant přestavby centrální oblasti města Plzně, v severozápadním kvadrantu Sammerova „superkřižovatka“, křížení ulic Americká – Sirková opět mimoúrovňově, nedatováno, předpoklad 1965 – 1980.
Příloha č. 43	Pohled na Americkou ulici z Wilsonova mostu, odpovídá situaci z přílohy č. 41, nedatováno, předpoklad 1965–1980.
Příloha č. 44	HAMBURK – objekty ČSD, urbanistická studie, 1987. Přehledná situace.
Příloha č. 45	HAMBURK – objekty ČSD, urbanistická studie, 1987. Pohled od objektu Krajské policie ČR.
Příloha č. 46	František Sammer.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Le Corbusier, soutěžní projekt Paláce sovětů, spolupráce F. Sammer 1931.²³⁵

Příloha č. 2

Stanice metra Kirovskaja.²³⁶

²³⁵ Zdroj: PAPERNYJ, Vladimir. Kultura 2/ Architektura stalinské epochy. Praha: Arbor vitae, 2014. 335 s., ISBN 978-80-7467-077-0.

²³⁶ Zdroj: <http://cocomera.gallery.ru/watch?ph=yge-bSnPX> [cit. 2019-04-02].

Příloha č. 3

František Sammer s přáteli v Pondichéry – Indie. F. Sammer v popředí, uprostřed.²³⁷

Příloha č. 4

Noclehárna komplexu Šrí Aurobindo, Pondichéry, Indie.²³⁸

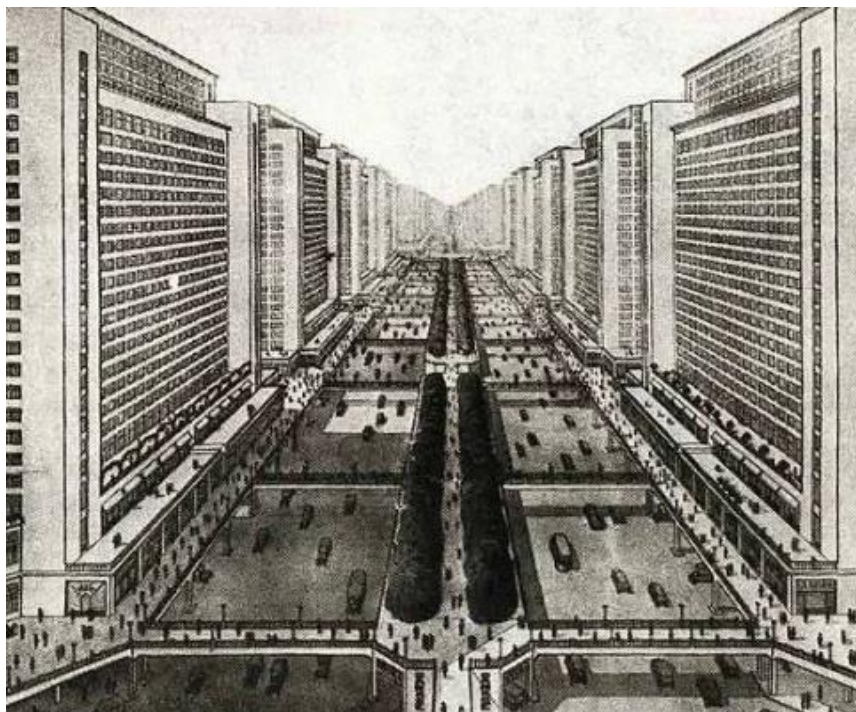
²³⁷ Zdroj: Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1796, i. č. 301.

²³⁸ Zdroj: http://www.kamit.jp/01_introdcn/7_modern/xray_eng.htm [cit. 2018-09-20].

Příloha č. 5

Plan Voisin, přestavba Paříže.²³⁹

Příloha č. 6

Ville radieuse, Zářící město.²⁴⁰

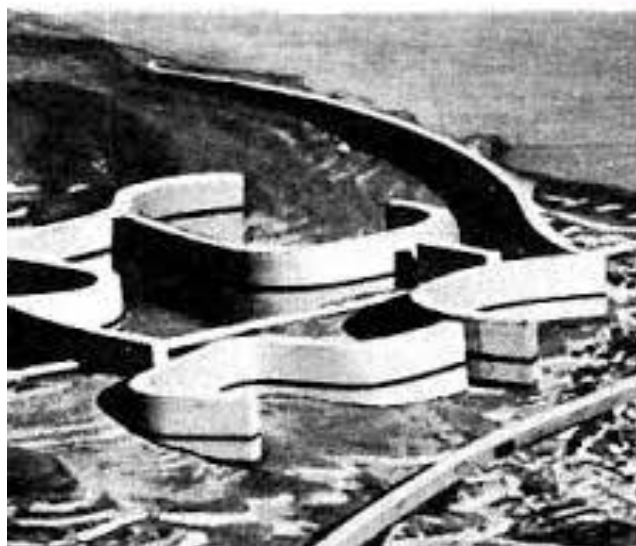
²³⁹ Zdroj: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2018/10/Ricky-Burdett_Flexible-Urbanisms_02.jpg
[cit. 2019-04-02].

²⁴⁰ Zdroj:
https://metaphysicsspeaks.com/wpcontent/uploads/2017/07/Le_Corbusier_La_Ville_Radieuse_1930.jpg
[cit. 2019-04-02].

Příloha č. 7

Ville radieuse, Zářící město – model.²⁴¹

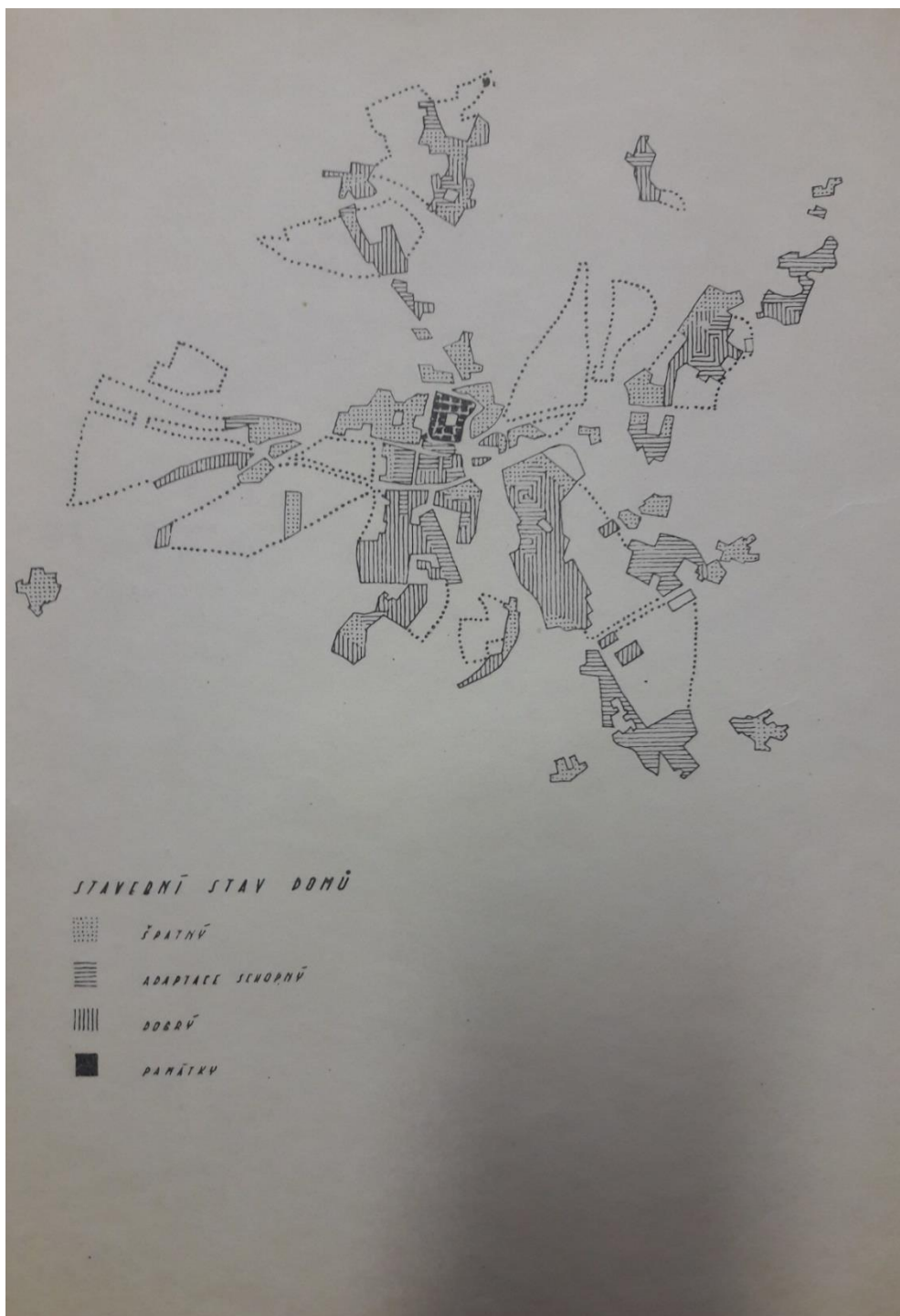
Příloha č. 8

Regulace Alžíru.²⁴²

²⁴¹ Zdroj: <https://atfpa3y4.wordpress.com/2016/04/21/ville-radieuse-le-corbusier-1935-investigacion-de-daniel-silva-collado/> [cit. 2019-04-02].

²⁴² Zdroj: <http://www.mediaarchitecture.at/architekturtheorie/le-corbusier/2011-corbusier-links-en.shtml> [cit. 2019-04-02].

Příloha č. 9

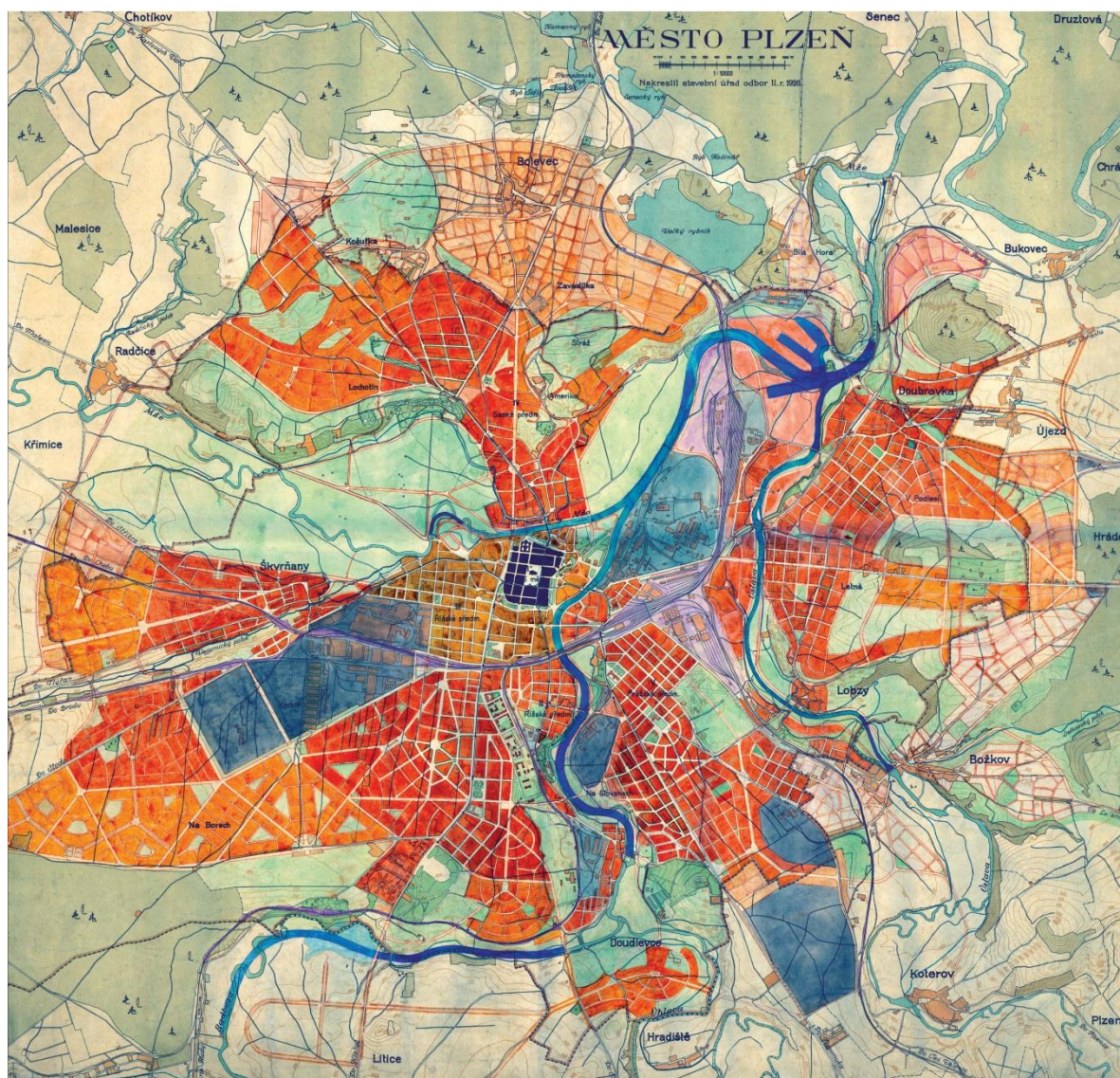
Plzeň – návrh rekonstrukce, analýza stavu zástavby.²⁴³

²⁴³ Zdroj: Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1795, i. č. 257.

Poznámka autorky: Datace dle archivu je 1960, ale analýzu stavu zástavby Sammer s Krisem zpracovávali i v době zpracování návrhu směrného územního plánu 1948–1949.

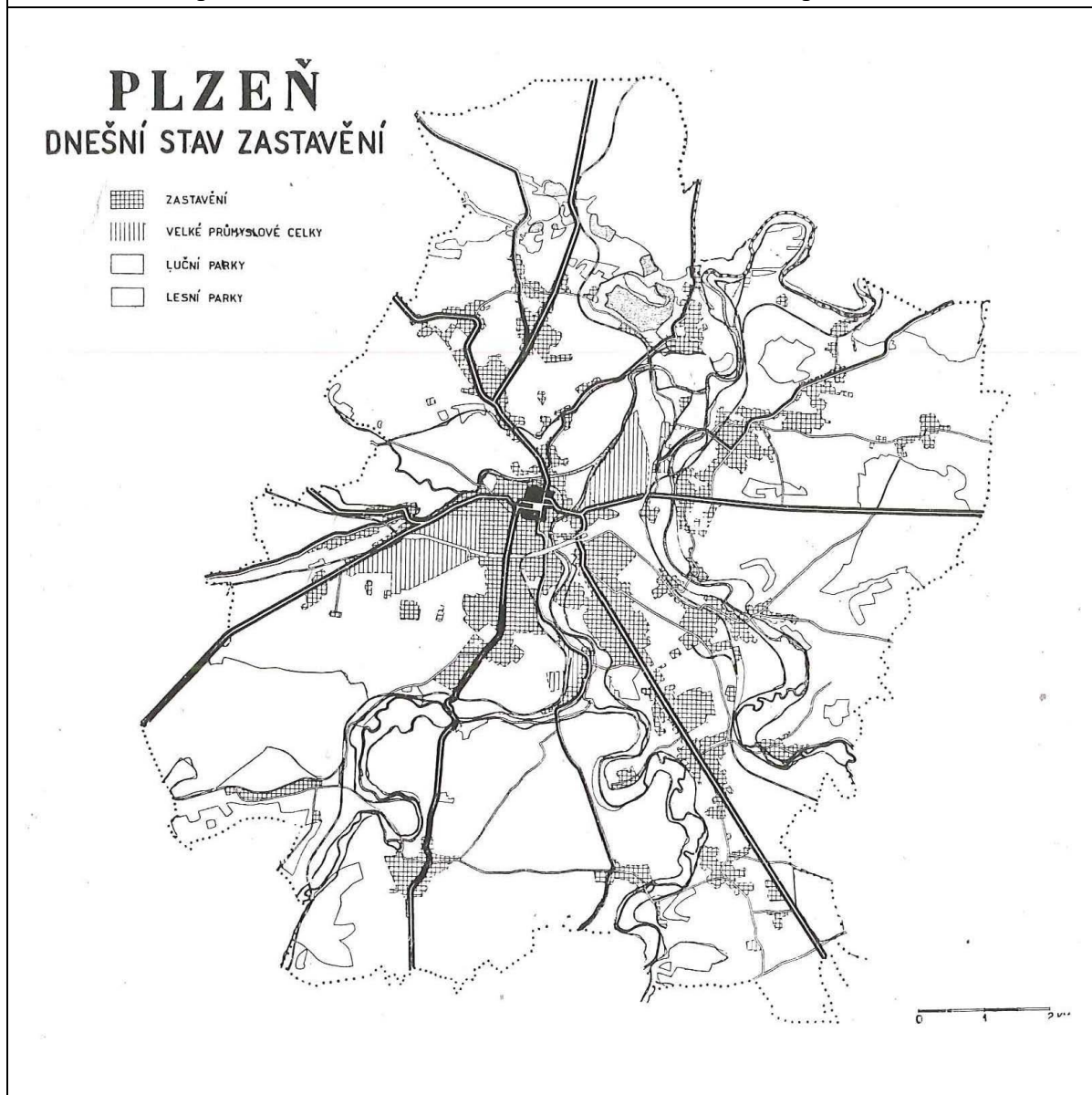
Příloha č. 10

Varianta návrhu generálního upravitelského plánu Plzně, 1929–1932.²⁴⁴

²⁴⁴ Zdroj: ANDERLE, Jan a kolektiv. *Historický atlas města Plzně*, Statutární město Plzeň – Historický ústav Akademie věd ČR, 2009, ISBN 978-80-7286-141-5.

Příloha č. 11

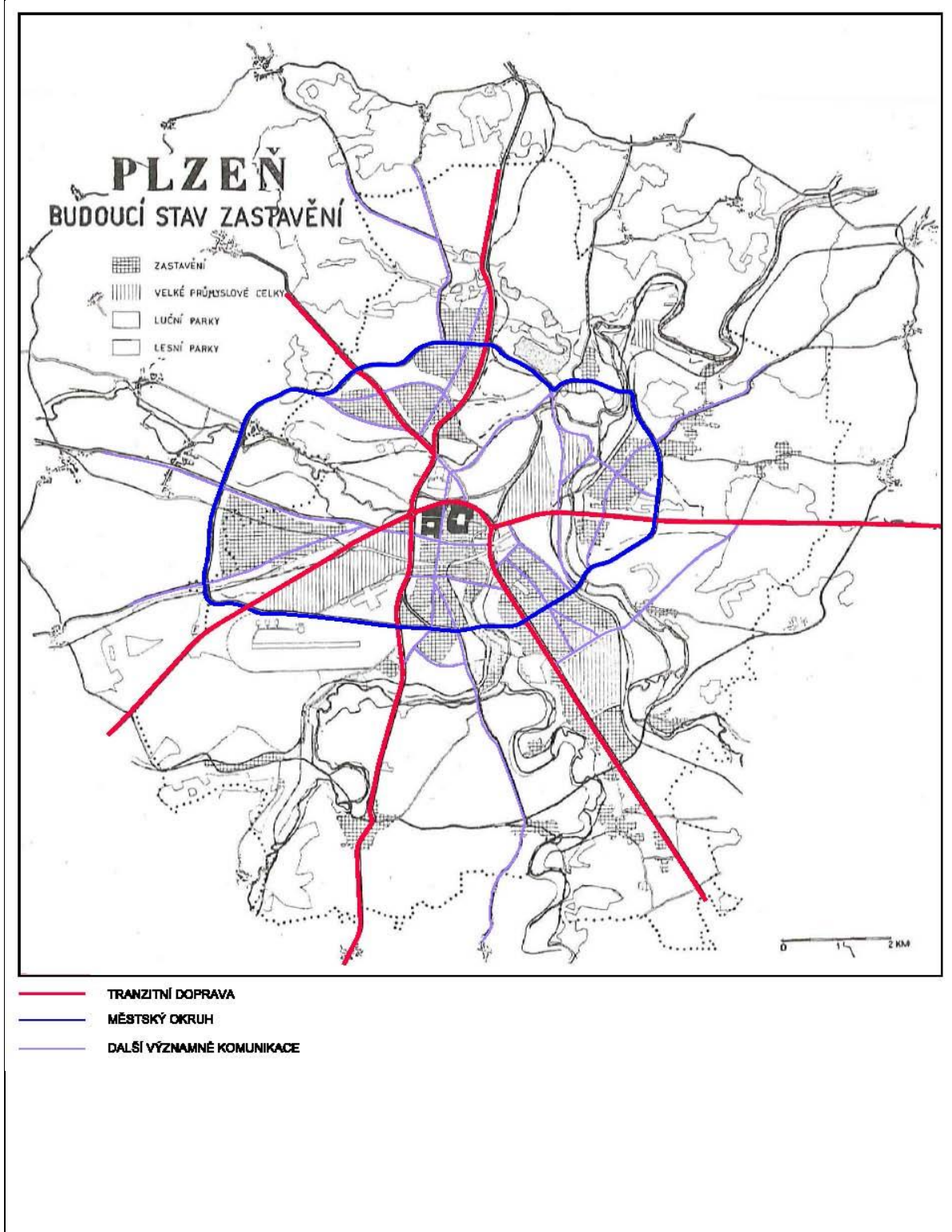
Plzeň – dnešní plán zastavění, součást návrhu směrného územního plánu, 1949.²⁴⁵

²⁴⁵ Zdroj: KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování statutárního města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, č. 5-6, zvláštní otisk.

Příloha č. 12

Plzeň – budoucí plán zastavění, součást návrhu směrného územního plánu, 1949.

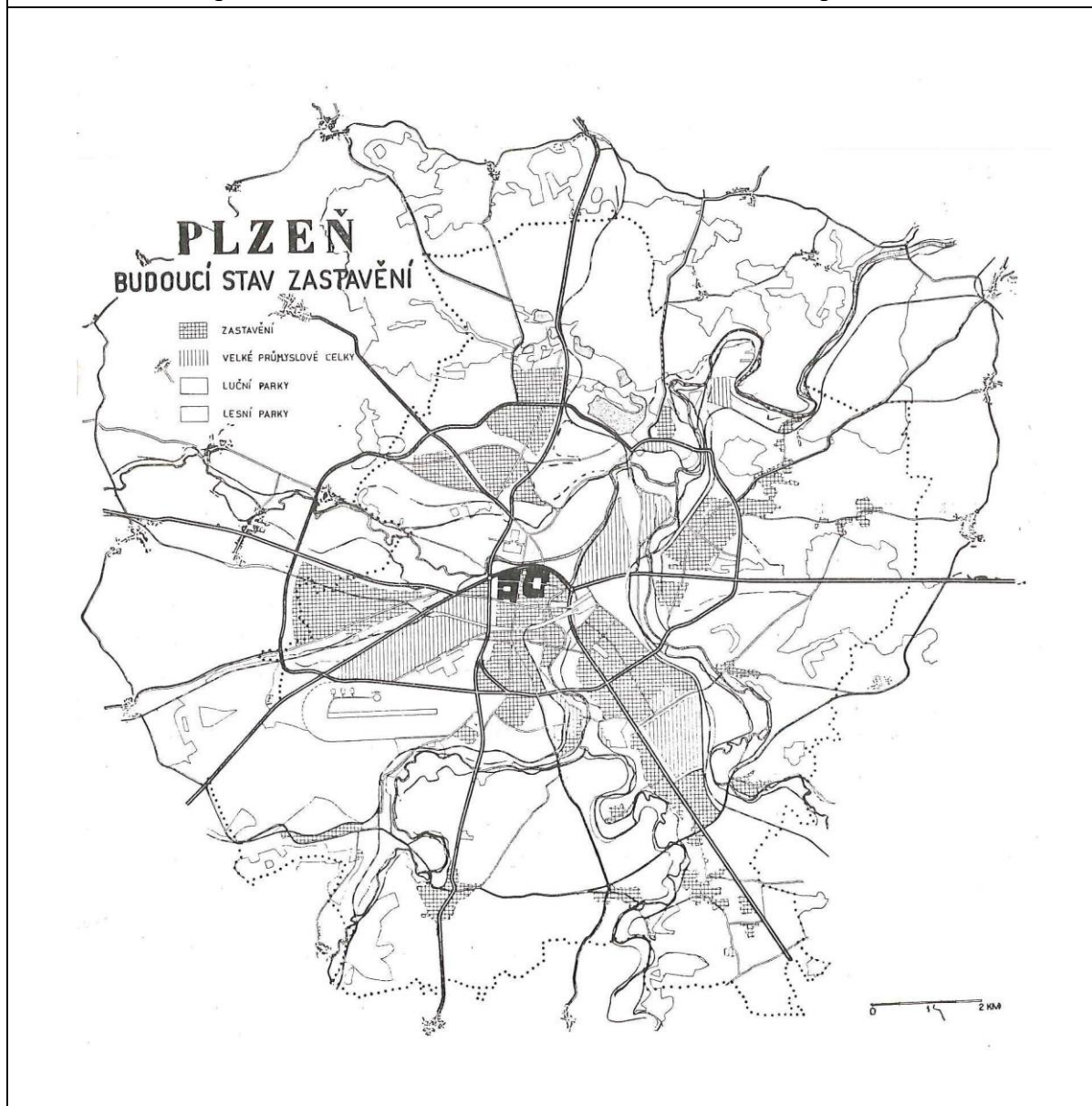
Schematicky zvýrazněn návrh komunikační sítě, úprava autorka.²⁴⁶

²⁴⁶ Zdroj: KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování statutárního města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, č. 5-6, zvláštní otisk. Úprava autorka.

Příloha č. 13

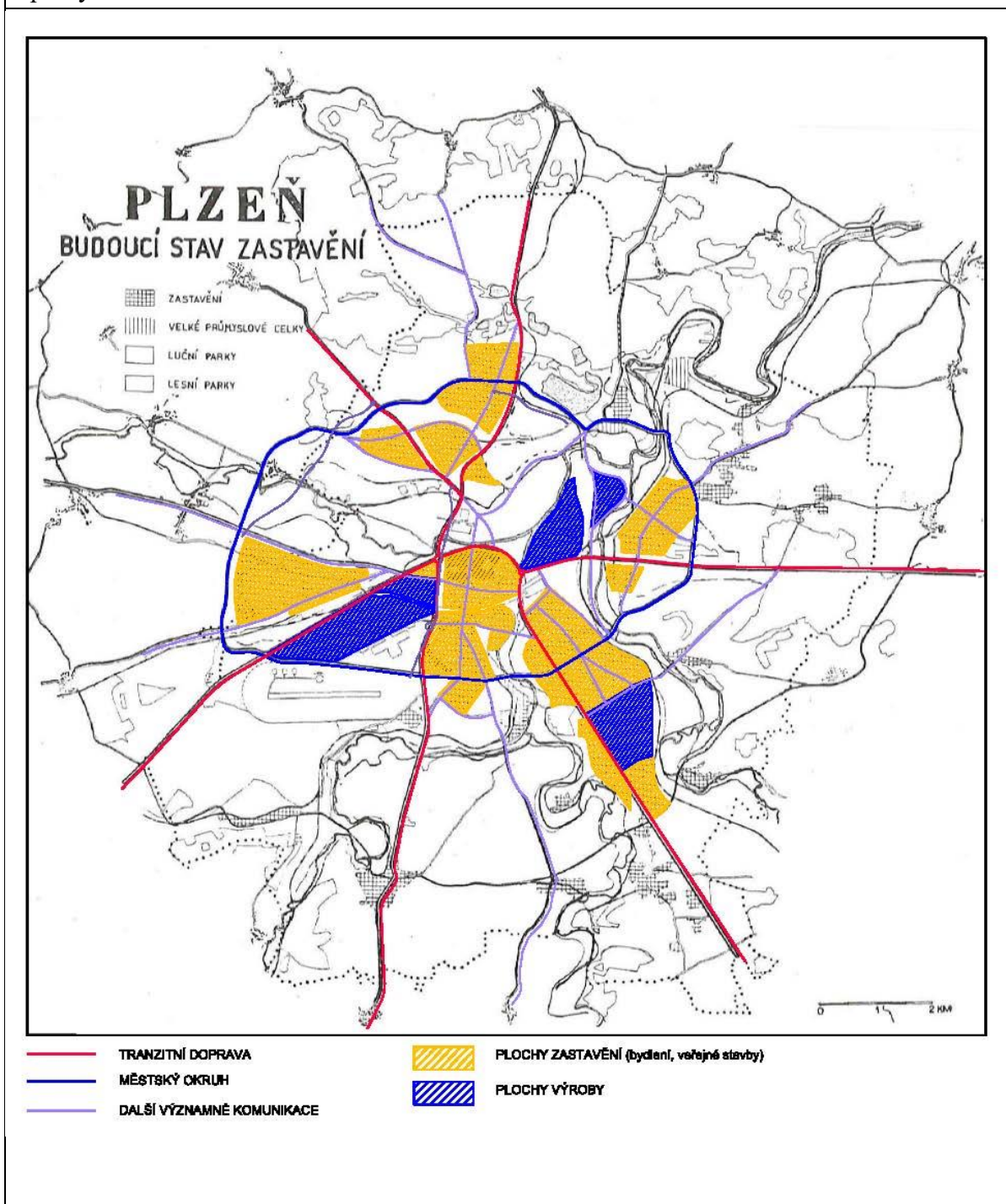
Plzeň – budoucí plán zastavění, součást návrhu směrného územního plánu, 1949.²⁴⁷

²⁴⁷ Zdroj: KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování statutárního města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, č. 5-6, zvláštní otisk.

Příloha č. 14

Plzeň – budoucí plán zastavění, součást návrhu směrného územního plánu, 1949.

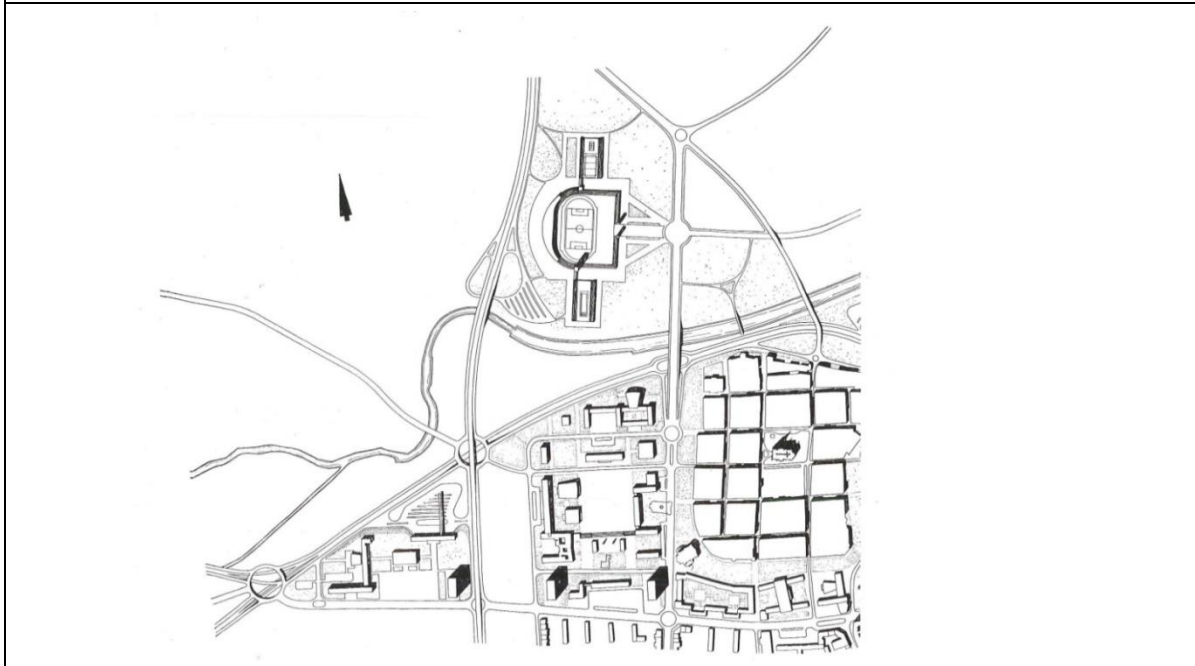
Zvýrazněné navrhované plochy zástavby a schematicky zvýrazněn návrh komunikační sítě, úpravy autorka.²⁴⁸

²⁴⁸ Zdroj: KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování statutárního města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, č. 5-6, zvláštní otisk. Úprava autorka.

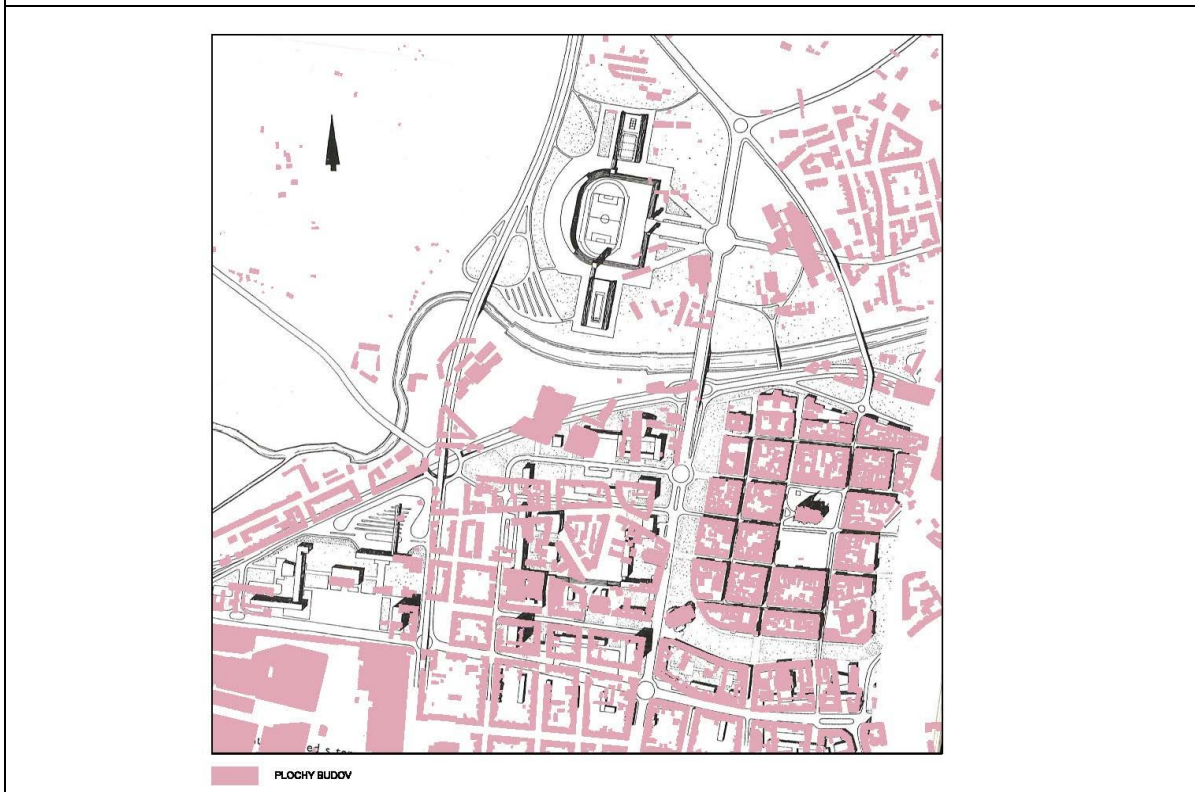
Příloha č. 15

Navrhovaná úprava západní části středu města s krajským střediskem.²⁴⁹

Příloha č. 16

Navrhovaná úprava západní části středu města s krajským střediskem. Soutisk se stávající zástavbou, úprava autorka.²⁵⁰

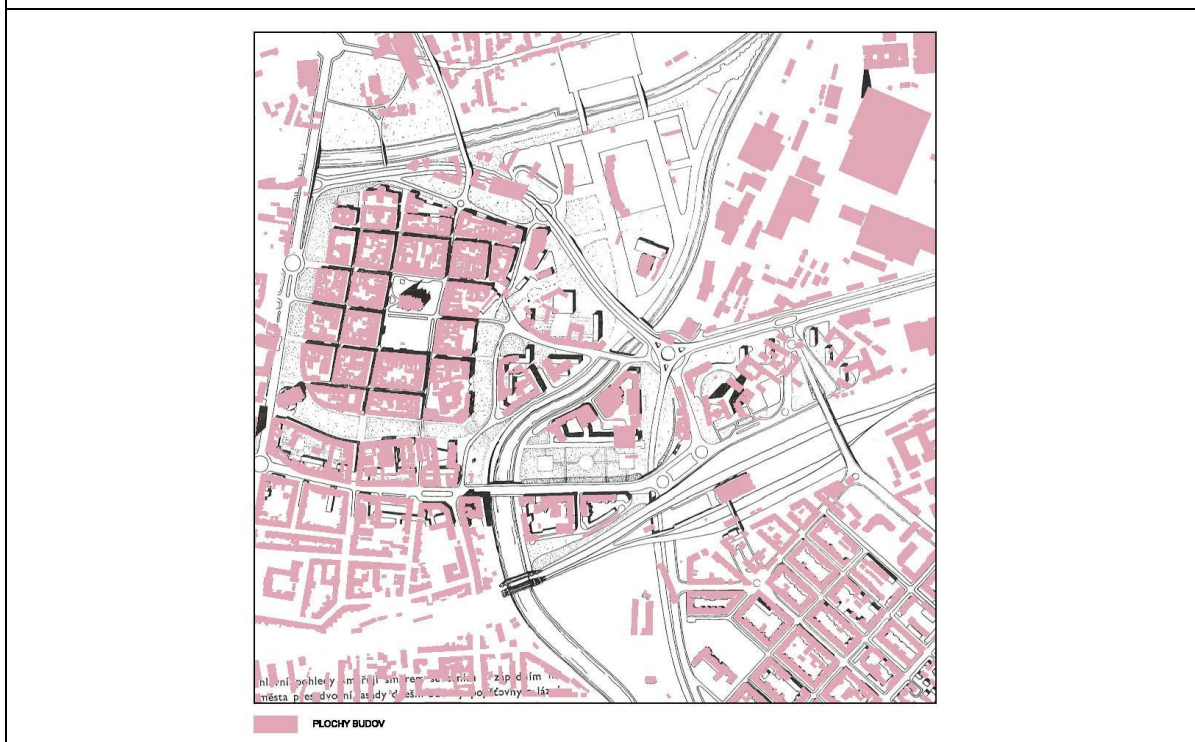
²⁴⁹ Zdroj: KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování krajského města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, 1950, č. 4, zvláštní otisk.

²⁵⁰ Zdroj: Tamtéž. Úprava autorka.

Příloha č. 17

Navrhovaná úprava východní části středu města.²⁵¹

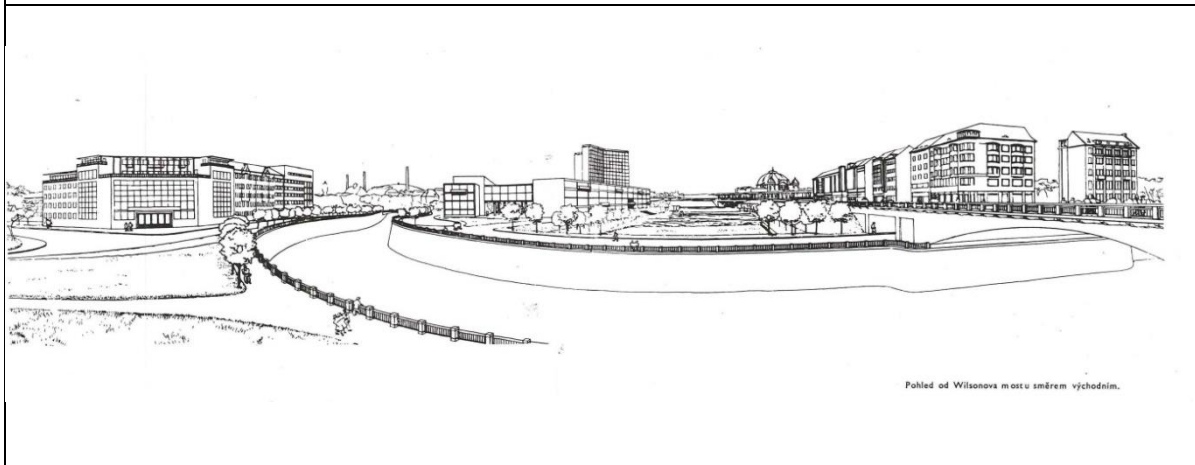
Příloha č. 18

Navrhovaná úprava západní části středu města. Soutisk se stávající zástavbou, úprava autorka.²⁵²

²⁵¹ Zdroj: KRÍSE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování krajského města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, 1950, č. 4, zvláštní otisk.

²⁵² Zdroj: Tamtéž. Úprava autorka.

Příloha č. 19

Pohled od Wilsonova mostu směrem východním.²⁵³

²⁵³ Zdroj: KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování krajského města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, 1950, č. 4, zvláštní otisk.

Příloha č. 20

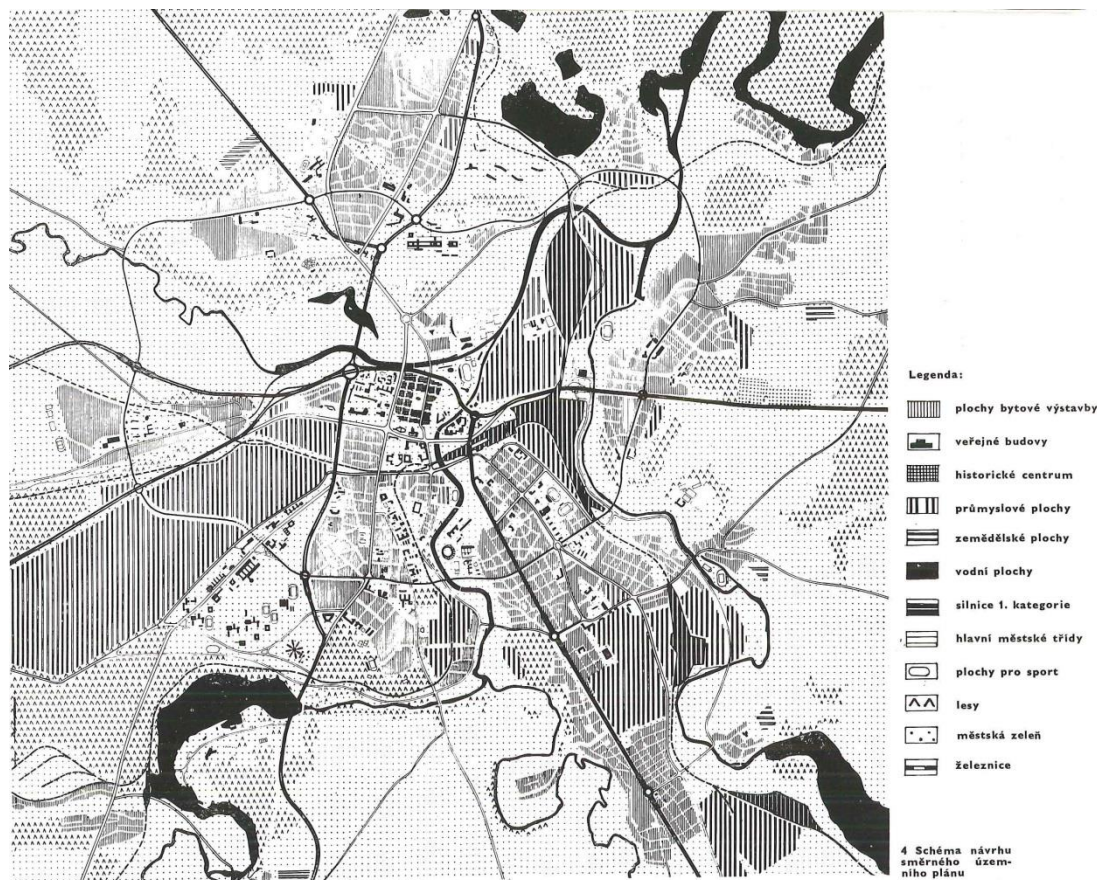
Náčrt územního plánu, stav plánování 1. 9. 1948, doplněno 1. 2. 1949, doplněno 1. 9. 1949.²⁵⁴

Krise-Sammer: Náčrt územního plánu.
Měřítko 1 : 60000.

²⁵⁴ Zdroj: KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování krajského města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, 1950, č. 4, zvláštní otisk.

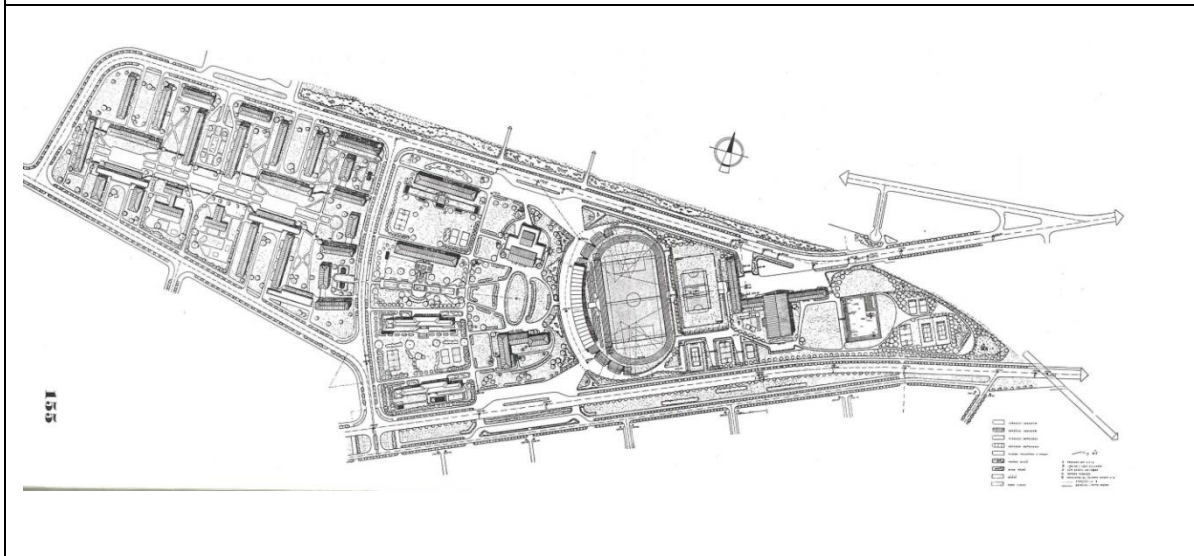
Příloha č. 21

Směrný územní plán města Plzně, 1966.²⁵⁵

²⁵⁵ Zdroj: SÝKORA, Miloslav – TICHÝ, Zbyněk. Směrný územní plán města Plzně, *Architektura ČSSR*, ročník XXII, 1963, č. 7, s. 463–475.

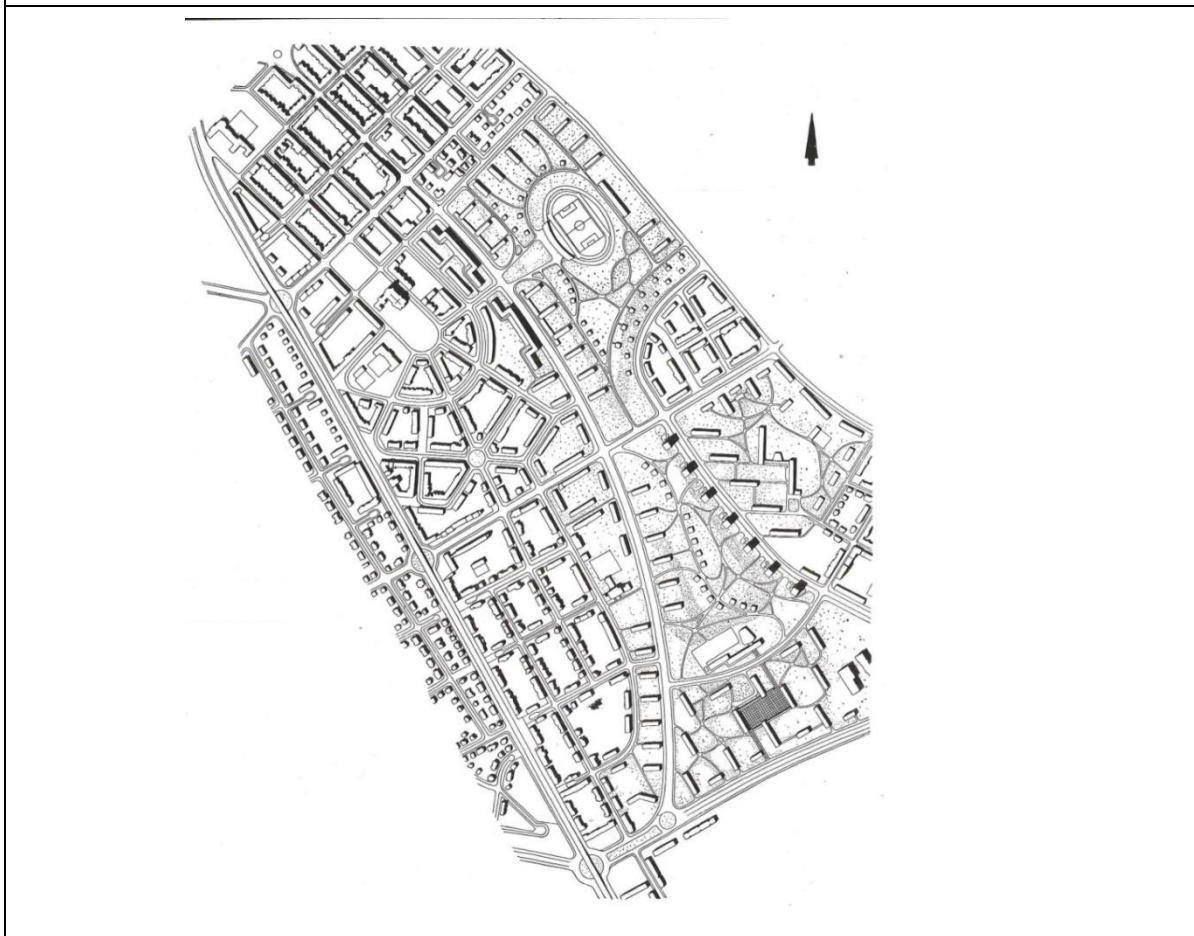
Příloha č. 22

Studie zastavovacího plánu Dlouhé záhony (Skvrňany) – I. etapa.²⁵⁶

Příloha č. 23

Navrhovaná úprava území rozšířených pískoven na Petrohradě.²⁵⁷

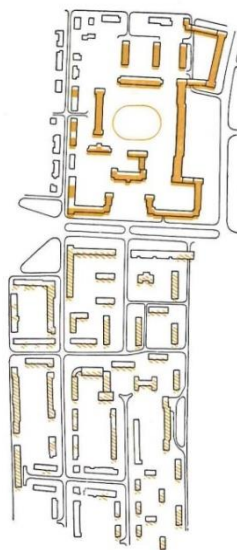

²⁵⁶ Zdroj: *Stavoprojekt, reprodukce vybraných prací z let 1949–1950.*

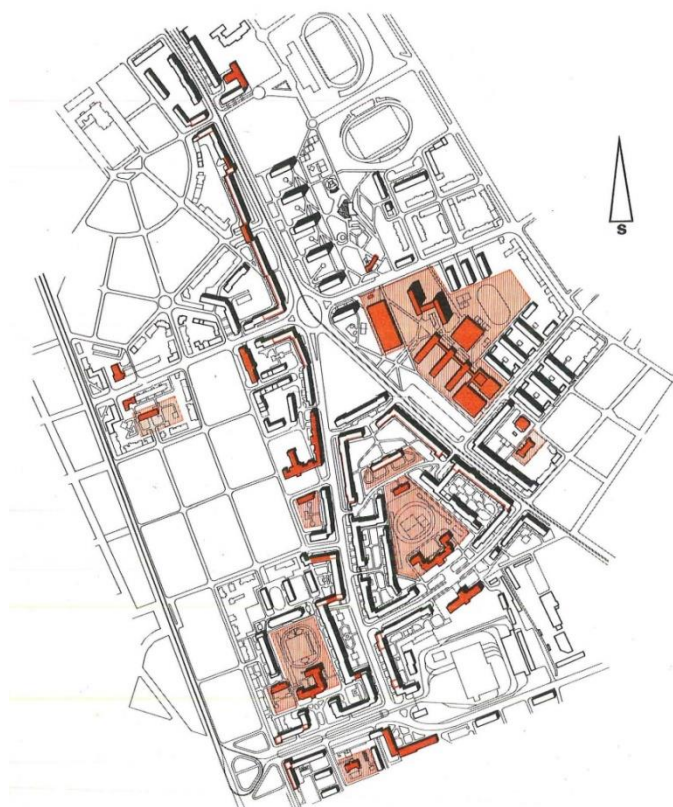
²⁵⁷ Zdroj: KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování krajského města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, 1950, č. 4, zvláštní otisk.

Příloha č. 24
Sídliště Slovany, Etapa I. a II.²⁵⁸

Příloha č. 25
Celková koncepce sídliště Slovany.²⁵⁹

²⁵⁸ Zdroj: SÝKORA, Miloslav – TICHÝ, Zbyněk. Plzeňské sídliště Slovany, *Architektura ČSSR*, ročník XXV, 1966, č. 7, s. 81–92.

²⁵⁹ Zdroj: *Tvořivá léta – výstava k 25. Výročí KPO Stavoprojekt v Plzni*. Plzeň: Stráž, 1974.

Příloha č. 26

Pohled na „superblok“ z etapy Slovany I, Francouzská ulice.²⁶⁰

Příloha č. 27

Detail výzdoby „superbloku“ z etapy Slovany I, Francouzská ulice.²⁶¹

²⁶⁰ Zdroj: archiv autorky.

²⁶¹ Zdroj: archiv autorky.

Příloha č. 28

Boční část „superbloku“ z etapy Slovany I, Francouzská ulice.²⁶²

Příloha č. 29

Náhled na „superblok“ s čestným dvorem z etapy Slovany I, Francouzská ulice.²⁶³

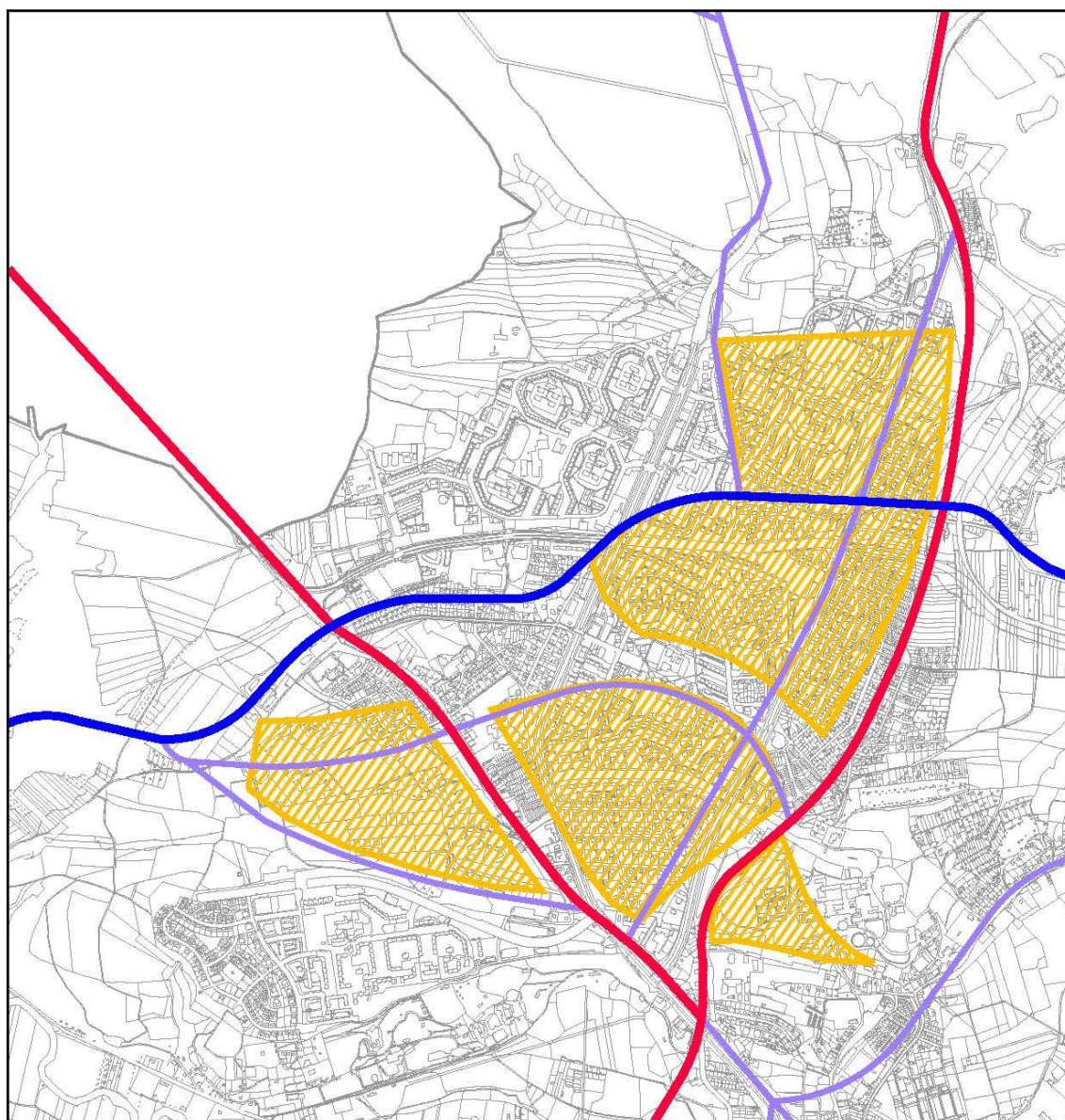

²⁶² Zdroj: archiv autorky.

²⁶³ Zdroj:

<https://mapy.cz/zakladni?x=13.4131616&y=49.7074706&z=15&m3d=1&height=2756&yaw=0&pitch=-90&base=ophoto> [cit. 2018-10-02].

Příloha č. 30

Porovnání ploch pro zástavbu dle Krise – Sammer s mapou skutečné zástavby.²⁶⁴

— TRANZITNÍ DOPRAVA

— MĚSTSKÝ OKRUH

— DALŠÍ VÝZNAMNÉ KOMUNIKACE

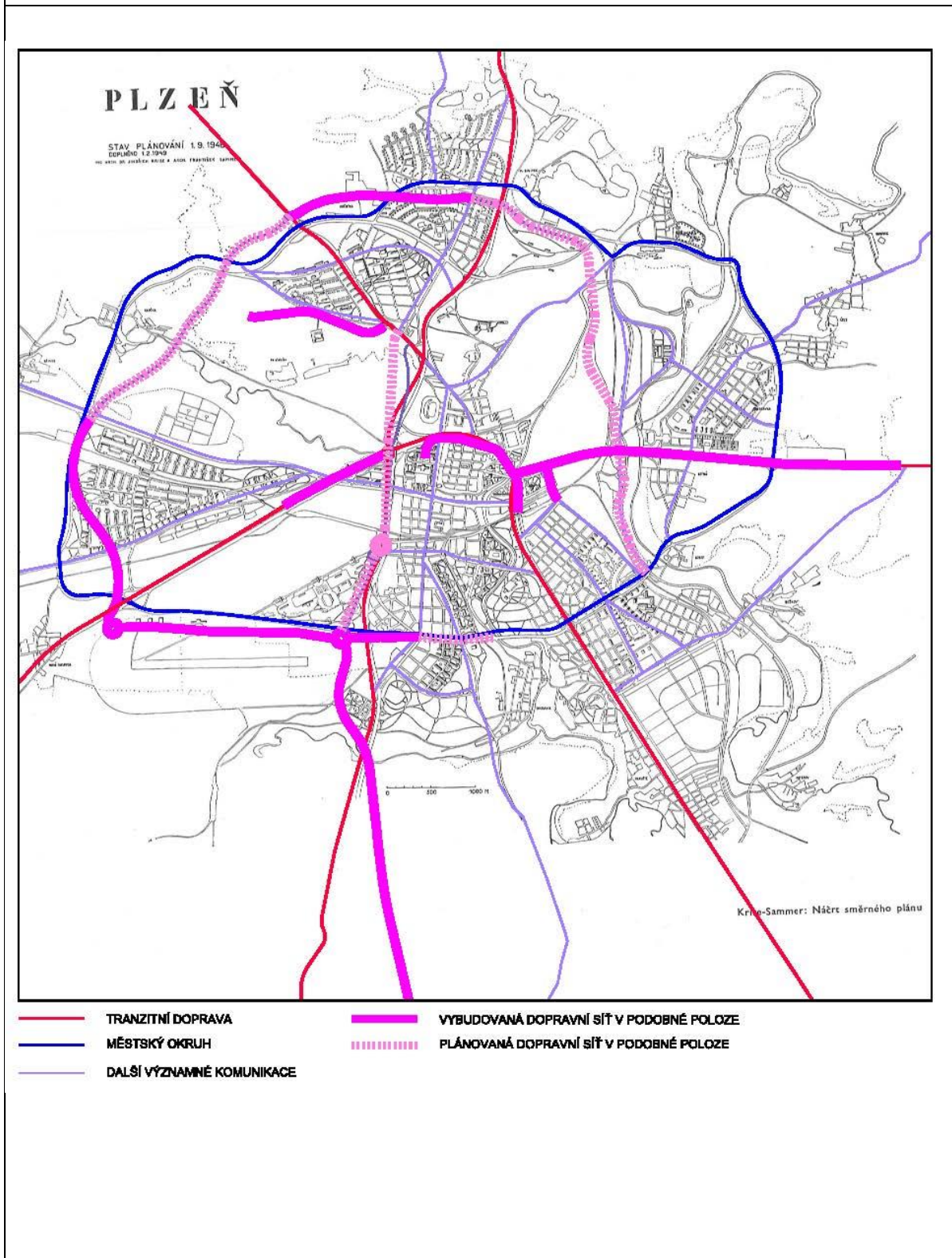

PLOCHY ZASTAVĚNÍ (bydlení, veřejné stavby)

²⁶⁴ Zdroj: KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování statutárního města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, č. 5-6, zvláštní otisk. Úprava autorka.

Příloha č. 31

Porovnání návrhu komunikační sítě dle Krise – Sammer s komunikacemi postavenými a plánovanými v Územním plánu Plzeň.²⁶⁵

²⁶⁵ Zdroj: KRISE, Jindřich – SAMMER, František. Plánování statutárního města Plzně, *Architekt*, ročník XLVII, č. 5-6, zvláštní otisk. Úprava autorka.

Příloha č. 32

Shromaždiště na Lochotíně, informativní náčrt, autor: F. Sammer, nedatováno.²⁶⁶

Příloha č. 33

JNV PLZEŇ. Akce Budujeme novou Plzeň, 1952–1953. Kniha závazků.²⁶⁷

<p>Vlastní píli vybudujeme v krásném přírodním rámci Lochotinského parku velké přírodní divadlo, které pojme 20 až 25 tisíc sedících diváků.</p> <p>Toto mohutné dílo, které vytvoříme dobrovolnou prací, stane se základem Parku kultury a oddechu, který vznikne během let severně od města.</p> <p>Také já přikládám ruku k dílu, protože chci, aby naše Plzeň vzkvétala a aby se tu žilo stále krásněji a radostněji.</p> <p>Společným úsilím vytvoříme z Plzně socialistické město.</p>	<p>Číslo průkazu: 18094 *</p> <p>Jako uvědomělý občan Plzně zavazuji se přispět brigádnickou prací na výstavbě přírodního divadla na Lochotíně, které se stane základem parku kultury a oddechu.</p> <p>Odpracuji _____ 10 _____ hodin.</p> <p>Příjmení a jméno <i>Čourek Rndr</i></p> <p>Datum narození <i>14.12.1906</i></p> <p>Povolání <i>redakční obchodu</i></p> <p>Bydliště <i>Plzeň Barakova 21</i></p> <p>Průkaz vydal:</p> <p>Závodní organizace Razítko a podpis složitelské komise okres Plzeň, město Odešlý občan n. p.</p>
--	--

²⁶⁶ Zdroj: ZČM (OND) i. č. 28075.²⁶⁷ Zdroj: archiv autorky.

Příloha č. 34

PÚP historického jádra Plzně. Přehled demolic.²⁶⁸

²⁶⁸ Zdroj: Spisovna ÚKRMP. LANG, Josef a kolektiv. *PÚP historického jádra Plzně*, Útvar hlavního architekta města Plzně, 1971.

Příloha č. 35

PÚP historického jádra Plzně. Architektonický návrh, základní výkres.²⁶⁹

²⁶⁹ Zdroj: Spisovna ÚKRMP. LANG, Josef a kolektiv. *PÚP historického jádra Plzně*, Útvar hlavního architekta města Plzně, 1971.

Příloha č. 36

PÚP historického jádra Plzně. Riegrova ulice – pohled na dnešní objekt ZČU, Galerie L. Sutnara.²⁷⁰

Příloha č. 37

PÚP historického jádra Plzně. Veleslavínova ulice, východní část – pohled.²⁷¹

²⁷⁰ Zdroj: Spisovna ÚKRMP. LANG, Josef a kolektiv. *PÚP historického jádra Plzně*, Útvar hlavního architekta města Plzně, 1971.

²⁷¹ Zdroj: Tamtéž.

Příloha č. 38

PÚP historického jádra Plzně. Solní – pohled od Hlavní pošty.²⁷²

Příloha č. 39

PÚP historického jádra Plzně. Sady Pětatřicátníků – pohled směrem k Prešovské ulici.²⁷³

²⁷² Zdroj: Spisovna ÚKRMP. LANG, Josef a kolektiv. *PÚP historického jádra Plzně*, Útvar hlavního architekta města Plzně, 1971.

²⁷³ Zdroj: Tamtéž.

Příloha č. 40

Přehledná situace jedné z variant přestavby centrální oblasti města Plzně,
v severozápadním kvadrantu Sammerova „superkřižovatka“.²⁷⁴

²⁷⁴ Zdroj: Spisovna ÚKRMP.

Příloha č. 41

„Krajské centrum“ při východní straně Klatovské ulice, mimoúrovňová křižovatka „čtyřlístek“ na křížení ulic Americká – Klatovská.²⁷⁵

²⁷⁵ Zdroj: Spisovna ÚKRMP.

Příloha č. 42

Další z variant přestavby centrální oblasti města Plzně, v severozápadním kvadrantu Sammerova „superkřižovatka“, křížení ulic Americká – Sirková opět mimoúrovňově.²⁷⁶

²⁷⁶ Zdroj: Spisovna ÚKRMP.

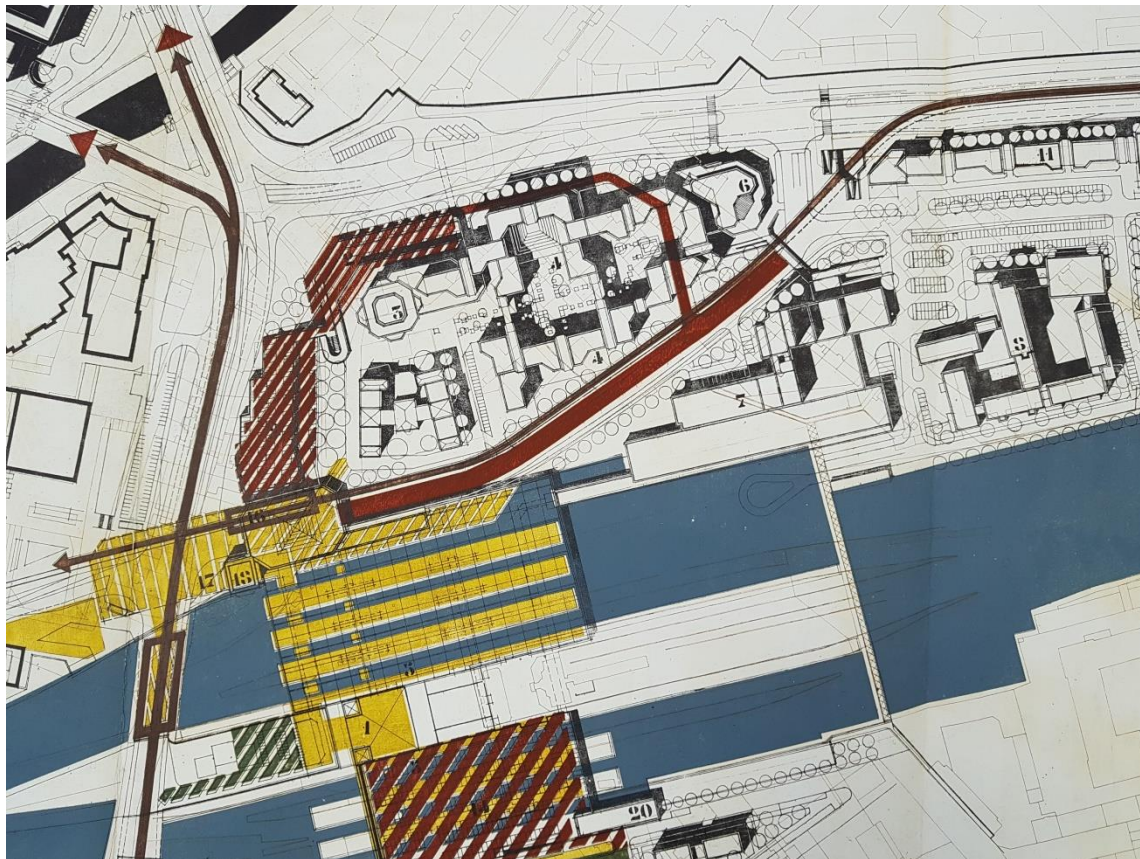
Příloha č. 43

Pohled na Americkou ulici z Wilsonova mostu, odpovídá situaci z přílohy č. 42.²⁷⁷

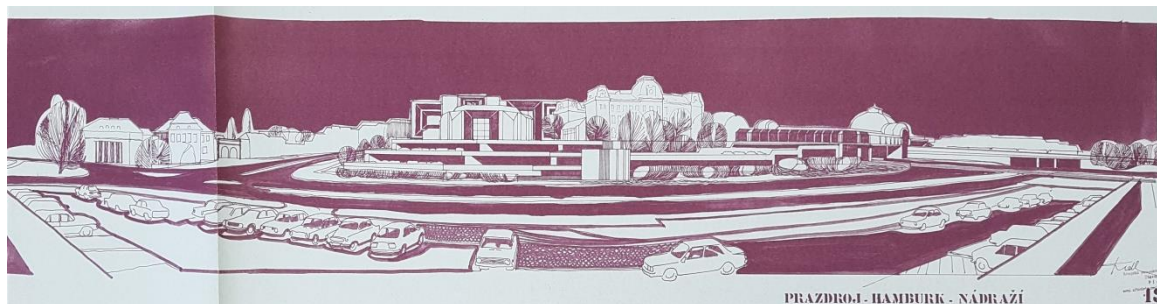

²⁷⁷ Zdroj: Spisovna ÚKRMP.

Příloha č. 44

HAMBURK – objekty ČSD, urbanistická studie, 1987. Přehledná situace.²⁷⁸

Příloha č. 46

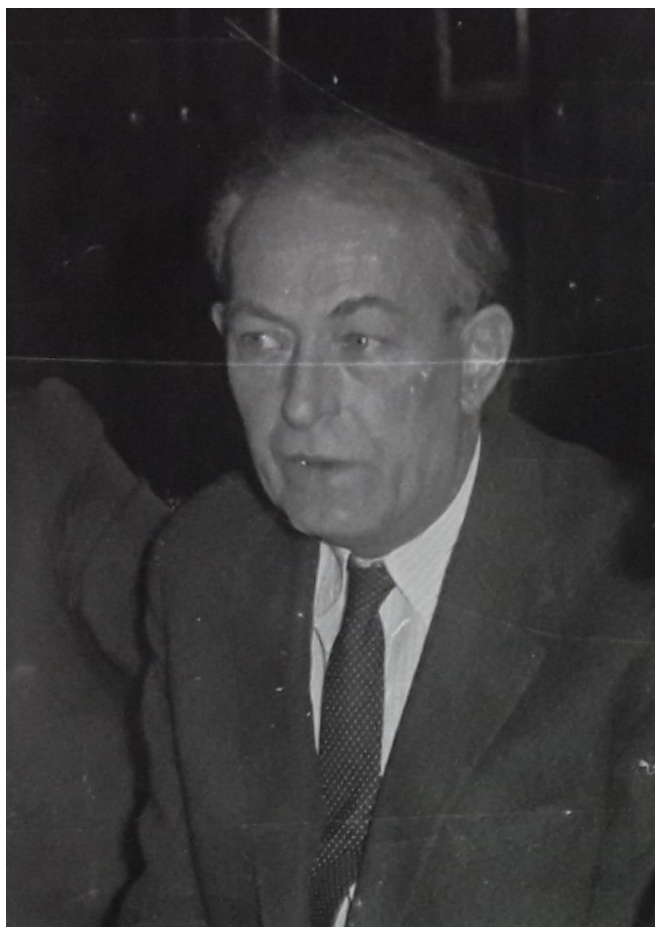
HAMBURK – objekty ČSD, urbanistická studie, 1987. Pohled od objektu Krajské policie ČR.²⁷⁹

²⁷⁸ Zdroj: Spisovna ÚKRMP. KRÁL, Bohumil a kolektiv. *HAMBURK – objekty ČSD*, urbanistická studie, Krajská projektová organizace Stavoprojekt Plzeň, 1987.

²⁷⁹ Zdroj: Tamtéž.

Příloha č. 46

František Sammer, 1966.²⁸⁰

²⁸⁰ Zdroj: Archiv města Plzně, fond arch. František Sammer, kart. LP 1796, i. č. 305.